

(K2) Δ
~~227~~

2682δ

2682 (5)

(195)

ΙΩΑΝΝΟΥ Θ. ΡΩΣΣΗ Δ. Φ.
Π. ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ
Ο
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΤΗΣ Η' ΤΑΞΕΩΣ
ΤΩΝ ΟΚΤΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΝ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΟΥ Ο.Ε.Σ.Β.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ — ΚΕΙΜΕΝΟΝ — ΚΑΤΑ ΛΕΞΙΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ —
ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ — ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ — ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ — ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ —
ΔΙΑΣΑΦΙΣΤΙΚΑ — ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ — ΓΝΩΜΙΚΑ — ΝΟΗΜΑ — ΠΕΡΙΛΗ-
ΨΙΣ — ΕΠΙΓΡΑΦΗ — ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΝΕΩΤΑΤΗ

ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΥΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ

Ἐκδοτικὸς Οἶκος
Νικολάου & Λοφοκλή Ι. Ρώσση
Ὅδος Λοφοκλέους 5 (Λιὰ Θεοφιλάτου) - Τηλ. 236.584
Ἀθήναι

ΙΩΑΝΝΟΥ Θ. ΡΩΣΣΗ Δ. Φ.
Π. ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ

Ο

ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΤΗΣ Η' ΤΑΞΕΩΣ
ΤΩΝ ΟΚΤΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΝ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΟΥ Ο.Ε.Σ.Β.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ — ΚΕΙΜΕΝΟΝ — ΚΑΤΑ ΛΕΞΙΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ —
ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ — ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ — ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ — ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ —
ΔΙΑΣΑΦΗΤΙΚΑ — ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ — ΓΝΩΜΙΚΑ — ΝΟΗΜΑ — ΠΕΡΙΛΗ-
ΨΙΣ — ΕΠΙΓΡΑΦΗ — ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΝΕΩΤΑΤΗ

ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΥΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ

Ἐκδοτικὸς Οἶκος

Ἐκδοτικὸς Οἶκος
* Νικολάου & Λοφοκλή Ι. Ρώσση

Ὀδὸς Λοφοκλήου 5 (Ἐπὶ Θεοφιλάτου) - Τηλ. 236.584

Ἀθῆναι

Πάν γνήσιον αντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ
Εκδοτικοῦ Οἴκου Ν. Ι. Ρώσση Ο.Ε.

Ο. Ε.

N. I. Rousis

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ

ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Περί τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν

Ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐπιστεύετο ὅτι ἀταφος νεκρὸς οὐδόπως ἦτο δεκτὸς εἰς τὸν Ἄδην, ἀλλ' ὅτι ἐπλανᾶτο εἰς σχῆμα φαντάσματος, ταλαιπωρούμενος καὶ βασανιζόμενος. Οὕτως ἡ ψυχὴ τοῦ ἀτάφου Πατρόκλου, ἐμφανισθεῖσα καθ' ὕπνου εἰς τὸν Ἀχιλλέα, λέγει:

*Θάπτε με ὅτι τάχιστα, πύλας Ἄϊδαο περήσω·
τῆλέ με ἐέργουσι ψυχαί, εἶδωλα καμόντων,
(Ἰλιάδος Ψ στίχ. 71)*

Δηλαδή. «Θάπτε με ὅσον τὸ δυνατόν τὸ ταχύτερον, ἵνα διέλθω τὰς πύλας τοῦ Ἄδου» μὲ ἐμποδίζουν μακρὰν αἱ ψυχαί, τὰ εἶδωλα τῶν ἀποθανόντων,...

Ὡσαύτως ὁ γέρων Πρίαμος, βασιλεὺς τῆς Τροίας, μεταβαίνει εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀχιλλέως καὶ γονυλετεῖ ἐνώπιον αὐτοῦ, παρακαλῶν τὸν μισητότατον ἐχθρόν του νὰ δώσῃ τὸ πτώμα τοῦ Ἑκτορος πρὸς ταφὴν.

Ἐξαιρετὸν δεῖγμα τῆς μεγάλης σπουδαιότητος, τὴν ὁποίαν ἀπέδιδον οἱ ἀρχαῖοι ἡμῶν πρόγονοι εἰς τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν, εἶναι τὸ γεγονός τῆς καταδίκης εἰς θάνατον στρατηγῶν ἀμελησάντων τῆς ταφῆς θανόντων.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐθεωρεῖτο ἀνόσιον νὰ κείται νεκρὸς τις ἀταφος, διὰ τοῦτο καὶ ἐν πολέμῳ ἐγένετο μεθ' ἐκάστην μάχην βραχεία ἀνακωχὴ πρὸς περισυλλογὴν καὶ ταφὴν τῶν νεκρῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔκαιον ἐπὶ τόπου καὶ πτώματα τῶν φονευομένων στρατιωτῶν, τὴν δὲ τέφραν καὶ ὅ,τι ἔμενον ἐκ τῶν μεγάλων ὀστέων περιουρέλεγον καὶ ἔθετον ἐντὸς κιβωτιδίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου λιθανὸν ἀναγράφτο τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ· ἀκολουθῶντες κιβωτιδία ἀπεστέλλοντο εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸς τοὺς ἀρχοντας καί, ὅτε κατὰ τὸν χειμῶνα ἔληγον αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις, ἐγένετο ἐν Ἀθήναις μετὰ πάσης ἐπισιμότητος δημοσίᾳ φρονιδίᾳ ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν τοῦ πολέμου.

Πῶς ἐγένετο ἀκριβῶς ἡ τελετὴ τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν τοῦ πολέμου, θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ 34ον κεφάλαιον τοῦ II βιβλίου τοῦ Θουκυδίδου. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὰς ἐπισήμους ταφὰς προσετίθετο καὶ ὁ Ἐπιτάφιος λόγος. Κατέρω θὰ ἐρμηνεύσωμεν τὸν ἐπιτάφιον λόγον (Θουκυδίδου II, 35-46), τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ὁ Περικλῆς πρὸς τιμὴν τῶν πεσόντων Ἀθηναίων κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ α' ἔτους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (431-404 πχ.).

2. Οἱ ἐπιτάφιοι λόγοι

Ὡς ἡμεῖς σήμερον ἔχομεν λόγους *ἐπικηδείους* καὶ *ἐπιταφίους* καὶ *ἐπιμνημοσύνους*, οὕτω καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι ἔκαμον χρῆσιν τοῦ *ἐπιταφίου* λόγου πρὸς τιμὴν τῶν φονευομένων ὑπὲρ πατρίδος. Οἱ ἐπιτάφιοι λόγοι ἀνήκουσιν εἰς τοὺς *ἐπιδεικτικτοὺς* ρητορικοὺς λόγους· οἱ ἐπιδεικτικοὶ λόγοι καλοῦνται καὶ *πανηγυρικοὶ*, τὰ ἄλλα δὲ εἶδη τῶν ρητορικῶν λόγων εἶναι οἱ *δικανικοὶ* καὶ οἱ *συμβουλευτικοὶ*.

Οἱ ἐπιτάφιοι λόγοι τῶν ἀρχαίων προήλθον κατὰ μικρὸν ἐκ τῶν θρηγῶν καὶ τῶν ἐπαίνων τῶν νεκρῶν. Οἱ *Θρηνοὶ* ἦσαν τὸ πάλαι ἀπαραίτητον στοιχεῖον τῆς ταφῆς· καὶ πρὸ τῆς ταφῆς καὶ μετ' αὐτὴν οἱ συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ συνήρχοντο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀποθανόντος καὶ ἔθρηνον καὶ ὕμνον τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ, πολλάκις μάλιστα καὶ ἀνυπάρχτους· καὶ τοῦτο, ἵνα διαθέσωσιν εὐμενῶς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀποθανόντος πρὸς τοὺς ἐπιζῶντας.

Πλὴν τοῦ ἐπιταφίου τοῦ ἐκφωνηθέντος ὑπὸ τοῦ Περικλέους σφίζονται ὁ ὑπὸ τοῦ Λυσίου ἐκφωνηθεὶς ἐπιτάφιος πρὸς τὴν τιμὴν τῶν πεσόντων κατὰ τὸν Κορινθιακὸν πόλεμον (395 π.Χ.) καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ἐκφωνηθεὶς πρὸς τιμὴν τῶν πεσόντων ἐν Χαιρωνίᾳ (338 π.Χ.)· ὡσαύτως ἔχομεν ἀποσπάσματα ἐξ ἐπιταφίου λόγου τοῦ Γοργίου καὶ τοῦ ῥήτορος Ὑπερείδου, ὅστις εἰς τὸν ἐπιτάφιον λόγον του πρὸς τιμὴν τῶν πεσόντων κατὰ τὸν Λαμιακὸν πόλεμον (322 π.Χ.) ἐπαίνει κατὰ κύριον λόγον τὸν στρατηγὸν Λεωσθένη.

3. Διαίρεσις εἰς τμήματα καὶ περιληπτικὴ ἀνάλυσις τοῦ ἐπιταφίου τοῦ Περικλέους

Προοίμιον (κεφάλαιον 35)

Τι φρονεῖ ὁ Περικλῆς περὶ τοῦ θεσμοῦ τοῦ ἐπιταφίου λόγου.

Αἱ πρὸς τοὺς νεκροὺς τοῦ πολέμου τιμαὶ πρέπει νὰ ἐκδηλῶνται δι' ἔργων—διότι διὰ τοῦ ἐπιταφίου λόγου ὑπάρχει κίνδυνος νὰ ἀδικήσῃ τις τοὺς ἐπαινουμένους—ἐν τούτοις καὶ ὁ Περικλῆς θά συμμορφωθῇ πρὸς τὸ ἔθιμον.

Ὑποθέσεις (κεφάλαια 36-45)

Α' Πρόθεσις (κεφάλαιον 36)

Ἐπαινος προγόνων, πατέρων, συγχρόνων προγραμματικαὶ δηλώσεις.

Ἐπαινος τῶν προγόνων ὡς δωρητῶν τῆς ἐλευθερίας—ἐπαινος πατέρων ὡς δημιουργῶν τῆς Ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας—ἐπαινος τῆς συγχρόνου γενεᾶς ὡς ἐξασφαλισάσης τὴν αὐτάρκειαν.—Θά ἐξαστασθῇ ἤδη διὰ ποίου πολιτεύματος καὶ ἀρχῶν καὶ τρόπων ζωῆς ἐμεγαλούργησαν οἱ Ἀθηναῖοι.

Β' Ἐπαινος τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας καὶ τῶν τρόπων, καθ' οὓς ζῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι πολῖται (κεφ. 37—41, 4)

1. Ἐπαινος τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηνῶν (κεφ. 37)

Ἄρεται τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηνῶν—φιλελεύθερον πνεῦμα διακρίνει τὰς μεταξὺ τῶν πολιτῶν σχέσεις αὐτόβουλος ὑποταγὴ τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν εἰς τοὺς νόμους.

2. Αἱ ἀπολαύσεις τοῦ Ἀθηναίου πολίτου (κεφ. 38)

Ἐορταί, πανηγύρεις καὶ ἀνετο κατοικίαι καθιστοῦν τερπνὸν τὸν βίον τοῦ Ἀθηναίου προσετι ἡ ἀφθονία τῶν ἀγαθῶν τῆς εὐζωίας.

3. Ὑπεροχὴ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν πολεμικὸν τομέα (κεφ. 39)

Ἐμπιστοσύνη εἰς τὴν ἔμφυτον εὐψυχίαν παρὰ εἰς τὰς πολεμικὰς προπαρασκευὰς καὶ ἐξαντλητικὰς ἀσκήσεις—ἀμυνόμενοι ἢ ἐπιτιθέμενοι ἀγωνίζονται ὀλιγότεροι κατὰ περισσοτέρων—οὐδεὶς ἔχει ἀντιμετωπίσει συγκεντρωμένην τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων—ὀφέλη ἐκ τοῦ συστήματος τῆς πολεμικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἀθηναίων.

4. Πνευματικά, πολιτικά, κοινωνικά χαρακτηριστικά τοῦ Ἀθηναίου πολίτου (κεφ. 40)

Φιλόκαλος καὶ ἀπλοῦς, φιλομαθὴς καὶ δραστήριος—ἔχει τὸν πλοῦτον οὐχὶ δι' ἐπίδειξιν, ἀλλὰ δι' ἐκτέλεισιν ἔργων—φιλόπονος—ἐνήμερος τῶν πολιτικῶν-τολμηρὸς καὶ δραστήριος, ἀλλ' οὐχὶ ἀπερίσκεπτος-φιλάλληλος καὶ φίλος ἀταθροῦς-ἀνιδιοτελής.

5. Συγκεφαλαίωσις τῶν προηγουμένων (κεφ. 41,1-4)

Ὅθεν οἱ Ἀθηναῖοι εἶναι ὁ πνευματικὸς φάρος τῆς Ἑλλάδος—πολυμερέστατος ὁ Ἀθηναῖος πολίτης—ἀπόδειξις ἢ δύναμις τῆς πόλεως—ἡ πόλις εἶναι ἀνωτέρα τῆς φήμης τῆς καὶ σεβαστὴ παρ' ὄλων—εἰς τοὺς αἰῶνας θὰ διαλαλήται τὸ ὄνομά της.

Γ' Ἐπεινος τῶν νεκρῶν (κεφάλαια 41,5-42)

Δικαίως λοιπὸν ἐθυσιάσθησαν οἱ νεκροὶ ὑπὲρ τοιαύτης πόλεως—ἡ θυσία τῶν δημιουργῶν ὑποχρεώσεις διὰ τοὺς ἐπιζῶντας—ἐμακροχόρησα περὶ τῆς πόλεως—διότι δημιουργοὶ τοῦ μεγαλείου τῆς ὑπῆρξαν οἱ προκείμενοι νεκροὶ—συνεπῶς ὁ ὕμνος τῆς πόλεως εἶναι τὸ ἐγκώμιον τῶν πεσόντων—οὗτοι ἐπεδείξαντο ἀπαράμιλλον ἀνδραγαθίαν—ἣτις ἐξαλείφει πᾶσαν μελανὴν κηλίδα τοῦ ἰδιωτικοῦ τῶν βίου—διότι ἐπεσον ἀγωνιζόμενοι «ὑπὲρ πατρίδος».

Δ' Παραίνεσις (κεφ. 43)

Παράινεσις πρὸς τοὺς πολίτας πρὸς μίμησιν τῶν νεκρῶν

Μιμηθῆτε τοὺς σήμερον θάπτομένους—διὰ τῆς θυσίας τῶν ἐκέρδιον αἰωνίαν δοξάν—ἀνδρῶν ἐπιφανῶν πᾶσα γῆ τάφος—ἡ εὐψυχία φέρει τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἡ ἐλευθερία ἄγει εἰς τὴν εὐευχίαν—οἱ εὐτυχοῦντες νὰ ἐννοήσουν καλλίτερον τὸ νόημα τῶν λόγων μου—προτιμότερος ἐξ ἄλλου ὁ ἐνδοξος θάνατος ἔμπρὸς εἰς τὸν ἐξευτελισμὸν λόγῳ δειλίας.

Ε' Παραμυθία (κεφ. 44-45)

1. Παρηγορητικοὶ λόγοι πρὸς τοὺς γονεῖς τῶν νεκρῶν (κεφ. 44)

Ἄδυσκον πᾶντι νὰ παρηγορήσω τοὺς πληγέντας γονεῖς—συνιστῶ πάντως ὑπομονὴν—οἱ νεώτεροι εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκηρύξωσι καὶ ἄλλα τέκνα—οἱ πρεσβύτεροι νὰ ἀνακουφίζωσι τὸν πόνον τῶν μετ' ἐμὴν τῶν ἡρώων ἰῶν 109.

2. Παρηγορητικοὶ λόγοι πρὸς τοὺς υἱούς, ἀδελφούς, χήρας. (κεφ. 45)

Οἱ υἱοὶ καὶ ἀδελφοὶ νὰ προσπαθήσουν νὰ φθάσουν τὴν δόξαν τῶν πεσόντων—αἰχῆροι νὰ διέρχονται τὸν βίον κατὰ τρόπον ἀρμόζοντα εἰς τὴν γυναικεῖαν φύσιν.

ΣΤ' Ἐπίλογος (κεφ. 46)

Οἱ νεκροὶ ἐτιμῆθησαν προσηκόντως—ἐπιπροσθέτως ἡ πολιτεία θὰ ἀναλάβῃ τὴν διατροφὴν τῶν τέκνων τῶν μέχρι τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας—ἤδη ἀπέλυτε εἰς τὰς οἰκίας σας.

4. Τὰ ρητὰ τοῦ ἐπιταφίου

Ὁ ἐπιτάφιος τοῦ Περικλέους καὶ διὰ πολλοὺς ἄλλους λόγους θεωρεῖται ἀριστούργημα τοῦ ἐντέχνου πεζοῦ λόγου, προσέτι θὲ καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν γνωμῶν κατατέρῳ ἀναγράφονται ἐν μεταφράσει τὰ κυριώτερα τῶν ρητῶν τοῦ λόγου :

1. Ἄνδρῶν ἀναδειχθέντων γενναίων ἐμπράκτως, ἐμπράκτως πρέπει νὰ ἐκφράζονται καὶ αἱ πρὸς αὐτοὺς τιμαὶ (35).

2. Μέχρι τοῦ σημείου τούτου εἶναι ἀνεκτοὶ οἱ ἔπαινοι, ὅταν λέγωνται περὶ ἄλλων, ἐφ' ὅσον νομίζει ἕκαστος ὅτι καὶ ὁ ἴδιος εἶναι ἱκανὸς νὰ πράξῃ τι ἐξ ὧν ἤκουσεν (35).

3. Δὲν εἶναι ἐντροπὴ εἶς τινα τὸ νὰ παραδέχεται τὴν πενίαν του, ἀλλὰ μεγαλυτέρα ἐντροπὴ εἶναι τὸ νὰ μὴ προσπαθῇ νὰ τὴν ἀποφεύγει διὰ τῆς ἔργασίας (40).

4. Ἡ ἄγνοια φέρει παράλογον τόλμην, ὃ δὲ ὑπολογισμὸς δισταγμὸν (40).

5. Τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ὀλόκληρος ἡ γῆ εἶναι τάφος (43).

6. Εὐδαιμονία εἶναι ἡ ἐλευθερία εἶναι ἡ εὐψυχία (43).

7. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποφασίζουσι περὶ τῶν δημοσίων ὑποθέσεων καίως ὅσοι δὲν ἔχουν παῖδας νὰ ἐκθέσουσι εἰς κίνδυνον (44).

8. Τὸν θανόντα ὅλος ὁ κόσμος συνηθίζει νὰ ἐπαινῇ (45).

9. Ὅπου ἔχουν καθιερωθῆ μέγιστα βραβεῖα τῆς ἀρετῆς, ἐκεῖ ζῶσι καὶ οἱ ἀριστοὶ πολῖται (46).

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ

ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΙΙ.

Κεφάλαιον 34

1. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χειμῶνι Ἀθηναῖοι χρώμενοι τῷ πατρίῳ νόμῳ δημοσίᾳ ταφῆς ἐποιήσαντο

τῶν ἀποθανόντων πρώτων ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ τοιῶδε τρόπῳ·

2. τὰ μὲν ὅσα τῶν ἀπογενομένων ποιήσαντες σκηνήν

προτίθενται πρότριτα, καὶ ἕκαστος ἐπιφέρει τῷ αὐτοῦ ἦν τι βούληται·

3. ἐπειδὴν δὲ ἡ ἐκφορὰ ἦ, ἄμαξαι ἄγουσιν κυπαρισσίνας λάρνακας, μίαν ἑκάστης φυλῆς·

ἔνεστι δὲ τὰ ὅσα τῆς ἑκάστης ἦν φυλῆς (= ἑκάστου δὲ τὰ ὅσα ἔνεστι τῇ λάρνακι τῆς φυλῆς, τῆς ἦν ἑκάστος).

Φέρεται δὲ μία ἐστρωμένη κενὴ κλίνη τῶν ἀφανῶν,

οἱ ἂν μὴ εὖρεθῶσιν ἐς ἀνάφρουν.

4. Ξυνεκφέρει δὲ ὁ βουλόμενος καὶ ἄστων καὶ ξένων,

καὶ γυναῖκες αἰ προσήκουσαι πάρεσιον ὀλοφυρόμεναι ἐπὶ τὸν τάφον.

5. Τιθέασιν οὖν ἐς τὸ δημόσιον σῆμα,

ὃ ἐστὶν ἐπὶ τοῦ καλλίστου προαστίου τῆς πόλεως,

τὸν ἴδιον μὲ χειμῶνα οἱ Ἀθηναῖοι, τηροῦντες τὴν προγονικὴν συνήθειαν, δημοσίᾳ φροντίδι ἐτέλεσαν τὴν ταφὴν

τῶν φονευθέντων πρώτων εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον· τὰ μὲν κόκκαλα τῶν νεκρῶν,

ἀφ' οὓ κατασκευάσουσιν (ἐν) ξύλινον ὑπόστεγον,

ἐκθέτουσιν (ἐκεῖ) ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, καὶ φέρει καὶ θέτει καθεὶς ἐπὶ τοῦ ἴδικου τοῦ νεκροῦ ἂν θέλῃ κάτι·

καὶ ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς κηδείας, ἄμαξαι μεταφέρουσιν κυπαρισσίνας θήκας, μίαν δι' ἑκάστην φυλὴν·

καὶ τὰ ὅσα ἑκάστου ὑπάρχουν ἐν τῷ τῆς θήκης τῆς φυλῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκεν.

Μεταφέρεται δὲ διὰ τῶν χειρῶν (καὶ) ἐν διὰ σινδόνης σκεπασμένον κενὸν φέρετρον τῶν ἐξαφανισθέντων,

οἵτινες ἴσως δὲν εὐρέθησαν πρὸς περισυλλογὴν καὶ ἀνακομιδὴν.

Συμπαρακολουθεῖ δὲ τὴν κηδείαν ὁποῖος θέλει καὶ ἐκ τῶν ἐντοπίων καὶ τῶν ξένων

καὶ προσέτι καὶ γυναῖκες αἰ συγγενεῖς (τῶν πεσόντων) παρευρίσκονται κλαίουσαι ἐπάνω εἰς τὸν τάφον.

(Μεταφέρουσιν καὶ) ἐναποθέτουσιν λοιπὸν (ἢ—θάπτουσιν δηλ. τὰ φέρετρα) εἰς τὸ δημόσιον νεκροταφεῖον, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς τὸ ὠραιότατον προάστιον τῆς πόλεως,

καὶ αἰεὶ ἐν αὐτῷ θάπτουσι τοὺς ἐκ τῶν πολέμων (=τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις ἀποθνήσκοντας καὶ ἐκ τούτων ἀνοιρουμένους καὶ θαπτομένους), πλὴν γε τοὺς ἐν Μαραθῶνι·

ἐκείνων διαπρεπῆ κρίναντες τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ καὶ τὸν τάφον ἐποίησαν.

6. Ἐπειδὴν δὲ κρύψωσι γῆν, ἀνὴρ ἠρομένης ὑπὸ τῆς πόλεως, ὃς ἂν δοκῆ εἶναι μὴ ἀξύνετος γνώμη καὶ προήκη ἀξιώσει,

λέγει ἐπ' αὐτοῖς τὸν πρέποντα ἔπαινον·

μετὰ δὲ τοῦτο ἀπέρχονται.

7. Ὡς δὲ μὲν θάπτουσι·

καὶ διὰ παντός τοῦ πολέμου ὀπότε ξυμβαίη αὐτοῖς, ἐχρῶντο τῷ νόμῳ.

8. Ἐπὶ δ' οὖν τοῖς πρώτοις τοῖσδε ἠρέθη λέγειν Περικλῆς ὁ Ξανθίπου.

Καὶ ἐπειδὴ καιρὸς ἐλάμβανε, προελθὼν ἀπὸ τοῦ σήματος ἐπὶ βήμα πεποημένον ὑψηλόν,

ὅπως ἀκούοιτο ὡς ἐπὶ πλείστον τοῦ ὀμίλου,

ἔλεγε τοιαύδε·

Γραμματικά—Ερμηνευτικά : *Χρῶμαι τῷ πατρίῳ νόμῳ* = τηρῶ τὸν νόμον ἢ τὸ ἔθιμον τῶν προγόνων, τὴν προγονικὴν συνήθειαν. — *δημοσίᾳ* = δημοτικῶς ἐπίρρ. — *ταφὰς ποιοῦμαι* = τελῶ ταφὴν, θάπτω. — *ἀπογίγνομαι* = ἀποθνήσκω. — *προτίθειμαι* = ἐκθέτω. — *πρότριτα* = ἐπίρρ. πρὸ τριῶν ἡμερῶν, ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας. — *ἐπιφέρω τι* = φέρω καὶ θέτω ἐπὶ τινος. — *λάραξ* = θήκη ὀστεοδόχος ἢ τεφροδόχος. — *ἐστρωμένη* = μετογὴ παρακειμ. τοῦ *στόρνυμαι*. — *τίθμι* = μεταφέρειν καὶ ἐναποθεῖν. θάπτω (ὅθεν *θήκη* = τάφος). — *σημα* = νεκροταφεῖον, τάφος. — *γνώμη* = νοῦς. — *ὄ μὴ ἀξύνετος γνώμη* = ὁ μυαλωμένος, ὁ ἔχων ἐξαιρετικὰ πνευματικὰ χαρίσματα. — *προήκω ἀξιώσει* = ὑπερέχω κατὰ τὴν κοινωνικὴν ὑπόληψιν, ἐπιβάλλομαι διὰ τοῦ κύρους μου. —

Συντακτικά : *χρῶμενοι* = τροπικῆ. — *τῶν ἀποθονόντων* = ἀντικειμενικῆ ἐκ τοῦ *ταφὰς*. — *πρώτων* = κατηγορ. — *Ἀθηναῖοι προτίθενται τὰ δὲστᾶ* = ὑποκ. ρῆμα, ἀντικείμενον. — *πρότριτα* = ἐπίρρ. χρονικὸς προσδ. — *τῷ αὐτοῦ τι* = ἔμμεσον καὶ ἄμμεσον ἄντικ. — *ἦν βούληται... ἐπιφέρει* = λόγ. εἶδος, ἀοριστῶς ἐπιναλαμβανόμενον. — *ἦς* = γενικῆ κατηγορηματικῆ κτητικῆ. — *τῶν ἀφανῶν* = κτητικῆ ἐκ τοῦ *κλίνη*. — *ἐστρωμένη* = ἐπιθετικῆ. — *οἷ ἂν μὴ εὔρεθῶσι* = ἀναφορ.

καὶ ἀνέκαθεν εἰς αὐτὸ θάπτουν τοὺς νεκροὺς τῶν πολέμων,

ἐξαιρεθέντων τῶν πεσόντων εἰς τὸν Μαραθῶνα·

ἐκείνων δὲ ἀσύγκριτον θεωρήσαντες τὴν ἀνδρείαν ἐπὶ τόπου καὶ (τοὺς) ἔθαψαν.

Καὶ ὅταν σκεπάσουν μὲ χῶμα, ἀνὴρ (τις) ὠρισμένος ὑπὸ τῆς πόλεως, ὅστις θεωρεῖται ὅτι ἔχει ἐξαιρετικὰ πνευματικὰ χαρίσματα καὶ ὑπερέχει κατὰ τὴν κοινωνικὴν ὑπόληψιν,

λέγει πρὸς τιμὴν αὐτῶν τὸν ἀρμόζοντα (αὐτοῖς) ἔπαινον.

καὶ μετὰ ταῦτα φεύγουν.

Τοιοῦτοτρόπως μὲν τελοῦν τὴν ταφὴν·

καὶ καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, ὡσάκις τοὺς ἐδίδοτο ἀφορμὴ, ἐτήρουν τὴν συνήθειαν (αὐτήν). Πρὸς τιμὴν λοιπὸν τῶν πρώτων τούτων (νεκρῶν τοῦ πολέμου) ὠρίσθη (ὑπὸ τῆς πόλεως) νὰ διηγήσῃ ὁ Περικλῆς ὁ υἱὸς τοῦ Ξανθίπου.

Καὶ ὅταν ἐπέστη ἡ κατάλληλος στιγμή, προχωρήσας ἀπὸ τοῦ τάφου εἰς βῆμα (τί) κατασκευασμένον ὑψηλόν,

ἵνα εἶναι ἀκουστός (ἵνα ἀκούηται) εἰς ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερο μέρος τοῦ συγκεντρωμένου κοινοῦ, ἔλεγε περίπου τὰ ἑξῆς·

κῆ ὑποθετικῆ.—*ἐς ἀναίρεσιν*=ἐμπρόθετος προσδ. σκοποῦ.—*προσθήκουσαι*=παράθεσις.—*πλήν*=καταχρηστικῆ πρόθεσις συντασσομένη μετὰ γενικῆς ἢ μετ' ἄλλης πτώσεως ὁμοιοπτώτως πρὸς προηγούμενον ὄρον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ ἐξαιρέσις (τοὺς ἐκ τῶν πολέμων—πλήν τοὺς ἐν Μαραθῶνι).—*γῆ*=ὄργανικῆ. *ἡρημένος*=ἐπιθετικῆ.—*ὅς ἂν δοκῆ καὶ προήκη*=ἀναφορικαὶ ὑποθετικά.—*εἶναι*=ἀντικ.—*γνώμη*. *ἀξιώσει*=τοῦ κατὰ τι.—*ἀξύνετος*=κατηγ. αὐτοῖς=προσωπικῆ—ὑποκ. τοῦ ἀπροσώπου *ξυμβαίη* νοεῖται *χρησθῆαι τῷ νόμῳ*.—*λέγειν*=καθαρῶς τελικόν.—*πεποιημένον*=ἐπιθετικῆ.—*ὕψηλόν*=κατηγγορ.—*ὡς ἐπὶ πλεῖστον* ἀντὶ ἐπιφών. *πλεῖστον*.—*ὀμίλου*=δαιρειτικῆ—

Πραγματικὰ—Διασαφητικά : *'Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χειμῶνι* εἶναι ὁ χειμῶν τοῦ 431 π.Χ., ἤτοι τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἔτους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (431—404).—*πατρίω* καὶ ὄχι *πατρῷο*, διότι *πάτριος* εἶναι ὁ τῶν πατέρων· ὁ τῶν προγόνων, *πατρῶος* δὲ ὁ τοῦ πατρός.—*νόμῳ* ἂν πρόκειται περὶ νόμου, οὗτος θὰ εἶχεν εἰσαχθῆ ὑπὸ τοῦ Σώλωνος (6ος αἰών).—*ταφὰς ἐποίησαντο* πάντες οἱ μετασχόντες τῆς κηδείας, ἐν τῷ *ταφὰς ἐποίησαν* οἱ ὄργανοὶ πάντες καὶ ἐπιμεληθέντες τῆς κηδείας.—*τῶν ἀποθανόντων πρώτων* κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος οἱ νεκροὶ τῶν Ἀθηναίων προήρχοντο ἐξ ἱππασχιῶν πλησίον τῆς Ἐλευσίνης καὶ τοῦ ὄρους Αἰγάλειω καὶ ἐκ θαλασσίων ἐπιχειρήσεων εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰ παράλια τῆς Ἀοκρίδος καὶ ἐκ τῆς πολιτοκρίας τῆς Ποισειδαιίας.—*προτίθενται* ἢ *πρόθεσις* ἦτο ἡ ἐπίσημοι καὶ δημοσίαι ἐκθέσεις τοῦ νεκροῦ, ἥτις σκοπὸν εἶχε νὰ δώσῃ τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς γνωστούς καὶ φίλους νὰ ἴδουν ἄλλην μίαν φορὰν τὸν νεκρὸν καὶ εἰς τοὺς οἰκείους νὰ ψάλλουν τὸν πρέποντα ἐλικήθειον ὕμνον· κατὰ τὴν πρόθεσιν ὁ νεκρὸς ἐπιποθετεῖτο κεκαθαμένους καὶ στολισμένους ἐκτάδην μὲ τοὺς πόδας ἐστραμμένους πρὸς τὴν εἴσοδον. Ἐνταῦθα ὁμοῦ πρόκειται περὶ τῆς προθέσεως, ἤτοι τῆς ἐκθέσεως, τῶν ὁσῶν τῶν νεκρῶν εἰς τὴν ἀγοράν.—*πρότερον* κωρίως πρόκειται περὶ δύο ἡμερῶν πλήρων, διότι ἡ τρίτη εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς κηδείας.—*ἦν τι βούληται*, δηλαδὴ ἄνθη, ἀρώματα, ἐνδύματα, διάφορα σκευῆ.—*κυπαρισσίας*, διότι ἡ κυπάρισσος, ὡς ἄκαρπον καὶ μέλαν δένδρον, ἐθεωρεῖτο δένδρον πένθιμον.—*μία ἐκάστης φυλῆς*· οἱ φυλαὶ ἦσαν δέκα καὶ οἱ ἐκ τῆς ἰδίας φυλῆς στρατολογούμενοι ἀπέτελουν ἴδιον στρατιωτικὴν μονάδα.—*τῶν ἀφανῶν*, δηλαδὴ ἐνεκα δυσμενῶν συνθηκῶν μὴ ἀνευρεθέντων· πολλοὶ δὲν ἀνευρίσκοντο κατὰ τὰς ναυμαχίας, διότι ἡ τριχομία ἠμυπόδιζε τὴν περισυλλογὴν τῶν πτωμάτων.—*ὁ βουλόμενος*, διότι τὰς τῶν ἰδιωτῶν κηδείας παρακολουθοῦν μόνον ἄνδρες συγγενεῖς.—*πόρεισι καὶ γυναῖκες*, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸν τύπον, χωρὶς νὰ συνοδεύουν τὴν κηδείαν.—*σημα δημόσιον* εἶναι ὁ *Κεραμεικὸς* παρὰ τὸν σημερινὸν μικρὸν ναὸν τῆς Ἁγ. Τριᾶδος· τὸ νεκροταφεῖον τοῦτο ἀνευρέθη τὸ 1861 κατὰ τὴν ἰδιωτῶν κηδείας Πειραιῶς· ἐκεῖ ἐθάπτοντο οἱ ἐν πολέμῳ πεσόντες καὶ ἐξεφωνοῦντο οἱ ἐπίσημοι ἐπιτάφιοι λόγοι.—*καὶ αἶψ'*, ἀφ' οὗτο ἡ πόλις ἐτέλει τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν τοῦ πολέμου εἰς τὰς Ἀθήνας.—*τοὺς ἐν Μαραθῶνι* πεσόντας (490 π.χ.) ἐθαψαν ἐπὶ τόπου καὶ τοῦτον ὁ τύμβος σφίεται ἀκόμη· κατὰ δὲ τὰς ἀνασκαφὰς εὐρέθησαν καὶ τὰ ὁσῶ τῶν Μαραθωνομάχων. Ἐπὶ τόπου ἐπίσης ἐτάφησαν καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες οἱ πεσόντες εἰς τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν (479).—*ὀπῶται ξυμβαίη*, δῶκα δὲν εἶχον καθ' ὅλα τὰ ἔτη νεκρούς.—*ὑπὸ τῆς πόλεως* ὑπὸ τῆς βουλῆς τῶν 500.—*Περικλῆς* ἐκφανήσας ἐπιτάφιοι λόγον καὶ προηγούμενος πρὸς τιμὴν τῶν πεσόντων κατὰ τὸν Σαμιακὸν πόλεμον (440—429).—

Αἰσθητικά : *'Ἐποίησαντο* ἀπὸ δὲ τοῦ (2) καὶ κατωτέρω ἀντὶ ἀορίστου ὁ Θουκυδίδης χρησιμοποιεῖ ἐνεστώτας (*προτίθενται, ἐπιφέρει, ἀγονοῖν, ἐνεσσι, φέρεται* κ.τ.λ.) ὁ συγγραφεὺς, νοσταλγὸς τοῦ μεγαλείου τῆς πατρίδος τοῦ, δὲν περιγράφει, πῶς ἐγένετο ἡ τελετὴ τῆς ταφῆς, ἀλλὰ πῶς νοερώς βλέπει γιγνομένην τὴν τελετὴν.—*τὰ μὲν ὁσῶ προτίθενται* κ.τ.λ. μετάβασις σιωπηλὴ ἐκ τῆς εἰδικῆς περιπτώσεως εἰς γενικὴν περιγραφὴν τῆς τελετῆς τῆς ταφῆς· ἡ ἐπάνοδος γίνεται εἰς (8) *ἐπὶ δ' ὅν τοῖς πρῶ-*

τοια...—των απογενομένων κατ' εὐφημισμὸν ἀντὶ ἀποθανόντων, διότι ἀπο-
γίγνομαι=ἀπουσιάζω.—μὴ ἀξύνετος λιτότης.

Νόημα: Τηροῦντες οἱ Ἀθηναῖοι προγονικὴν συνήθειαν ἐτέλεσαν τὸν χει-
μῶνα τοῦ 431 π.Χ. τὴν ταφὴν τῶν πρώτων νεκρῶν κατὰ τὸν Πελοποννησιακοῦ
πολέμου κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: ἐπὶ δύο ἡμέρας ἐγένετο *προθήσεις* τῶν
ὄστων καὶ τῆς τέφρας τῶν νεκρῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐντὸς ὑποστέγου πρὸς τὸν
σκοπὸν αὐτὸν κατασκευασθέντος· τὰ ὄσα καὶ ἡ τέφρα τῶν νεκρῶν εἶχον τοπο-
θετηθῆ ἐντὸς 10 κυβαρισσίων θηκῶν, ἐκάστη δὲ θήκη περιεῖχε ὄσα νε-
κρῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἰδίαν φυλὴν. Τὴν τρίτην ἡμέραν ἐγένετο ἡ *ἐκφορά*
αἱ περιέχουσαι τὰ ὄσα θήκαι ἐτοποθετήθησαν ἐπὶ ἰσαριθμῶν ἀμαξῶν ἐπί-
σης μετεφέρετο διὰ τῶν χειρῶν ἐν κενῶν φέρετρον ἐσκευασμένον διὰ νεκρι-
κῆς συνδόκος· τοῦτο ἦτο διὰ τοὺς ἑξαφανισθέντας. Τὴν κηδεῖαν παρηκολού-
θουν ἄνδρες ἐντόπιοι καὶ ξένοι, διότι εἰς τὰς γυναίκας ἀπηγορεύετο μόνον
εἰς τὰς συγγενεῖς τῶν πεσόντων ἐπιτρέπετο νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὸν τάφον.
Οὕτως ἡ πομπὴ ἐφθάνει εἰς τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Κεραμεικοῦ, ὅπου αἱ 10
θήκαι καὶ τὸ κενὸν φέρετρον ἐτοποθετήθησαν ἐντὸς τῶν τάφων. Ὅτε δὲ οἱ
τάφοι ἐσκευάσθησαν διὰ τοῦ χώματος, ὁ Περικλῆς ὁ υἱὸς τοῦ Ξανθίππου,
κυβερνήτης τότε τοῦ κράτους τῶν Ἀθηνῶν, ἀνήλθεν ἐπὶ τινος ὑψηλοῦ βήμα-
τος καὶ ἐξεφώνησε τὸν ἐπόμενον ἐπιτάφιον λόγον πρὸς τιμὴν τῶν νεκρῶν.

Ἐπιγραφή: Τὰφὴ τῶν πεσόντων αθηναίων κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ
Πελοποννησιακοῦ πολέμου—περιγραφή τῆς τελετῆς τῆς ταφῆς—ὁ Περικλῆς
ἐκφωνεῖ τὸν ἐπιτάφιον λόγον.

Ἐρωτήσεις: Διατί ὄφειλεν ἡ πολιτεία νὰ ἔχη τὴν φροντίδα τῆς ἐπιση-
μου ταφῆς τῶν ὑπὲρ Πατρίδος πεσόντων; Διατί ἔχει εὐρύτεραν σημασίαν ἡ
ταφὴ τῶν τοιούτων νεκρῶν ἐπισημῶς; Ποῖα στοιχεῖα τοῦ ἐθίμου τῶν Ἀθη-
ναίων ἔχουσι σήμερον ἡμεῖς; Ποῖα ἢ συναισθηματικὴ κατὰστασις τῶν Ἀθη-
ναίων κατὰ τὸ τρίτημερον τῆς τελετῆς; Ποῖαν σημασίαν ἔχει ἡ ἐκλογή τοῦ
Περικλέους ὡς ἐκφωνητοῦ τοῦ ἐπιταφίου λόγου;

Ο ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

Κεφάλαιον 35

1. Οἱ μὲν πολλοὶ τῶν εἰρηκτόων Οἱ μὲν περισσότεροι ἐξ ὧν ἔχουν
ἤδη ἐνθάδε ὀμιλήσει
ἐπαινοῦσι τὸν προσθέντα μέχρι σήμερον εἰς τὸν χώρον τοῦτον
τῷ νόμῳ ἐγκωμιάζουσι τὸν προσθέσαντα
τόνδε τὸν λόγον, εἰς τὴν τελετὴν (τῆς ταφῆς)
ὡς καλὸν (δὴ) τὸν (ἐπιτάφιον) τοῦτον λόγον,
ἀγορεύεσθαι αὐτὸν πιστευόντες ὅτι εἶναι ὠραῖον τὸ νὰ
ἐπὶ τοῖς θαπτομένοις ἐκ τῶν πο- ἐκφωνῆται αὐτὸς
λέμων (=ἐπὶ τοῖς ἐν τοῖς πολέμοις πρὸς τιμὴν τῶν θαπτομένων νεκρῶν
θνήσκουσι καὶ ἐκ τούτων ἀναιρου- τῶν πολέμων.
μένοις καὶ θαπτομένοις).
Ἐμοὶ δ' ἂν ἐδόκει Ἐγὼ ὁμῶς θὰ ἤμην τῆς γνώμης
ἀρκοῦν εἶναι ἀνδρῶν γενομένων ὅτι εἶναι ἀρκετὸν ἀνδρῶν ἀναδει-
ἀγασθῶν χθέντων γενναίων
ἔργῳ ἐμπράκτως
ἔργῳ δηλοῦσθαι καὶ τὰς τιμὰς, ἐμπράκτως
(πρὸς αὐτοὺς) τιμὰι, νὰ ἐκφράζωνται καὶ αἱ

οἷα καὶ νῦν ὄρατε παρασκευασθέν-
τα δημοσίᾳ περὶ τὸν τάφον τόνδε,

κατ' (ἐδόκει ἂν εἰκὸς εἶναι)
μὴ κινδυνεύεσθαι
πιστευθῆναι ἀρετάς πολλῶν

ἐν ἐνὶ ἀνδρὶ
εὖ τε καὶ χεῖρον εἰπόντι.
2. Χαλεπὸν γὰρ τὸ εἰπεῖν μετρίως,

ἐν ᾧ μόλις βεβαιοῦται καὶ ἡ δόκη-
σις τῆς ἀληθείας.

“Ο τε γὰρ ξυνειδῶς καὶ εὔνους ἀ-
κροατῆς
τάχ' ἂν νομίσειε δηλοῦσθαι

ἐνδεεστέρως τι πρὸς ἃ βούλεται
τε καὶ ἐπίσταται,

ὁ τε ἄπειρος (τάχ' ἂν νομίσειε) ἔ-
στιν ἃ καὶ πλεονάζεσθαι,

διὰ φθόνον,
εἰ τὴ ἀκούοι ὑπὲρ τὴν ἑαυτοῦ φύ-
σιν.

Μέχρι γὰρ τοῦδε εἰσὶ ἀνεκτοὶ οἱ
ἔπαινοι περὶ ἐτέρων λεγόμενοι,

ἐς ὅσον ἂν οἴηται ἕκαστος ἱκανὸς
εἶναι καὶ αὐτὸς δρᾶσαι τι ὧν ἤ-
κουσε·

τῷ δ' ὑπερβάλλοντι αὐτῶν
φθονοῦντες ἤδη καὶ ἀπιστοῦσι.

3. Ἐπειδὴ δὲ τοῖς πάσαι ἔδοκι-
μάσθη καλῶς ἔχειν ταῦτα οὕτως,

χρῆ καὶ ἐμὲ ἐπόμενον τῷ νόμῳ

πειρᾶσθαι τυχεῖν ὡς ἐπὶ πλείστον

τῆς βουλήσεώς τε καὶ δόξης ἐκά-
στου ὑμῶν.

ὅπως καὶ τώρα βλέπετε ὅτι ἡτοιμά-
σθησαν δημοσίᾳ φροντίδι σχετικῶς
μὲ αὐτὴν τὴν ταφὴν,
καὶ ὅτι εἶναι ὀρθόν

να μὴ κρέμεται
τὸ νὰ γίνουιν πιστευταὶ
αἱ ἀρεταὶ πολλῶν

ἐκ τοῦ στόματος ἐνὸς ἀνθρώπου
εἴτε ὠραία εἴτε ἄσχημα ὀμιλήσῃ. ✓
Διότι δύσκολον πρᾶγμα εἶναι τὸ νὰ
ὀμιλήσῃ (τις) ἐπιτυχῶς ἐπὶ θέματος,
ὅπου μετὰ εὐσκολίας ἐξασφαλίζε-
ται (εἰς τὸν ἀκροατὴν) καὶ αὐτὴ ἡ
ἐντύπωσις περὶ τοῦ ὅτι ὁ ῥήτωρ λέ-
γει τὴν ἀλήθειαν.

Διότι καὶ ὁ καλῶς ννωρίζων τὰ
πράγματα καὶ εὐμενῆς ἀκροατῆς
ἴσως ἤθελε νομίσει ὅτι παρουσιάζ-
ονται (αἱ ἀρεταὶ)

κάπως ἑλλιπέστερον (κατώτερον) ἐν
σχέσει πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὅποια καὶ
θέλει (νὰ ἀκούῃ) καὶ γνωρίζει (ὅτι
ἐπράχθησαν),

καὶ ὁ μὴ γνωρίζων (ἴσως ἤθελε νο-
μίσει) ὅτι μερικὰ εἶναι καὶ ὑπερβο-
λικά,

(καὶ τοῦτο) ἔνεκα φθόνου,
ἐὰν ἀκούῃ κάτι ὑπερβαῖνον τὰς δυ-
νάμεις του.

Διότι μέχρι τοῦ σημείου τούτου εἶ-
ναι ἀνεκτοὶ οἱ ἔπαινοι, ὅταν λέγων-
ται περὶ ἄλλων,

ἐφ' ὅσον νομίζει ἕκαστος ὅτι καὶ ὁ
ἴδιος εἶναι ἱκανὸς νὰ πράξῃ τι ἐξ
ἧσων ἤκουσε·

ὅ,τι ὁμοῦ ἐξ αὐτῶν ὑπερβαίνει (τὰς
ἰδικὰς τῶν δυνάμεις) ἐπειδὴ φθονοῦν
(τοῦτο) εὐθύς καὶ δὲν τὸ πιστεύουν

Ἄλλ' ἐπειδὴ ὑπὸ τῶν προγόνων
εὐρέθη ὀρθόν ὅτι καλῶς ἔχουν ταῦ-
τα (ἡ ταφὴ) τοιοῦτοτρόπως (διὰ
τῆς προσθήκης τοῦ ἐπιταφίου λόγου),

εἶμαι ὑποχρεωμένος καὶ ἐγὼ συμ-
μορφούμενος πρὸς τὴν συνήθειαν
νὰ προσκαθίσω νὰ ἀνταποκριθῶ

ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερο
εἰς τὴν ἐπιθυμίαν καὶ προσδοκίαν
ἐκάστου ἐξ ὑμῶν.

Γραμματικά - Ἑρμηνευτικά: ὧς=μόριον συνοδεδον τὴν ἐννοουμένην
αἰτιολογικὴν μετοχὴν ὅν πρὸς ἔκφρασιν ὑποκειμενικῆς γνώμης. ἀρκοῦν εἶ-
ναι=περιφραστικῶς ἀντὶ ἀρκεῖν. —οἷα=ἀναφορ. ἀντων. —κινδυνεύεται ἐν τινι
=κρέμεται ἐκ τινος. —εὖ τε καὶ χεῖρον εἰπόντι=ἐὰν τε εὖ ἐὰν τε χεῖρον εἴπῃ.—
μετρίως=ἐπιτυχῶς. —ἐν ᾧ=ἐν ζητήματι ἐν τῷ ὅποιφ —πρὸς ἃ=ἐν σχέσει πρὸς
ὅσα. —ἔστιν ἃ=τινά. —τῷ ὑπερβάλλοντι=οὐδ. τὸ ὑπερβάλλον. —οἱ πάσαι=οἱ

παλαιοί, οἱ πρόγονοι.—δοκιμάζεται=εὐρίσκειται κατόπιν δοκιμασίας ὀρθόν.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ: τὸν λόγον τῷ νόμῳ=ἄμεισον καὶ ἔμμεσον ἄντικ. τοῦ προσθέντα.—ὡς καλὸν=ἐννοεῖται ὄν, μετοχη αἰτιολογική καὶ αἰτιατική ἀπόλυτος.—ἀγορεύεσθαι=ὑποκειμ. τῆς ἀπρὸς ἐκφράσεως καλὸν ὄν.—αὐτὸν=ὑποκ. τοῦ ἀπρφτ.—ἔμοι=προσωπική.—ἀρχοῦν εἶναι=ὑποκ. τοῦ ἐδόκει.—δηλοῦσθαι=ὑποκειμενον τῆς ἀπρὸςδοκίμου ἐκφράσεως ἀρκοῦν εἶναι.—ἐργω=τροπική.—τιμᾶς=ὑποκείμενον τοῦ δηλοῦσθαι.—ἀνδρῶν=ὑποκειμενική καὶ ἄντικειμενική κατὰ τὴν μετατροπὴν τοῦ τιμᾶς εἰς ὄημα (νὰ τιμῶνται οἱ ἄνδρες=νὰ τιμῶμεν τοὺς ἄνδρας).—ἀγαθῶν=κατηγορ.—παρασκευασθέντα=κατηγορηματική.—οἷα=ὑποκ. τῆς μετοχῆς καὶ ἄντικ. τοῦ ὄρατε.—κινδυνεύεσθαι=ὑποκ. τοῦ ἐννοουμένου εἰκὸς εἶναι. ὅπερ εἶναι β' ὑποκ. τοῦ ἄν ἐδόκει.—πιστευθῆναι=ὑποκ. τοῦ ἀπρὸς κινδυνεύεσθαι.—ἀρετὰς=ὑποκ. τοῦ πιστευθῆναι.—πολλῶν=κιητική.—εἰπεῖν=ὑποκ. τοῦ χαλεπὸν (ἔστι).—ἐνδεῶς=ἐνδεέστερον καὶ εἰς τὸν Θουκυδίδην ἐνδεεστέρως.—πρὸς ἃ=ἐπέχει θεοῖν β' ὄρου συγγρίσεως.—ἔστιν ἃ=ὑποκ. τοῦ πίεσνάζεσθαι. ὅπερ ἄντικ. τοῦ νομίσειε.—εἴ τι ἀκούει...νομίσειεν ἄν=3ον εἶδος, ἀπλή σκέψις λέγοντος.—λεγόμενοι=χρονική.—ἕκαστος οἴηται εἶναι (ἄντικ.) ἱκανὸς (κατηγ.) δρᾶσαι (προσδ. κατὰ τι) τι (ἄντικ.) ὦν (διαίρητική καὶ ἄντικ. τοῦ ἤκουσε). φθονοῦντες=αἰτιολογική.—τῷ ὑπερβάλλοντι=ἄντικ. τοῦ φθονοῦντες.—πιστοῦσι φθονοῦντες καὶ ἀπιστοῦσι=κατὰ πληθυντικὸν ἕνεκα τῆς περιληπτικῆς σημασίας τοῦ ἕκαστος.—αὐτῶν=διαίρητική.—τοῖς πάλαι ποιητικὸν αἴτιον. ἐπόμενον=τροπική.—πειρᾶσθαι=ὑποκ.—τυχεῖν=ἄντικ. τοῦ περιᾶσθαι.—βουλήσεως, δόξης=ἄντικ. τοῦ τυχεῖν.—ἐκάστου=ὑποκειμενική.

Πραγματικά Διασσηφτικά: τὸν προσθέντα=κατ' ἄλλους εἶναι ὁ Σόλων, κατ' ἄλλους πάλιν ὁ Θημιστοκλῆς ἢ ὁ Ἀριστείδης ἢ ὁ Κίμων ἐκεῖνος, ὅστις συνεπλήρωσε τὴν τελετὴν τῆς τοφῆς διὰ τῆς προσθήκης τοῦ ἐπιταφίου λόγου.—οἷα καὶ νῦν δρᾶτε=ἐννοεῖ τὴν πρόθεσιν, τὴν ἐκφορὰν, ὅσα γενικῶς εἶδομεν εἰς τὸ κεφάλαιον 34.—εὐνοῦς=δηλαδὴ πρὸς τοὺς νεκρούς.

Αἰσθητικά - Ρητορικά - Λογικά: Τὸ κεφάλαιον 35 ἀποτελεῖ τὸ προοίμιον τοῦ λόγου· διὰ τοῦ προοιμίου οἱ ἀρχαῖοι ῥήτορες ἐπιδίωκον 1) νὰ κατατοπίσουν τὸ ἀκροατήριον ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ λόγου (των, 2) νὰ προσελκύσουν τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροατῶν, 3) νὰ κερδίσουν τὴν εὐνοίαν των καὶ 4) νὰ διευκολύνουν αὐτοὺς εἰς τὴν παρακολούθησιν τοῦ λόγου.—Οἱ μὲν πολλοί...ἔμοι δ' ἄν ἐδόκει (ἀντίθεσις), ἤτοι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν γνώμην παλαιότερων ρητόρων ὁ Περικλῆς ἐκφράζει μετὰ τινος μετροπαθείας ἀμβιβολίαν περὶ τοῦ ὅτι εἶναι ἀναγκαῖος καὶ ὁ ἐπιτάφιος λόγος, διὰ νὰ τιμηθοῦν οἱ πεσόντες.—ἐπαινοῦσι· διὰ τῆς χρησιμοποίησιως τοῦ ἐνεστώτος παρουσιάζεται τὸ εἰς τὸ παρελθὸν λεχθὲν ὡς ἔχον ἰσχὴν καὶ ἀξίαν καὶ κατὰ τὸ παρὸν. ἔργω—ἔργω (ἐπιαναφορά).—περὶ τὸν τάφον τόνδε· ἀντὶ περὶ τοὺς θάπτομένους τούσδε (συνήθως ὁ Θουκυδίδης χρησιμοποίησε τὸ ἀφηρημέρον ἀντὶ τοῦ συγκεκριμένου).—ἔργω δηλοῦσθαι καὶ μὴ κινδυνεύεσθαι ἐν ἐνὶ ἀνδρὶ εἰπόντι (ἀντίθεσις μεταξὺ ἔργων—λόγων).—ἔμοι δ' ἄν ἐδόκετ ἀρχοῦν εἶναι καὶ (εἰκὸς εἶναι)... τὸ εἰκὸς εἶναι ἐτέθη κατὰ ζευγμά· ἐν ἐνὶ ἀνδρὶ—πολλῶν ἀρετὰς (ἀντίθεσις).—οἷα δρᾶτε· δηλαδὴ οὐχὶ διὰ λόγων, ἀλλὰ διὰ ὁρατῶν ἔργων πρέπει νὰ τιμῶνται οἱ ἐνδοξοὶ νεκροί.—ὅ τε γὰρ ξυνειδὼς καὶ εὐνοῦς ἀκροατῆς... ὅ τε ἀπειροῦς... ἀπιστοῦσι=τοιαύτῃ ὄντως εἶναι ἡ ψυχολογία τοῦ ἀκροατοῦ πάντοτε.—πρὸς ἃ βούλεται τε καὶ ἐπίσταται (παρήχησις καὶ ὁμοιοτέλευτος).—ὅ τε ἀπειροῦς... διὰ φθόνου... φθονοῦντες ἤδη καὶ ἀπιστοῦσι μᾶλλον γίνεται ὑπαινιγμὸς δι' ἐκείνους ἐκ τῶν ἀκροατῶν τοῦ παρόντος λόγου, οἵτινες ἦσαν ξένοι.—

Νόημα: Οἱ περισσότεροι τῶν μέχρι σήμερον ὁμιλησάντων εἰς ὁμοίαν πε-

ρίοτασιν ἐπαινοῦν τὸν σχόντα τὴν ἐμπνευσιν τῆς προσθήκης τοῦ ἐπιταφίου λόγου εἰς τὴν ὄλην τελετήν. Ἐγὼ ὁμῶς φρονῶ, ὅτι οἱ νεκροὶ τοῦ πολέμου μόνον δι' ἔργων πρέπει νὰ τιμῶνται· διότι ὑπάρχει φόβος νὰ ἀδικήσῃ ὁ ρήτωρ τοὺς νεκροὺς εἴτε διότι οἱ λόγοι θὰ εἶναι κατώτεροι τῶν ἔργων τῶν ἐπαινουμένων νεκρῶν εἴτε διότι θὰ προκαλέσουν τὴν δυσπιστίαν ὀρισμένων ἀκροατῶν. Πάντως, ἐφ' ὅσον οἱ παλαιότεροι ἔκριναν ἀπαράιτητον τὴν ἐκφώνησιν τοῦ ἐπιταφίου λόγου, εἶμαι ὑποχρεωμένος, ἀνεξαρτήτως τῆς προσωπικῆς μου γνώμης, νὰ συμμορφωθῶ καὶ ἐγὼ πρὸς τὸ ἔθιμον.—

Ἐπιγραφή : Τί φρονεῖ ὁ Περικλῆς περὶ τοῦ θεομοῦ τοῦ ἐπιταφίου λόγου.—

Περίληψις : 1) Ἐμπράκτως πρέπει νὰ ἐκδηλῶνται αἱ τιμαὶ πρὸς τοὺς νεκροὺς. 2) διότι εἶναι δύσκολον νὰ οὐκλήσῃ τις ἐπιτυχῶς οὕτως, ὥστε νὰ μὴ ἀδικήσῃ ὁ λόγος τοὺς ἐπαινουμένους. 3) Θὰ συμμορφωθῶ ὁμῶς πρὸς τὸ ἔθιμον.—

Ἐρωτήσεις : Τί ἐπιδιώκουν οἱ ρήτορες διὰ τοῦ προοιμίου; Διατί οἱ προκείμενοι νεκροὶ «ἐργῶ ἐγένοντο ἄνδρες ἀγαθοί»; Τί ἐπιδιώκει ὁ Περικλῆς διὰ τοῦ προοιμίου; Μήπως ὁ Περικλῆς διακινδυνεύει τὴν ἐξασφάλισιν τῆς εὐνοίας τῶν ἀκροατῶν; διατί;

Κεφάλαιον 36

1. Ἄρξομαι δὲ ἀπὸ τῶν προγόνων πρῶτων·

δίκαιον γὰρ καὶ πρέπον δὲ ἅμα

διδόσθαι αὐτοῖς ἐν τῷ τοιῷδε τῆν τιμὴν ταύτην τῆς μνήμης.

Οἰκοῦντες γὰρ τὴν χώραν αἰεὶ οἱ αὐτοὶ

διαδοχῇ τῶν ἐπιγιγνουμένων παρέδωσαν ἐλευθέραν μέχρι τοῦδε δι' ἀρετῆν.

2. Καὶ ἐκεῖνοί τε ἄξιοι ἐποίουν καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ πατέρες ἡμῶν κτησάμενοι γὰρ οὐκ ἀπόνως πρὸς οἷς ἐδέξαντο ὄσπην ἀρχὴν ἔχουσαν

ἡμῖν τοῖς νῦν προσκατέλιπον.

3. Τὰ δὲ πλείω αὐτῆς αὐτοὶ ἡμεῖς οἶδε

οἱ νῦν ἔτι θντες μάλιστα ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ ἐπηυξήσαμεν καὶ τὴν πόλιν τοῖς πᾶσι παρέσκευάσαμεν, αὐτάρκεστάτην καὶ ἐς πόλεμον καὶ ἐς εἰρήνην.

4. Ὡν ἐγὼ τὰ μὲν κατὰ πολέμους ἔργα,

Θὰ ἀρχίσω δὲ (τὸν ἔπαινον) ἀπὸ τοὺς προγόνους πρῶτων·

διότι εἶναι δίκαιον καὶ πρέπον δὲ συνάμα

νὰ δίδεται εἰς αὐτοὺς εἰς τοιαύτην (οἷα ἡ παροῦσα) περίστασιν αὕτη ἢ προτίμησις τῆς μνημονεύσεως.

Διότι κατοικοῦντες τὴν χώραν πάντοτε οἱ αὐτοὶ

ἢ μίᾳ γενεᾷ κατέπιν τῆς ἄλλης γενεᾶς ἐκκληροδότησαν (αὐτήν) ἐλευθέραν μέχρι σήμερον διὰ τὴν ἀνδρείαν (τῶν).

Καὶ ἐκεῖνοί εἶναι ἄξιοι ἐπαινοῦ καὶ ἀκόμη περισσότερον οἱ πατέρες ἡμῶν· διότι ἀποκτήσαντες οὐχὶ ἀκόπως, ἐκτὸς τῶν ὄσων παρέλαβον, ὅσον κράτος ἔχουσαν,

εἰς ἡμᾶς τοὺς σημερινοὺς προσθέτως ἐκκληροδότησαν (τοῦτο).

Τὰ περισσότερα ὁμῶς (μέρη) αὐτοῦ οἱ ἴδιοι ἡμεῖς ἐδῶ

οἱ σήμερον ἀκόμη ζῶντες οἱ ἐν τῇ ὀρίμῳ περίπῳ ἡλικίᾳ (εὐρισκόμενοι) (τὰ) ἀνεπτύξαμεν καὶ τὴν πόλιν καθ' ὅλα ἐφωδιάσαμεν,

ὥστε νὰ ἔχη αὐτάρκειαν καὶ εἰς πόλεμον καὶ εἰς εἰρήνην.

Τούτων (τῶν πατέρων) ἐγὼ τὰ μὲν πολεμικὰ ἔργα,

οὐκ ἕκαστα ἐκτίθηθι, ἢ εἴ τι αὐτοὶ
ἦ οἱ πατέρες ἡμῶν

προθύμως ἡμυνάμεθα βάρβαρον ἢ
Ἑλληνα πολέμιον ἐπιόντο,

ἔάσω,
οὐ βουλόμενος μακρηγορεῖν ἐν
εἰδόσιν·

ἀπὸ δὲ οἷας τε ἐπιτηδεύσεως ἤλ-
θομεν ἐπ' αὐτά

καὶ μεθ' οἷας πολιτείας καὶ ἐξ οἷ-
ων τρόπων ἐγένετο μεγάλα,

ταῦτα δηλώσας πρῶτον εἶμι καὶ
ἐπὶ τὸν Ἑπαινον τῶνδε,
νομίζων ἐπὶ τε τῷ παρόντι
οὐκ ἂν (εἶναι) ἀπρεπῆ λεχθῆναι
αὐτά
καὶ ξύμφορον εἶναι ἐπακοῦσαι αὐ-
τῶν τὸν πάντα ὄμιλον καὶ ἀστῶν
καὶ ξένων.

δι' ὧν ἕκαστον ἀπεκτίθηθι, ἢ ἂν κά-
ποτε ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἢ οἱ πατέρες ἡ-
μῶν

μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀπεκρούσαμεν
βάρβαρον ἢ Ἑλληνα ἐχθρὸν ἐπιτι-
θέμενον (καθ' ἡμῶν), θά (τό) παρα-
λείψω,
διότι δὲν ἐπιθυμῶ νὰ μακρολογῶ
ἐπὶ ὧν (ἀκροατῶν) γνωρίζοντων
(αὐτά)

ἀλλ' ἀπὸ ποίας ἀρχάς (ἐμφοροῦμε-
νοι) ἐφθάσαμεν εἰς τὸ μεγαλεῖον
αὐτό

καὶ μὲ ποῖον πολίτευμα καὶ ἐκ ποίων
τρόπων ζωῆς ἀπέβησαν αὐτά μεγά-
λα,

(ὄλα) αὐτά ἀφ' οὗ ἐκθέσω πρῶτον,
θά ἔλθω καὶ εἰς τὸν Ἑπαινον

αὐτῶν ἐδῶ (τῶν νεκρῶν),
διότι νομίζω ὅτι καὶ εἰς τὴν παροῦ-
σαν στιγμήν

δὲν θά ἦτο ἄκαιρον νὰ λεχθοῦν αὐτά
καὶ ὅτι εἰναι συμφέρον νὰ ἀκούσῃ
μὲ προσοχὴν αὐτά ὅλον τὸ συγκεν-
τρωμένον πλῆθος καὶ τῶν ἐντοπίων
καὶ τῶν ξένων.

Γραμματικά—Ἑρμηνευτικά: *διαδοχῇ τῶν ἐπιγιγνομένων*=ἡ μιὰ
γενεὰ κατόπιν τῆς ἄλλης.—*πρὸς οἷς*=πρὸς τούτους, ἅ.—*δέχομαι*=παραλομ-
βάνω.—*ἀρχή*=κράτος.—*μάλιστα*=περίπου.—*καθεστηκυῖα ἡλικία*=ἐκείνη καθ'
ἣν σταματᾷ πλέον ἡ περαιτέρω σωματικὴ ἀνάπτυξις.—*ὦν*=ἀρσενικόν.—*ἀμύ-
νομαι*=ἀποκρούω.—*εἰδότες*=οἱ γνωρίζοντες.—*ἐπιτηδεύσεις, πολιτεία, τρόποι*
=*ἀρχαί, πολίτευμα, τρόποι ζωῆς. — ἀπρεπῆς*=ἄκαιρος.—

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ: *αὐτοῖς*=ἀντικ. τοῦ *δίδοσθαι*, ὅπερ ὑποκ.— τοῦ *δίκαιον καὶ
πρέπον (εἶσεῖ)*.—*τὴν τιμὴν*=ὑποκ. τοῦ *δίδοσθαι*.—*τὴν χώραν*=ἀντικ. τοῦ *οἰ-
κοῦντες καὶ παρέδουσαν*.—*οἱ αὐτοὶ*=κατηγορ.—*διαδοχῇ*=τροπικῇ.—*τῶν ἐπι-
γιγνομένων*=ὑποκειμενικῇ.—*δι' ἀρετὴν*=προσδ. αἰτίας.—*ἐπαίνου*=τῆς ἀξι-
ας.—*ὄσην ἀρχὴν ἔχομεν*=ἀντικ. τοῦ *κησάμενοι*.—*τὰ πλείω*=ἀντικ. τοῦ *ἐ-
πηξήσαμεν*.—*τοῖς πᾶσι*=τοῦ *κατὰ τι*.—*ἐς πόλεμον, ἐς εἰρήνην*=τοῦ *κατὰ τι
προσδ.*—*αὐταρκεσιτάτην*=προληπτικὸν κατηγορ.—*ὦν*=κητικῇ.—*ἔργα*=ἀντικ.
τοῦ *ἔάσω*—*τὰ κατὰ πολέμους*=ἐπιθ. προσδ.—*οἷς*=ὀργανικῇ.—*ἕκαστα*=ὑποκ.
τοῦ *ἐκτίθηθι*.—*τί*=τοῦ *κατὰ τι*.—*ἐπιόντα*=ἐπιθετικῇ.—*μεθ' οἷας πολιτείας...*
ἐξ οἷων τρόπων... ἀπὸ οἷας ἐπιτηδεύσεως...=πλάγια ἐρωτήσεις.—*τῶνδε*=
ἀντικειμενικῇ.—*ἀπρεπῆ*=κατηγορ. τοῦ *αὐτά*, ὅπερ=ὑποκ. τοῦ νοουμένου *εἶ-
ναι*.—*λεχθῆναι*=προσδ. τοῦ *κατὰ τι*.—Ἐνιαυθὰ θὰ ἐρμηνεύσωμε, ὡς ἐάν ἢ
σύνταξις ἦτο ἀπρόσωπος: *νομίζων οὐκ ἂν ἀπρεπὲς εἶναι λεχθῆναι αὐτά*.—
ξύμφορον εἶναι=ἀντικ. τοῦ *νομίζων*.—*ἐπακοῦσαι*=ὑποκ. τοῦ *ξύμφορον εἶ-
ναι*.—*ὄμιλον*=ὑποκ.—*αὐτῶν*=ἀντικειμ.

Πραγματικά—Διασαφητικά. Τρεῖς εἶναι αἱ ὀμάδες, εἰς τὰς ὁποίας
χωρίζονται αἱ γενεαὶ τῆς Ἀθηναϊκῆς ἱστορίας: *Πρόγονοι* (ἀπὸ τῆς Μυθικῆς
ἐποχῆς—Ἐρμχθεύς, Θησεύς κ.τ.λ.—μέχρι τέλους τῶν Περσικῶν πολέμων—
479), *πατέρες* (ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηνῶν μέχρι τῆς συ-
νάψεως τῶν τριακονταετῶν σπονδῶν μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων

—445) και οἱ νῦν ἔτι ὄντες, οἱ σύγχρονοι.—*δίκαιον* πρὸς τοὺς προγόνους, *πρέπον* δι' ἡμᾶς.—*δίδοσθαι αὐτοῖς τὴν τιμὴν τῆς μνήμης*: σταθερὸς καιὼν ὄλων τῶν ἐπιταφίων ἦτο νὰ ἄρχεται ὁ ἔπαινος ἀπὸ τῶν προγόνων.—*αἰεὶ οἱ οἰκοῦντες*, ἦτοι ἦσαν αὐτόχθονες και οὐχὶ ἐπήλυδες.—*μέχρι τούδε*: ἀναφέρεται και εἰς οἱ αὐτοὶ και εἰς τὸ ἔλευθέραν.—*πρὸς οἷς ἐδέξαντο*, δηλαδὴ πλὴν τῆς Ἀττικῆς.—*τὰ πλείω αὐτῆς*: εἶναι ἡ ἑσωτερικὴ ὀργάνωσις τῆς Ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας, ἡ μεταβολὴ τῶν συμμάχων εἰς ὑποτελεῖς, ἡ αὔξησις τῶν φόρων κ.τ.λ.—*ἐν τῇ καθοριστικῇ ἡλικίᾳ*: ὁ Περικλῆς ἦτο τότε περίπου 60 ἐτῶν.—*τοῖς πᾶσι*, χορηγία, στρατόν, στόλον, φρουρία κ.τ.λ.—*τὰ κατὰ πολέμου ἔργα*, τοὺς ἐπιθετικὸς πολέμους.—*ὦν*, πατέρων και ἡμῶν.—*ἕκαστα*: ἕκαστον στοιχεῖον τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηναίων.—*εἴ τι ἡμυνάμεθα*, νοοῦντο οἱ ἀμυντικοὶ πόλεμοι τῶν Ἀθηναίων.—

Αἰσθητικὰ—Ρητορικὰ—Λογικὰ. Τὸ κεφάλαιον 36 ἀποτελεῖ τὴν *πρόθεσιν* τοῦ λόγου· ἡ *πρόθεσις* εἶναι τὸ πρῶτον μέρος τῆς *ὑποθέσεως*, ἣτις περιλαμβάνει τὰ κεφάλαια 36—45.—*ἄρξομαι πρῶτον* (πλεονασμός).—*δίκαιον και πρέπον* (σχῆμα ἐκ παραλλήλου).—*οὐκ ἀπόνως* (λιτότης).—*ἀπὸ οἷας.. και μεθ' οἷας.. και ἐξ οἷων..* (παρήχησις και ὁμοιοτέλευτον).—*οὐκ ἀπρεπῆ* (λιτότης).— Διὰ τοῦ παρόντος κεφαλαίου ἐξαιροῦνται αἱ ἀρεταὶ τῶν προγόνων, τῶν πατέρων και τῶν συγχρόνων, διότι εἰς αὐτὰς ὀφείλεται ἡ ἰδρυσις και ἡ αὔξησις τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας.— Ὡσαύτως μανθάνομεν, ποῖον θὰ εἶναι τὸ περιεχόμενον τοῦ λόγου, και τὰ λογικὰ τμήματα, εἰς ἃ διαιρεῖται ὁ λόγος.—

Νόημα. Θὰ ἀναμένετε βεβαίως νὰ μὲ ἀκούσητε ἐπαινοῦντα τοὺς προκειμένους νεκροὺς· λόγοι ὅμως δικαιοσύνης και εὐπρεπείας ἐπιβάλλουν εἰς ἐμὲ νὰ μνημονεύσω πρῶτους τοὺς προγόνους ἡμῶν, διότι ἐκεῖνοι διὰ τῆς ἀνδροθείας των εἶναι οἱ κληροδοτήσαντες εἰς ἡμᾶς ἔλευθέραν πατρίδα. Ὅφειλω δροθείας, ἔτι περισσότερον τῶν προγόνων, νὰ ἀπονεύω ἔπαινον εἰς τοὺς πατέρας ἡμῶν, οἵτινες δι' ἐπιπόνων ἀγῶνων ἐγένοντο οἱ δημιουργοὶ τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηναίων. Θὰ εἶναι δὲ παράλειψις, ἐὰν δὲν μνημονεύσω και τὴν συμβολὴν τῆς συγχρόνου γενεᾶς εἰς τὴν δημοργίαν τοῦ μεγαλείου τῆς πασηουμένων γενεῶν δύναμιν, κατεστήσαμεν τὴν πόλιν ἡμῶν αὐτερκεσάτην εἰς πόλεμον και εἰρήνην. Δὲν πρόκειται ὅμως νὰ ἀναφέρω τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, αἵτινες εἶναι συνδεδεμένα με τὴν ἀπόκτησιν και αὔξησιν τῆς δυνάμεως ἡμῶν, διότι διατελεῖτε ἐν πλήρει γνώσει τῶν πραγμάτων. Θὰ ἐκθέσω μόνον διὰ τίνος πολιτεύματος και διὰ ποίων ἀρχῶν και διὰ ποίων τρόπων ζωῆς ἐφθάσαμεν εἰς τὸ σημερινὸν σημεῖον ἀκμῆς και ἐν συνεχείᾳ θὰ ἐλθῶ εἰς τὸν ἐπαινον τῶν προκειμένων νεκρῶν.

Ἐπιγραφή. Ὁ Περικλῆς ἐπαινεῖ τοὺς προγόνους, τοὺς πατέρας και τὴν σύγχρονον γενεάν ὡς δημιουργοὺς τῆς κυριάρχου θέσεως τῶν Ἀθηναίων.—

Περιλήψεις. 1) Ἐπαινος προγόνων ὡς δωρητῶν τῆς ἐλευθερίας.— 2) Ἐπαινος πατέρων ὡς δημιουργῶν τῆς Ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας.— 3) Ἐπαινος συγχρόνου γενεᾶς ὡς καταστήσασθαι τὴν πόλιν αὐτερκεσάτην.— 4) Θὰ ἐξετάσω ἤδη διὰ ποίου πολιτεύματος και ἀρχῶν και τρόπων ζωῆς ἐμεγαλοουργήσαμεν.

Ἐρωτήσεις. Τίνες οἱ συντελεσταὶ τοῦ μεγαλείου τῶν Ἀθηναίων; Τί τμήμα τοῦ λόγου ἀποτελεῖ τὸ παρὸν κεφάλαιον;

Κεφάλαιον 37

1. Χρώμεθα γάρ πολιτεία

οὐ ζηλούση τοὺς νόμους τῶν πέ-
λας,
αὐτοὶ δὲ ὄντες μᾶλλον παραδειγμά
τινι ἢ μιμούμενοι ἑτέρους·

καὶ ὄνομα μὲν
διὰ τὸ οἰκεῖν μὴ ἐς ὀλίγους,

ἀλλ' ἐς πλείονας,
κέκληται δημοκρατία,
μέτεστι δὲ κατὰ μὲν τοὺς νόμους

πᾶσι τὸ ἴσον

πρὸς τὰ ἴδια διάφορα,
κατὰ δὲ τὴν ἀξίωσιν,
ὡς ἕκαστος εὐδοκιμεῖ ἕν τῳ,

προτιμᾶται εἰς τὰ κοινὰ οὐ τὸ
πλείον ἀπὸ μέρους

ἢ ἀπ' ἀρετῆς,
οὐδ' αὖ κατὰ πένιαν,
ἔχων δὲ δρᾶσι ἀγαθόν τι τὴν
πόλιν,
κλερώλνται ἀφανεία δειώματος.

2 Ἐλευθέρως δὲ πολιτεύομεν τὰ
τε πρὸς τὸ κοινόν καὶ ἐς τὴν πρὸς
ἄλληλους ὑποψίαν τῶν καθ' ἡμέ-
ραν ἐπιτηδευμάτων,

εὐκ ἔχοντες δι' ὀργῆς τὸν πέλας,
εἰ καθ' ἡδονὴν τι δρᾶ,
οὐδὲ προστιθέμενοι τῇ ὄψει ἀχθη-
θῶνας ἀζημίους μὲν, λυπηράς δέ.

3. Ἄνεπαχθῶς δὲ προσομιλοῦντες
τὰ ἴδια
τὰ δημόσια οὐ παρανομοῦμεν μά-
λιστα διὰ δέος,

ἐκρούσει τῶν τε αἰεὶ ἐν ἀρχῇ ὄν-
των καὶ τῶν νόμων,
καὶ μάλιστα αὐτῶν ὅσοι τε κείνται
ἐπ' ὠφελίᾳ τῶν ἀδικουμένων καὶ
ἄσοι ἄγραφοι ὄντες

φέρουσιν αἰσχύνην ὁμολογουμέ-
νην.

Ἐχομεν δηλαδὴ πολιτεύμα, τὸ ὀ-
ποῖον δὲν ζηλεύει
τοὺς νόμους τῶν ἄλλων,

ἀλλ' (ἀντιθέτως) ἡμεῖς εἴμεθα μᾶλ-
λον ὑπόδειγμα (πρότυπον) εἰς μερικοὺς
παρὰ μιμηταὶ (ἀντιγραφεῖς) ἄλλων
καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸ ὄνομα,
ἐπειδὴ ἔχει ρυθμισθῆ στηριζόμενον
οὐχὶ εἰς τὴν μειοψηφίαν.

ἀλλὰ εἰς τὴν πλειοψηφίαν,
καλεῖται (τὸ πολιτεύμα) δημοκρατία.
μετέχουν δὲ (τοῦ πολιτεύματος) ὡ-
πρὸς μὲν τοὺς νόμους
πάντες ἐξ ἴσου (ἢ—πάντες οἱ πολί-
ται ἔχουν ἴσα δικαιώματα)
ὡς πρὸς τὰς ἰδιωτικὰς (τῶν) διαφορὰς,
ὡς πρὸς δὲ ἀτομικὴν ἀξίαν,
ὡς ἕκαστος προκόπτει (ἀναλόγως τῆς
προκοπῆς του) εἰς τινὰ εἰδικότητα,
προτιμᾶται εἰς τὰς δημοσίας θέσεις
οὐχὶ τόσοσιν μὲ τὴν σειράν (του) (ἢ—
διότι προέρχεται ἐξ ὀρισμένης κοι-
νωνικῆς τάξεως),

ὅσον ἕνεκα τῆς ἱκανότητός (του),
οὔτε πάλιν διότι εἶναι (τις) πτωχός,
δύναται ὅμως νὰ προσφέρῃ ὀηρε-
σίαν τινὰ εἰς τὴν πόλιν,
ἀποκλείεται (τῶν ἀξιοματῶν) δι'
ἔλλειψιν κοινωνικῆς ὑπολήψεως.

Ζῶμεν δὲ ἄνευ περιορισμῶν καὶ ὀ-
σον ἀφορᾷ εἰς τὴν δημοσίαν ἡμῶν
ζῶν καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀμοι-
βαίαν καχύποπτον παρακολούθησιν
τῶν καθημερινῶν ἀσχολιῶν (ἡμῶν),
μὴ ὀργιζόμενοι ἐναντίον τοῦ ἄλλου,
ἐν πράττει κάτι, ὅπως τοῦ ἀρέσκει,
οὐδὲ προσθέτοντες εἰς τὴν ὄψιν (ἡ-
μῶν) τὴν ἔκφρασιν δυσφορίας, τὴν
ἄβλασθῆ μὲν, ἀλλ' ἐνοχλητικὴν.

Ἄνενοχλήτως δὲ ἀσχολούμενοι μὲ
τὰς ἰδιωτικὰς ὑποθέσεις (ἡμῶν),
εἰς τὸν δημόσιον βίον ἀποφεύγομεν
τὰς παρανομίας κυρίως ἐκ σεβασμοῦ
πρὸς ἑαυτοὺς,

ὄπακούοντες καὶ εἰς τοὺς ἐκάστοτε
ἀρχοντας καὶ εἰς τοὺς νόμους,
καὶ πρὸ πάντων εἰς ἐκείνους ἐξ αὐ-
τῶν, ὅσοι ἔχουν θεσπισθῆ πρὸς
προστασίαν τῶν ἀδικουμένων καὶ
ὅσοι, καίτοι ἄγραφοι,
προσάπτουν (εἰς τοὺς παραβάτας)
ἐντροπὴν κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν.

Γραμματικά—Ερμηνευτικά: γάρ=δηλαδή.—οί πέλας=οί πλησίον, οί άλλοι.—ή πολιτεία οἰκεί ἐς ὀλίγους=τό πολίτευμα ἔχει ρυθμισθῆ σιτηριζόμενον εἰς τήν μειωψηφίαν.—μέτεστί τινός τινι=μετέχει κάποιος κάπου (μέτεστί πᾶσι τό ἴσον ἀντί τοῦ ἴσου=ὅλοι ἔχουν ἴσα δικαιώματα).—τά ἴδια διάφορα=αἱ ἰδιωτικαί διαφοραί, ὑποθέσεις.—ἀξιώσεις=ἀτομική ἀξία.—ἐν τῷ =ἐν τινι.—τά κοινά=αἱ δημοσίου θέσεις.—οὐ τό πλεῖον=οὐ μάλλον=οὐχί τόσον.—μέρος=κοινωνική τάξις.—τά πρὸς τό κοινόν=δημοσία ζωή.—ή πρὸς ἀλλήλους ὑποψία=ή ἀμοιβαία καχύποπτος παρακαλούθηξις.—δι' ὀργῆς ἔχω τινά=ὀργίζομαι ἐναντίον τινός.—προστίθεμαι τῇ ὄψει=προσθέτω εἰς τό πρόσωπόν μου.—ἀχθηδών=δυσφορία.—προσομιλῶ=συναστροφῶμαι.—τά ἴδια=αἱ ἰδιωτικαί ὑποθέσεις.—τά δημόσια=ὁ δημοσίου βίος.—δέος=ἠθικός φόβος αὐτοσεβασμός.—ἀκροάσει=ἀκροώμενοι, πειθαρχούντες, ὑπακούοντες.—οἱ ἐν ἀρχῇ ὄντες=οἱ ἀρχόντες.—ὄφελια=ὄφελεια, προστασία.—

Συντακτικά: ζηλοῦση=ἐπιθετική.—παράδειγμα δὲ μάλλον..., ἡ σύνταξις ὄφειλε νά ἔχη: παραδείγματι δὲ μάλλον αὐτῆ οὐση τινί ἢ μιμουμένη ἐτέρους (τοῦτο λέγεται σχῆμα ἀνακόλουθον).—παράδειγμα=κατηγορ.—αὐτοί=κατηγορ προσδ.—δ' ὄνομα=τοῦ κατὰ τι αἰτιατική.—διὰ τό οἰκεῖν=προσδ. αἰτίας.—δημοκρατία=κατηγορ. τοῦ δημοσίου, ὁ ὕποκ. τοῦ κέκληται.—κατὰ τοὺς νόμους=κατὰ τήν ἀξίωσιν=προσδ. ἀναφορᾶς, τοῦ κατὰ τι.—πρὸς τά διάφορα, προσδ. τοῦ κατὰ τι.—ἴδια=ἐπιθ. πρῶσδ.—ἀπό μέρους=προσδ. αἰτίας.—ή ἀπ' ἀρετῆς=β' ὄρος συγκρίσεως.—μόνον τό ἀπ' ἀρετῆς=προσδ. αἰτίας.—ἐς τά κοινά=προσδ. σκοποῦ.—κατά πενίαν=προσδ. αἰτίας.—ἔχων=ἐνδοτική.—δρα-σαι=ἀντικ. τοῦ ἔχων.—τι τήν πόλιν=ἄμεσον καί ἔμμεσον ἀντικ. ἀφανεία=ἐνδοτική τῆς αἰτίας.—ἀξιώματος=ὑποκειμενική, ἀλλά καί ἀντικειμενική (ἐλδοτική τῆς αἰτίας).—στερεῖται ὑπολήψεως.—τά πρὸς τό κοινόν, ἐς τήν ὑποψίαν=προσδ. τῆς ἀναφορᾶς.—τῶν καθ' ἡμέραν=ἐπιθ. προσδ.—ἐπιτηδνμά-των=ἀντικειμενική ἐκ τοῦ ὑποψίαν.—ἔχοντες, προστιθέμενοι=αιτιολογικά.—ἀχθηδόνας τῇ ὄψει=ἄμεσον καί ἔμμεσον ἀντικ.—προσομιλοῦντες=ἐνδοτική.—τά δημόσια=αιτιατική τοῦ κατὰ τι.—τά ἴδια=ὁμοίως.—διὰ δέος=προσδ. αἰτίας.—ἀκροάσει=τροπική.—τῷ ἐν ἀρχῇ ὄντων=ἀντικειμενική.—τῶν νόμων, ἐπίσης.—αὐτῶν=διαιρετική.—ἐπ' ἀφελίαν=προσδ. σκοποῦ.—τῶν ἀδικουμένων=ἀντικειμενική.—ἄγραφοι=κατηγορ.—ὄντες=ἐνδοτική. ὁμολογουμέν-ην=ἐπιθετική.—

Πραγματικά—Διασαφητικά: παράδειγμα δὲ μάλλον αὐτοί ὄντες τινί ὡς εἰς τοὺς Ἡλείους, Ἀργεῖους, Συρακοσίους, Κυρηναίους, Ἴωνας τῆς Μ. Ἀσίας ἀλλά καί Ρωμαϊκή ἀποστολή εἶχεν ἔλθει εἰς Ἀθήνας τό 454π.Χ. πρὸς μελέτην τῶν νόμων τῆς πόλιος.—ή μιμουμένοι ἐτίρους=ὑπαινιγμός διὰ τήν Σπάρτην, διότι κατὰ τήν παράδοσιν ἡ νομοθεσία τοῦ Λυκούργου ἦτο ἀντιγραφή τῆς Κρητικής. Ἐν τούτοις ὁ Ξενοφῶν εἰς τό ἔργον του «Λακεδαιμονίων πολιτεία» 1.2 λέγει «Λυκούργος, ὁ θεῖς τοῖς Σπαρτιάταις τοὺς νόμους... οὐ μιμησάμενος τὰς ἄλλας πόλεις, ἀλλά καί ἐναντία νουθεσίαις πλείοσι, προέχουσι εὐδαιμονία τήν πατρίδα ἀπέδειξεν».—δημοκρατία λέξις συναντωμένη τό πρώτον εἰς τὸν Ἡρόδοτον.—ὡς ἕκαστος ἐν τῷ εὐδοκίμῳ, δηλαδή ἡ ἀτομική ἀξία τοῦ πολίτου κρίνεται ἀπό τήν προκοπήν του εἰς τινά κλάδον τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας.—προτιμᾶται οὐκ ἀπό μέρους' ἂν καί ὅλοι οἱ πολῖται ἐλποῦνται ἐνὸς τῶν νόμων ὡς πρὸς τὰς ἰδιωτικὰς τῶν ὑποθέσεις, εἰς τήν κατάληψιν ὅμως τῶν δημοσίων ἀξιωμάτων δὲν «πᾶνε μὲ τῆ σειρά, μὲ τήν ἀράδα», ἀλλά ὑπόρχει μεταξὺ τῶν διακρίσεως καί τήν διακρίσιν αὐτὴν τὴν ὀρίζει ἢ «ἀρετῆ», δηλαδή ἡ ἱκανότης ἕκαστου εἰς τινά εἰδικότητα. Ὅσοι ἐρμηνεύουν τὴν φράσιν «ἀπό μέρους»=ἐπειδὴ προέρχεται ἐξ ὀρισμένης κοινωνικῆς τάξεως, ἰσχυρίζονται, οἱ ὁ Περικλῆς ὑπαινίσσεται τοὺς βασιλεῖς τῆς Σπάρτης

ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

καὶ τοὺς ὁμοίους, οἵτινες ἔνεκα τῆς εὐγενοῦς καταγωγῆς μόνον, πολλάκις δὲ ἄνευ ἄλλων προσόντων, κατελάμβανον τὸ διάφορα ἀξιώματα.—*κεκόλυται* (τῶν κοινῶν) ἢ (δραῖσι) *ἀγαθὸν τι τὴν πόλιν*).—οὐδ' αὖ κατὰ *πενίαν* κ.τ.λ. καὶ ὁ Πλάτων εἰς τὸν «Μενέξενον» λέγει· «οὔτε ἄσθενεῖα οὔτε *πενία* οὔτε ἀγνωσία πατέρων *ἀπελήλαται οὐδεὶς*.. ἀλλ' εἰς ὄρος, ὁ δόξας σοφὸς ἢ ἀγαθὸς εἶναι κρατεῖ καὶ ἄρχει».—τὰ πρὸς τὸ *κοινόν*· αἱ σχέσεις τῶν πολιτῶν πρὸς τὸ κράτος.—*ἐλευθέρως πολιτεύομεν*· ἄνευ περιορισμῶν ἐκ μέρους τοῦ πολιτεύματος.—*εἰς τὴν πρὸς ἀλλήλους*.. *ὑποψίαν*, ἣτοι «δὲν μᾶς νοιάζει, τί κάνει ὁ ἄλλος», ἐν ᾧ εἰς τὴν Σπάρτην ἡ ἰδιωτικὴ ζωὴ τῶν πολιτῶν παρηκολουθεῖτο ὑπὸ τῶν Ἐφόρων.—*ἀνεπαχθῶς*· χωρὶς νὰ ἐνοχλῇ πολίτης πολίτην.—τὰ *δημόσια*· αἱ σχέσεις πρὸς τὴν πολιτείαν.—*ἄγραφοι νόμοι*· εἶναι ὅ,τι ὁ Σοφοκλῆς εἰς τὴν «Ἀντιγόνην» ὀνομάζει «*ἄγραφα κἀσφαλῆ θεῶν νόμιμα*».—*διὰ δέος*· Ἡ ἀξία τῆς πειθαρχίας ἐξαρτάται ἐκ τῶν ἐλατηρίων. ἐκ τῶν ὁποίων αὕτη ἀπορρέει· τινὲς πειθαρχοῦν ἐκ φόβου πρὸς τὸν διατάσσοντα· τινὲς ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὴν κοινωνίαν, ἀποβλέποντες ἢ εἰς τὴν ἀποφυγὴν κατακρίσεως διὰ τὴν κακὸν ἢ εἰς τὴν ἀπόκτησιν εὐαρεσκείας διὰ τὴν καλὸν ἄλλο· τέλος πειθαρχοῦν *διὰ δέος*, ἣτοι ἐξ αὐτοσεβασμοῦ, ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀξίαν καὶ τὸν ἠθικὸν νόμον, θεωροῦντες τὸ διατασσόμενον ὡς *καθῆκον*· τὸ τρίτον τοῦτο εἶδος τῆς πειθαρχίας εἶναι ἡ ἰδανικὴ πειθαρχία.—

Αἰσθητικά—Ρητορικά—Λογικά· Τὸ κεφάλαιον 37 ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον τμήμα τοῦ *ἐπαίνου τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας καὶ τῶν τρόπων κατὰ τοὺς ὁποίους ζῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι πολῖται* (37—41 4).—οὐ *ζηλοῦση—παράδοξος* (ἐκ παραλλήλου).—*ἐς ὀλίγους*.. *ἐς πλείονας*.. *πᾶσι* (κλιμακωτὸν σχῆμα).—*κατὰ πενίαν*, ἔχων δὲ (ἀνακόλουθον σχῆμα ἀντι) *πένης με ὦν, ἔχων δέ*.—*ἄξιμους μὲν, λυπηρὰς δὲ* (ἀντιθέσις).—

Νόημα· Ἡ ὑπεροχὴ καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος ἡμῶν ὀφείλονται πρὸ πάντων εἰς τὸ πολίτευμα αὐτῆς, τὸ ὁποῖον δὲν προέρχεται ἐξ ἀντιγραφῆς ἄλλων πολιτευμάτων, ἀλλ' εἶναι γνήσιον δημιούργημα τοῦ λαοῦ τῶν Ἀθηναίων, πρῶτον πολιτεύματος πρὸς μίμησιν—καλεῖται δημοκρατία, διότι ἡ διακυβέρνησις τῆς χώρας εἶναι ἀνατεθειμένη εἰς χεῖρας τῆς πλειοψηφίας—παρέχει εἰς ὅλους τοὺς πολίτας ἰσονομίαν ἐν τῇ ἀπονομῇ τοῦ δικαίου κατὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν ἰδιωτικῶν διαφορῶν τῶν—παρέχει τὴν δυνατότητα εἰς πάντα πολίτην, πλούσιον ἢ πένητα, εὐγενῆ ἢ ἄσημον, νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὰ ὕψατα ἀξιώματα, ἐφ' ὅσον οὗτος διακρίνεται δι' ὄρισμένας ἰκανότητας καὶ ἔχει προσωπικὴν ἀξίαν.—Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὰς πρὸς τὴν πολιτείαν σχέσεις ζῶμεν ἐλευθέρως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις ζῶμεν ἄνευ περιορισμῶν καὶ καχυποψιῶν, σεβόμενοι ἀλλήλους—παρὰ τὸ φιλελεύθερον ὅμως πνεῦμα, τὸ ὁποῖον διακρίνει τὰς πρὸς τὴν πολιτείαν καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις ἡμῶν, δὲν παρανομοῦμεν, πειθαρχοῦντες πάντοτε ἐξ αὐτοσεβασμοῦ εἰς τοὺς ἄρχοντας καὶ εἰς τοὺς νόμους καὶ εἰς αὐτοὺς μάλιστα τοὺς ἀγράφους.—

Ἐπιγραφή· Ἐπαινος τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηναίων.

Περίληψις· 1) Ἀρεταὶ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηναίων. 2) Φιλελεύθερον πνεῦμα διακρίνει τὰς μεταξὺ τῶν πολιτῶν σχέσεις. 3) Αὐτόβουλος ὑποταγὴ τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν εἰς τοὺς νόμους.

Ἐρωτήσεις. 1) Ποῖαι αἱ βασικαὶ ἀρεταὶ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος; Τινες αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τοῦ πολιτεύματος τούτου καὶ τοῦ Σπαρτιατικοῦ πολιτεύματος;

Κεφάλαιον 38

1. Καί μὴν καὶ τῶν πόνων ἐπορι-
σάμεθα
πλείστας ἀναπαύλας τῇ γνώμῃ,

νομίζοντες μὲν γε ἀγῶσι καὶ θυ-
σιαῖς διετησίους,

ἰδίαις δὲ κατασκευαῖς εὐπρεπέ-
σιν,

ᾧν ἢ καθ' ἡμέραν τέρψις ἐκπλήσ-
σει τὸ λυπηρόν.

2. Ἐπεσέρχεται δὲ
διὰ μέγεθος τῆς πόλεως ἐκ πάσης
γῆς τὰ πάντα,

καὶ ξυμβαίνει ἡμῖν καρποῦσθαι

τὰ αὐτοῦ γιγνόμενα ἀγαθὰ
μηδὲν οἰκειότερα τῇ ἀπολαύσει

ἢ καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

* Ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ κατὰ τῶν
κόπων ἐξηύρομεν
πλείστα ψυχαγωγικά μέσα διὰ τὸ
πνεῦμα (ἡμῶν).

χρησιμοποιούντες ἀγῶνας καὶ ἐορ-
τάς μετὰ θυσιῶν καθ' ὅλην τὴν
διάρκειαν τοῦ ἔτους,
καὶ ἰδιωτικὰς κατοικίας κομψὰς (πε-
ριποιημένας),
τῶν ὁποίων ἡ καθημερινὴ ἀπόλαυ-
σις ἀποδιώκει (σκορπίζει) τὴν μελαγ-
χολίαν.

Εἰσάγονται δὲ πρὸς τούτοις,
ἐπειδὴ ἡ πόλις εἶναι μεγάλη, ἐξ ὁ-
λων τῶν σημείων τοῦ κόσμου τὰ
πάντα,
καὶ συμβαίνει εἰς ἡμᾶς νὰ ἀπολαύ-
ωμεν

τὰ ἐγχώρια προϊόντα
διὰ τῆς αὐτῆς ἀπολαύσεως (: διὰ
ἀπολαύσεως μηδὸς κατωτέρας)
ἀπ' ὅ,τι καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώ-
πων.

Γραμματικά—Ἑρμηνευτικά. καὶ μὴν καὶ=ἀλλὰ πρὸς τούτοις καί.—
πορίζομαι=ἐξευρίσκω δι' ἑαυτόν.—ἀναπαύλαι=μέσα ἀναπαύσεως, ἀνάπαυ-
λαι τῇ γνώμῃ=μέσα ψυχαγωγικά.—νομίζω=συνηθίζω εἰς τι, μεταχειρίζο-
μαι τι.—θυσίαι=ἐορταὶ μετὰ θυσιῶν.—διετησίους=ὁ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν
τοῦ ἔτους γιγνόμενος, ἐν ᾧ ἐτήσιος=ὁ ἅπαξ τοῦ ἔτους, ὁ καθ' ἔτος.—

Συντακτικά. τῶν πόνων=γενικὴ ἀντικειμενική.—ἀναπαύλας τῇ γνώμῃ=
ἀντικείμενα τοῦ ἐπορισάμεθα, τὸ δὲ γνώμῃ δύναιται νὰ εἶναι καὶ δετικὴ
ἀντικειμενική.—ἀγῶσι, θυσίαις, κατασκευαῖς=ἀντικείμενα τοῦ νομίζοντες.—
χαριστικὴ.—ἀγῶσι, θυσίαις, κατασκευαῖς, ἂν δὲν ἐξαρτηθῆ
ἰδίαις, εὐπρεπέσιν=ἐπιθ. προδιορισμοί.—τὸ κατασκευαῖς, ἂν δὲν ἐξαρτηθῆ
ἐκ τοῦ νομίζοντες, θὰ πρέπη νὰ ἐξαρτηθῆ ἐκ τοῦ νοουμένου χρώμενοι καὶ
τότε ἔχομεν τὸ σχῆμα τὸ λεγόμενον ζευγμα.—ων=ὑποκειμενική ἐκ τοῦ τέρψις
ταῦτα τέρπει, τέρπουσι).—διὰ μέγεθος=προσδ. αἰτίας.—τῆς πόλεως=ὑποκει-
μενική.—καρποῦσθαι=ὑποκ. τοῦ ξυμβαίνει.—τὰ ἀγαθὰ=ἀντικ. τοῦ καρποῦ-
σθαι.—αὐτοῦ=τοπικὸς προσδ.—οἰκειότερα=κατηγορ. προσδ.—ἀπολαύσει=
ὀργανική.—ἢ τὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων=β' ὄρος συγκρίσεως.—

Πραγματικά—Διασαφητικά. ἀναπαύλας τῇ γνώμῃ ἐπορισάμεθα,
ἀγῶσι καὶ θυσίαις νομίζοντες: ἀγῶνες εἶναι οἱ γυμνικοὶ, ἀλλὰ καὶ οἱ μου-
σικοὶ καὶ δραματικοὶ κ ἄ. Ἑορτάς δὲν εἶχον πλείστας οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς
ἀναφέρει καὶ ὁ Ξενοφῶν ἐν «Ἀθηναίων πολιτείᾳ» 3,2,8.—εὐπρεπέσιν κατα-
σκευαῖς: εἰς τὴν Σπάρτην οὐδέμια πολυτέλεια ἐπετρέπετο εἰς τοὺς πολίτας
ἀκόμη οὐτε εἰς τὸ φαγητόν καὶ εἰς τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν κατοικίαν.—ἐκ
πάσης γῆς: διότι αἱ Ἀθῆναι συνηλλάσσοντο ἐμπορικῶς μεθ' ὅλων τῶν χωρῶν.

Αἰσθητικά—Ρητορικά—Λογικά. τὸ 38ον κεφάλαιον ἀποτελεῖ τὸ
δεύτερον τμήμα τοῦ «ἐπαίνου τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας καὶ τῶν τρόπων,
καθ' οὓς ζῆ ὁ Ἀθηναῖος πολίτης».—ἀναπαύλας τῶν πόνων, κατὰ τὸ Ὅμη-
ρικὸν ἀνάπνευσις πολέμοιο.—ἐκπλήσσει.—Ἐπεσέρχεται (ἀποδιώκει—εἰσά-

γονται), δύο αντίθετοι ἔννοιαι κείνται ἢ μία πλησίον τῆς ἄλλης.— τὸ *λυπηρὸν* ἀντὶ τὴν *λύπην*· συνήθεια τοῦ Θουκυδίδου νὰ χρησιμοποιοῖ οὐδέτερα ἐπιθέτων καὶ μετοχῶν ἀντὶ οὐσιαστικῶν.— *ἐκ πάσης... τὰ πάντα* (παρονομασίᾳ).—

Νόημα. Τὴν ζωὴν τοῦ Ἀθηναίου πολίτου καθιστοῦν εὐχάριστον οἱ δημόσιοι ἀγῶνες, αἱ ἀλλεπάλληλοι ἑορταὶ μετὰ θυσιαῶν, αἱ ἄνετοι ἰδιωτικαὶ κατοικίαι, τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ἐκ τῶν περῶτων τοῦ κόσμου μεταφέρονται μετ' εὐκολίας καὶ ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἐπιγραφή. Τίνες αἱ ἀπολαύσεις τοῦ Ἀθηναίου πολίτου (πνευματικαὶ—ψυχικαί).—

Περιλήψεις. 1) ἑορταὶ, πανηγύρεις, ἄνετοι κατοικίαι καὶ 2) ἀφθονία ἀγαθῶν τῆς εὐξωίας—καθιστοῦν τὸν βίον τοῦ Ἀθηναίου τερπνόν.—

Ἐρωτήσεις. Διὰ τί εἶναι ὀρθὴ ἡ γνώμη ὅτι «βίος ἀνεόρταστος ἐστὶ μακρὸς ὁδὸς ἀπανδόκευτος» ;

Κεφάλαιον 39

1. Διαφέρομεν δὲ τῶν ἐναντίων καὶ ταῖς μελέταις τῶν πολεμικῶν τοιοῦδε· τὴν τε γὰρ πόλιν παρέχμεν κοινὴν καὶ οὐκ ἔστιν ὅτε ξηνηλασίαις ἀπειρογμένον τινα

ἢ μαθήματος ἢ θεάματος, ὃ μὴ κρυφθὲν ἰδὼν τις τῶν πολεμίων ὠφελῆ-θειῆ ἂν, πιστεύοντες οὐ τὸ πλέον ταῖς παρασκευαῖς καὶ ταῖς ἀπάταις ἢ τῷ ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν εὐψύχῳ

ἐς τὰ ἔργα· καὶ ἐν ταῖς κειδείαις οἱ μὲν εὐθὺς νέαι ὄντες ἐπιπόνῳ ἀσκήσει

μετέρχονται τὸ ἀνδρεῖον, ἡμεῖς δὲ διατρώμενοι ἀνειμένως οὐδὲν ἤρουν·

χωροῦμεν ἐπὶ τοὺς ἰσοπαλεῖς κινδύνας.

2. Τεκμηρίον δὲ· οὕτε γὰρ Λακεδαιμόνιοι καθ' ἑαυτοῦς, μεθ' ἀπάντων δὲ στρατεύουσιν ἐς

ὑπερέχουμεν δὲ τῶν ἀντιπάλων (ἡμῶν) καὶ ὡς πρὸς τὴν πολεμικὴν ἐκπαίδευσιν εἰς τὸ ἔξης σημεῖα· καὶ τὴν πόλιν (ἡμῶν) δηλαδὴ ἀφῆνομεν ἀνοικτὴν εἰς ὅλους καὶ οὐδέποτε

διὰ τοῦ μέτρου τῆς ἀπελάσεως τῶν ξενῶν ἐμποδιζόμεν κανένα ἢ νὰ μάθῃ ἢ νὰ ἴδῃ (κάτι), ὅπερ ἔάν δὲν μείνῃ μυστικόν, ἔάν (τὸ) ἴδῃ κανεὶς ἐκ τῶν ἐχθρῶν εἶναι δυνατόν νὰ ὠφελῆθῃ, διότι ἔχομεν πεποίθησιν ὅχι τόσο ἐἰς τὰς (πολεμικὰς) προετοιμασίας καὶ εἰς τὰ ἀπατηλὰ τεχνάσματα, ὅσον εἰς τὴν ἔμφυτον εἰς ἡμᾶς ψυχικὴν δύναμιν

κατὰ τὴν ὥραν τῆς δράσεως· καὶ ὡς πρὸς τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα ἐκεῖνοι μὲν (οἱ ἀντίπαλοι) εὐθὺς ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας διὰ σκληρῶν ἀσκήσεων ἐπιδιώκουσιν νὰ δεῖχωνται ἄνδρες, ἡμεῖς δὲ, ἂν καὶ ζῶμεν ἀνέτως, οὐδόπως ὀλιγώτερον (αὐτῶν) ἢ—μετὰ τῆς αὐτῆς γενναιοψυχίας βαδίζομεν πρὸς τοὺς ἰσοδυνάμους κινδύνους.

Καὶ ἀπόδειξις (εἶναι τοῦτο)· οὕτε οἱ Λακεδαιμόνιοι δηλαδὴ μόνον, ἀλλὰ μεθ' ὅλων (τῶν συμμάχων

τὴν γῆν ἡμῶν,

αὐτοὶ τε ἐπελθόντες τὴν τῶν πέ-
λας

μαχόμενοι ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ
οὐ χαλεπῶς κρατοῦμεν τὸ πλεῖον
τοὺς ἀμυνομένους περὶ τῶν οἰ-
κείων·

3. ἀθρόα τε τῇ δυνάμει ἡμῶν οὐ-
δεὶς πω πολέμιος ἐνέτυχε

διὰ τε τὴν ἐπιμέλειαν ἅμα
τοῦ ναυτικοῦ καὶ τὴν ἐπίπεμπιν
ἡμῶν αὐτῶν ἐπὶ πολλοῦ

ἐν τῇ γῇ·

ἦν δὲ προσμειξῶσι που μορίῳ
τινί,

κρατήσαντές τε τινὰς ἡμῶν
αὐχοῦσιν ἀπεδῶσθαι πάντα
καὶ νικηθέντες
ὕψ' ἀπάντων ἠσῆσθαι.
4 Καίτοι εἰ ἐθέλομεν
κινδυνεύειν
ῥαθυμία μᾶλλον
ἢ μελέτη πόνων
καὶ μὴ μετ' ἀνδρείας νόμων τὸ
πλεῖον
ἢ τρόπων,
περιγίγνεται ἡμῖν μὴ προκάμνειν

τοῖς μέλλουσιν ἀλγεινοῖς,
καὶ ἔλθοῦσιν ἐς αὐτὰ
μὴ φαίνεσθαι ἀτολμοτέρους
τῶν οὐδεὶς μοχθοῦντων.

Γραμματικά — Ἑρμηνευτικά. ἐναντίος = ἀντίπαλος. — αἱ μελέται τῶν
πολεμικῶν = ἡ πολεμικὴ ἐκπαίδευσις. — ἔστιν ὅτε = κάποτε, οὐκ ἔστιν ὅτε =
οὐδέποτε, οὐκ ἔστιν ὅτε οὐ = πάντοτε. — ξενηλασίαι = ἀπειθήσεις ξένων (ἐλαύ-
νω ξένους). — ἀπείρωγα τιὰ τινος = ἀποκλείω, ἐμποδίζω κάποιον ἀπὸ κάτι. —
οὐ τὸ πλεόν = ὄχι τόσον. — τὸ εὐψυχόν = ἡ εὐψυχία, ψυχικὴ δύναμις. — τὸ ἀφ'
ἡμῶν αὐτῶν = τὸ ἐμῶν. — παιδεῖται = ἐκπαιδευτικὸν σ' ἵτημα. — τὸ ἀνδρεῖον =
ἡ ἀνδρεία. — μετέρχομαι τὸ ἀνδρεῖον = ἐπιδιώκω τὴν ἀνδρείαν, θέλω νὰ ἀπο-
κτήσω τὰς τοῦ ἀνδρός ἰδιότητας, κυρίως τὴν παλληκαριά, ἐπιδιώκω νὰ δει-
χθῶ ἄνδρας. — διοικῶμαι = ζῶ. — ἰσοπαλῆς = ἰσοδύναμος. — ἀνειμένως = ἐπιρρ.
ἐκ τῆς μετοχῆς ἀνειμένος, παρακειμ. τοῦ ἀνιέμαι = χαλαρώνομαι, ἐπομένως
ἀνειμένος = χαλαρά, ἀνετα. — ἀμύνομαι περὶ τῶν οἰκείων = ὑπερασπίζω τὴν
πατρίδα. — ἐπίπεμπις = ἀποστολή. — μόριον = τμήμα. — κρατῶ τινα = νικῶ τι-
να. — ἀχῶ = κανχῶμαι. — ἀπεδῶσθαι = ἀπρμφτ. παρακειμ. τοῦ ἀπωθῶμαι (ἀπέω-
σμαι) = νικῶ, ἀποκροῦμαι. — ἠσῆσθαι = ἀπρμφτ. παρακειμ. τοῦ ἠτῶμαι (ἠτη-
μαι, ἠσσημαι) = νικῶμαι. — μελέτη πόνων = ἐπίπονος ἀσκήσις. — ἀνδρεία νόμων
= ἀνδρεία ἐπιβαλλομένη ἐκ τῶν νόμων. — ἀνδρεία τρόπων = ἀνδρεία προερχο-
μένη ἐκ τῶν τρόπων τοῦ ζῆν. — προκαμνω = προκαταβολικῶς ἐξαντλοῦμαι. —
τὰ ἀλγεινά = οἱ κίνδυνοι. —

των) ἐκοτρατεύουν κατὰ τῆς χώρας
ἡμῶν,

ἡμεῖς δὲ ὅταν ἐπέλθωμεν κατὰ τῆς
(χώρας) τῶν ἄλλων,

ἂν καὶ μαχόμεθα εἰς ξένην (χώραν)
εὐκόλως νικῶμεν τὰς περισσοτέρας
φορὰς τοὺς ὑπερασπίζοντας τὴν
πατρίδα των·

καὶ συγκεντρωμένην τὴν (στρατιωτι-
κὴν) δύναμιν ἡμῶν οὐδεὶς μέχρι σῆ-
μερον ἔχθρὸς ἀντεμετώπισε,

καὶ διότι φροντίζομεν ταῦτοχρόνως
περὶ τοῦ ναυτικοῦ καὶ διότι ἀπο-
στέλλομεν ἐξ ἡμῶν τῶν ἰδίων (στρα-
τιώτας) εἰς πολλὰς (κτήσεις ἡμῶν)
κατὰ ξηρὰν·

ἐὰν δὲ (οἱ ἐχθροὶ) συγκρουσθοῦν κά-
που μὲ τμήματι (τῆς δυνάμεως ἡ-
μῶν),

καὶ ἂν νικήσουν μερικρὸς ἐξ ἡμῶν,
καυχῶνται ὅτι ἔχουν νικήσει ὅλους
καὶ ἂν νικηθοῦν,

(λέγουν) ὅτι ὑπὸ ὅλων ἔχουν κινήθη.
Καὶ ἀληθῶς ἐὰν ἔχωμεν τὸ σθένος
νὰ ἀντιμετωπίζωμεν τοὺς κινδύνους
ἐν ἀνέσει μᾶλλον

παρὰ μετ' ἐπιπόνου ἐξασκήσεως
καὶ μετ' ἀνδρείας μὴ ἐπιβαλλομένης
τόσον ὑπὸ τῶν νόμων,

ὅσον ὑπὸ τῶν τρόπων τῆς ζωῆς,
μένει εἰς ἡμᾶς ὡς κέρδος καὶ τὸ ὅτι
δὲν ἐξαντλούμεθα ἐκ τῶν προτέρων
ἕνεκα τῶν μελλοντικῶν κινδύνων,
καὶ ὅταν ἔλθωμεν εἰς αὐτοὺς
τὸ ὅτι δὲν φαίνόμεθα ἀτολμότεροι
τῶν διαρκῶς ὑποβαλλομένων εἰς ἐ-
πιμόχθους ἀσκήσεις.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ. ταῖς μελέταις, τοῖσδαι=δοτικάι τοῦ κατά τι.—τῶν πολεμικῶν=ἀντικειμενική.—τῶν ἐναντίων=ἀντικείμενον.—κοινήν=κατηγορ.—ξενηλασίαις=ὀργανική.—τινά, μαθήματος, θεάματος=ἀντικείμενα ἄμεσον—ἔμμεσα.—δ=ὑποκ. τοῦ κρυφθὲν καὶ ἀντικ. τοῦ ἰδῶν.—κρυφθὲν ἰδῶν=ὑποθετικάι, μὴ συνδεόμενα μεταξύ των, διότι ἡ α' προσδιορίζει τὴν β'.—ἔχομεν καὶ ὑποθετικὸν λόγον εἰ μὴ κρυφθῆι (μὴ κρυφθὲν) ἴσοι τις ἂν καὶ εἰ ἴσοι (ἰδῶν) ὠφελῆθῆι ἂν=βον ἔδος ἀπλῆ σκέψις λέγοντος.—παρασκευαῖς, ἀπάταις, εὐψύχω=ἀντικ. τῆς αἰτιολογικῆς πιστευόμενος. ἢ τῷ εὐψύχω=β' ὄρος συγκρίσεως. ἐν ταῖς παιδείαις=προσδ. τοῦ κατά τι.—δντες=χρονική.—νέοι=κατηγορ.—ἀσκήσει=τροπική, ὀργανική.—διαϊτώμενοι=ἐνδοτική.—οὔτε γὰρ=Δακεδαμόνοι.—ἐπεξήγησις τοῦ τεκμηρίου δὲ (ἐστὶ τοῦτο).—τὴν (γῆν) τῶν πέλας=ἀντικ. καὶ γενική κτητική.—μαχόμενοι=ἐνδοτική.—τὴν (γῆν) τῶν προσδ. σκοποῦ.—ἀθρόα=κατηγορ.—δυνάμει=ἀντικ. διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ (διὰ) τὴν ἐπέπεμψιν=προσδ. αἰτίας.—ναυτικοῦ=ἀντικειμενική.—ἐκ τοῦ ἐπίπεμψιν νοεῖται ἔξαρθομένη ἡ γενική ἀντικειμενική ἀνδρῶν ἢ στρατιωτῶν, ὅποτε ἡ ἡμῶν αὐτῶν εἶναι διαιρετική.—ἦν προκειμένοις (κρατήσαντες) ἦν μὲν κρατήσωσι—αὐχοῦσι ἀπεῶσθαι, ἦν δὲ νικηθῶσι (νικηθέντες).—φασὶν (ἐννοεῖται) ἡσοῦσθαι=ἔον εἶδος ἄοριστος ἐπαναλαμβανόμενον.—ἀπεῶσθαι, ἡσοῦσθαι=ἀντικείμενα.—εἰ ἐθέλωμεν.. περιγίγνεται=ἴον εἶδος πραγματικόν.—ραθυμία=τροπική.—ἡ μελέτη=β' ὄρος συγκρίσεως.—πόναν=ἰσοδυναμεί πρὸς ἐπίθετον πονηρᾷ μελέτη.—μετ' ἀνδρείας=προσδ. τρόπου.—νόμων, τρόπων=ἰσοδυναμοῦν πρὸς ἐμπροσθέντος προσδ. ἐκ νόμων, ἐκ τρόπων,—προκάμνειν, φαίνεσθαι=ὑποκ. τοῦ ἀρροσώπου περιγίγνεται.—ἀλγεινοῖς=τῆς αἰτίας.—ἀτολμοτέρους=κατηγορ.—μοχθούτων=συγκριτική.—

Πραγματικά—Διασαφητικά. ξενηλασίαις· δικαίωμα τῆς ἀπελάσεως τῶν ξένων ἐκ τῆς Λακωνικῆς εἶχον εἰς τὴν Σπάρτην οἱ ἔφοροι, διότι ἐφοβοῦντο ἐπιβλαβῆ ἐπίδρασιν ξενικῶν τρόπων ἐπὶ τῶν ἡθῶν τῶν Σπαρτιατῶν διὰ τὸν ἴδιον λόγον ἀπηγορεύετο καὶ ἡ ἀποδημία τῶν Σπαρτιατῶν ἐκτός τῶν ὁρίων τῆς Λακωνικῆς ἀνευ ἀδείας ἢ ἐντολῆς τῆς πολιτείας.—δ μὴ κρυφθὲν κ.τ.λ. διαρκῆς ἦτο ὁ φόβος τῶν Σπαρτιατῶν, μήπως προδοθῶν τὰ μυστικά τοῦ κράτους.—ταῖς ἀπάταις: ἦσαν μέρος τῆς Σπαρτιατικῆς ἀγωγῆς, διὰ νὰ γίνωνται οἱ νέοι πολυμήχανοι, δυνάμενοι νὰ ἀπατήσων τοὺς ἐχθρούς· περὶ τούτου λέγει ὁ Σπαρτιάτης Βρασίδης (Θουκυδίδου 5,95) «καὶ τὰ κλέμματα ταῦτα καλλίστην δόξαν ἔχει, ἃ τὸν πόλεμον μάλιστ' ἂν τις ἀπατήσας τοὺς φίλους μέγιστ' ἂν ὠφελῆσει».—εὐθὺς νέοι ὄντες: γνωστὴ ἡ σκληραγωγία τῶν νέων εἰς τὴν Σπάρτην.—μὴ προκαμνειν: δὲν ἐξαντλούμεθα ἐκ τῶν προτέρων ἔνεκα τῆς διαρκοῦς ἀγωνίας καὶ τῶν συνεχῶν προπαρασκευῶν, τὰς ὁποίας ὑπαγορεύουν οἱ κίνδυνοι τοῦ μέλλοντος.—

Αἰσθητικά—Ρητορικά—Λογικά. τὸ κεφάλαιον 39 ἀποτελεῖ τὸ τρίτον τμῆμα τοῦ ἐπισόμου τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας καὶ τῶν τρόπων, καθ' οὓς ζῆ ὁ Ἀθηναῖος πολίτης», ἀναφέρεται δὲ εἰς τὴν ἀπασχόλησιν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰ πολεμικά.—οὐκ ἔστιν ὅτε—οὐδὲν ἦσσαν—οὐ χαλεπῶς: (σχήματα λιγότερος)—κοινήν τὴν πόλιν παρέχομεν—οὐκ ἀπείρομένον τινα: (σχήματα ἐκ παραλλήλου).—ὅμοιον σχῆμα ἔχομεν καὶ κατοῦμεν: οὔτε Δακεδαμόνιοι καθ' ἑαυτούς... μεθ' ἀπάντων δέ.—ἡ μαθήματος ἢ θεάματος (ἰσοσυλλοβία καὶ ὁμοιοκαταληξία ἐπαλλήλων λέξεων).—αὐχοῦσιν ἀπεῶσθαι καί... (φασὶ) ἡσοῦσθαι (ἔεῦγμα).—Πλείστα εἶναι εἰς τὸ παρὸν κεφάλαιον αἱ ἀντιθέσεις (οἱ μὲν μετέρχονται—ἡμεῖς χωροῦμεν, ἀσκήσει—ἀνεμῆναι, κρατήσαντες—νικηθέντες, ἀπεῶσθαι—ἡσοῦσθαι, ραθυμία—μελέτη).—Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὁ λόγος καθ' ἵσταται στρυφνός καὶ δυσπαρακολούθητος· τοῦτο δὲ συμβαίνει, ἐπειδὴ ὁ Θουκυδίδης χρησιμοποιεῖ: 1) λέξεις ἰδικὰς του, ὡς ἐπίπεμψιν· 2) προθέσεις ἄλλας ἀντ' ἄλλων, ὡς εἰς τὰ ἔργα ἀντὶ ἐν τοῖς ἔργοις, ἐν τῇ γῆ ἀντὶ κατὰ γῆν· 3) προσδιορισμοὺς ἐκφερρομένους διὰ πλαγίας πτώσεως ἀντὶ ἔμπρο-

σθέτως, ὡς ταῖς μελέταις ἀντί ἐν ταῖς μελέταις, νόμων—τρόπων ἀντί ἐκ νόμων—ἐκ τρόπων, τοῖς ἀλγεينوῖς ἀντί ἐπὶ τοῖς ἀλγεينوῖς· 4) οὐδέτερα ἐπιθέτων ἀντί οὐσιαστικῶν ὀνομάτων, ὡς τῷ εὐψύχῳ—τὸ ἀνδρεῖον ἀντί τῇ εὐψυχίᾳ—τὴν ἀνδρείαν· 5) ὀνόματα εἰς θέσιν προτάσεων, ὡς διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ἐπίπεμπιν ἀντί ἐπεὶ ἐπιμελούμεθα καὶ ἐπιπέμπομεν.

Νόημα. Καὶ εἰς τὸν τομέα τῶν πολεμικῶν ὑπερέχονεν τῶν ἀντιπάλων ἡμῶν, διότι, ἀγνοοῦντες τὰς ξηνηλασίας καὶ μυστικὰς στρατιωτικὰς προετοιμασίας καὶ τὰ ἀπατηλὰ τεχνάσματα, ἔχομεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἔμφυτον ἡμῖν γενναιοψυχίαν—διότι ἀντιμετωπίζομεν τὸν κίνδυνον μετὰ τῆς αὐτῆς τόλμης, μεθ' ἧς καὶ οἱ ἀντίπαλοι ἡμῶν, οἵτινες καθ' ὄλην τὴν ζοὴν ἀσχοῦνται εἰς τὰ πολεμικά, ἐν ᾧ ἡμεῖς διάγομεν ἀνετοὺς ζοὴν—διότι ἐν ᾧ καὶ αὐτοὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐκστρατεύουν κατὰ τῆς χώρας ἡμῶν μετὰ τῶν συμμάχων των, ἡμεῖς ἐκστρατεύομεν κατὰ τῆς χώρας τῶν ἄλλων μόνοι καὶ ἐν ταῦτοις νικῶμεν σχεδὸν πάντοτε—διότι ἔχομεν ναυτικὰς καὶ πιζικὰς δυνάμεις καὶ οὐδεὶς ποτε μέχρι σήμερον ἔχει ἀντιμετωπίσει αὐτὰς συγκεντρωμένας—διότι τὸ σύστημα τῆς πολεμικῆς ἐκπαιδεύσεως ἡμῶν ἐφ' ἑνὸς μὲν ἐπιτρέπει εἰς ἡμᾶς νὰ μὴ ἐξαντλούμεθα ἐκ τῶν προτέρων ἕνεκα μελλοντικῶν κινδύνων, ἀφ' ἑτέρου δὲ καθιστᾷ ἡμᾶς εὐτόλμους κατὰ τὴν ὥραν τοῦ κινδύνου.

Ἐπιγραφή. Ὑπεροχὴ τῶν Ἀθηναίων ἐναντι τῶν ἀντιπάλων των ὡς πρὸς τὰ πολεμικά.

Περίληψις. 1) Ὁ Ἀθηναῖος ἔχει ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἔμφυτον εἰς αὐτὸν εὐψυχίαν παρὰ εἰς τὰς πολεμικὰς ἀσκήσεις—2) ὅλοι μετὰ τῶν συμμάχων των εἰσβάλλουν εἰς τὴν Ἀττικὴν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι μόνοι ἐκστρατεύουν καὶ νικοῦν ἐπὶ ξένου ἐδάφους τοὺς ἀντιπάλους των—3) τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τῶν Ἀθηναίων οὐδεὶς ποτε ἔχει ἀντιμετωπίσει συγκεντρωμένας 4) ὀφέλη τοῦ αὐστημάτου τῆς πολεμικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἀθηναίων.—

Ἐρωτήσεις. Τίνες αἱ διαφοραὶ Ἀθηναίων—Σπάρτης ὡς πρὸς τὰ πολεμικά; διατί ἦτο ἀδύνατον ἡ στρατιωτικὴ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν Σπάρτην; Διατί οἱ Ἀθηναῖοι σφρατίζονται δὲν ὑπελείποντο τῶν Σπαρτιατῶν στρατιωτῶν; Ποία ἡ πολεμικὴ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν Σπάρτην;

Κεφάλαιον 40

1. Καὶ ἐν τε τούτοις
εἶναι τὴν πόλιν
ἀξίαν θαυμάζεσθαι
καὶ εἶτι ἐν ἄλλοις·

φιλοκολοῦμέν τε γάρ
μετ' εὐτελείας
καὶ φιλοσοφοῦμεν ἄνευ μελακίας·

χρῶμεθὰ τε πλοῦτῳ
καιρῷ ἔργου μᾶλλον ἢ κόμπῳ λό-
γου,

καὶ οὐκ αἰσχρὸν τι

Καὶ ἕνεκα τούτων (τῶν ἀνωτέρω)
(λέγω) ὅτι εἶναι ἡ πόλις (ἡμῶν)
ἀξιοθαύμαστος
καὶ πρὸς τούτοις ἕνεκα ἄλλων (λό-
γων)

καὶ ἀγαπῶμεν δηλαδὴ τὸ ὠραῖον
ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς ἀπλότητος
καὶ καλλιεργούμεν τὰς ἐπιστήμας
χωρὶς νὰ ἀποβαίνωμεν μαλακοί.

καὶ χρησιμοποιοῦμεν τὸν πλοῦτον
μᾶλλον ὡς εὐκαιρίαν πρὸς ἐπιτέλε-
σιν ἔργων παρὰ ὡς ἀφορμὴν διὰ
καυχησιολογίαν,

καὶ δὲν εἶναι ἐντροπὴ εἰς τινα

ὁμολογεῖν τὸ πένεσθαι,
ἀλλὰ ἀίσχιον
μὴ διαφεύγειν ἔργῳ·

2. Ἐν τε τοῖς αὐτοῖς

ἐπιμέλεια ἄνα οἰκείων καὶ πολιτι-
κῶν
καὶ ἑτέροις τετραμμένοις
πρὸς ἔργα
γῶναι μὴ ἔνδεως τὰ πολιτικά·

μόνοι γὰρ τὸν τε μὴδὲν μετέχοντα
τῶνδε
οὐκ ἀπράγμονα,
ἀλλ' ἀχρεῖον νομίζομεν,

καὶ αὐτοὶ ἦτοι κρίνομεν γε ὀρθῶς

ἢ ἐνθυμούμεθα (ὀρθῶς) τὰ πράγ-
ματα,
ἠγούμενοι οὐκ (εἶναι) τοὺς λόγους
βλάβην τοῖς ἔργοις,
ἀλλὰ μᾶλλον (βλάβην εἶναι)
μὴ προδιδραχθῆναι λόγῳ

πρότερον ἢ ἐλθεῖν ἔργῳ
ἐπὶ ἅ δεῖ.

3. Διαφερόντως γὰρ δὴ ἔχομεν
καὶ τότε,
ὥστε τολμᾶν τε μάλιστα
οἱ αὐτοὶ
καὶ ἐκλογίζεσθαι (μάλιστα)
περὶ τῶν ἐπιχειρήσομεν·

ὁ τοῖς ἄλλοις
ἀμαθία μὲν θράσος φέρει,

λογισμὸς δὲ δκνον.

Κράτιστοι δὲ τὴν ψυχὴν
δικαίως κριθεῖεν ἂν
οἱ γινώσκοντες σαφέστατα
τά τε δεινά

καὶ ἡδέα

καὶ διὰ ταῦτα μὴ ἀποτρεπόμενοι
ἐκ τῶν κινδύνων·

4. Καὶ τὰ ἐς ἀρετὴν

ἐνηντιώμεθα τοῖς πολλοῖς·
κτώμεθα γὰρ τοὺς φίλους οὐκ εὔ

τὸ νὰ παραδέχεται τὴν πενίαν (του),
ἀλλὰ μεγαλύτερα ἐντροπή εἶναι
τὸ νὰ μὴ προσπαθῇ νὰ ἀποφεύγῃ
(τὴν πενίαν) διὰ τῆς ἐργασίας.
Καὶ εἶναι δυνατὴ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἰδί-
ους

ἢ φροντίς συγχρόνως περὶ τῶν οἰκο-
γενειακῶν καὶ πολιτικῶν ὑποθέσεων
καὶ εἰς ἄλλους, ἂν καὶ ἔχουν τραπή
εἰς τὰς ἐργασίας (τῶν).
(εἶναι δυνατὸν) νὰ κατέχουν ἐπαρ-
κῶς τὰ πολιτικά ζητήματα·
διότι μόνοι (ἡμεῖς) καὶ τὸν οὐδὲν
ἀναμειγνυόμενον εἰς αὐτά (τὰ πο-
λιτικά) οὐχὶ φιλήσυχον (πολίτην).
ἀλλ' ἀχρηστον (ἄνθρωπον) θεωροῦ-
μεν,

καὶ οἱ ἴδιοι (ἡμεῖς) ἢ τοῦλάχιστον
κρίνομεν ὀρθῶς (τὰς ὑπὸ τῶν ῥητό-
ρων προτεινομένας γνώμας)
ἢ προσπαθοῦμεν νὰ εὑρωμεν τὴν
ὀρθὴν λύσιν τῶν ζητημάτων,
διότι νομίζομεν ὅτι οἱ λόγοι δὲν φέ-
ρουν βλάβην εἰς τὰ ἔργα,
ἀλλ' ὅτι περισσότερο (βλάβη)
τὸ νὰ μὴ διαφωτισθῶμεν προηγουμέ-
νως διὰ λόγων (διὰ συζητήσεως),
πρὶν ἔλθωμεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν
τῶν ὅσων πρέπει.

Διότι διαφερόμεν ἀληθῶς
(τῶν ἄλλων) καὶ κατὰ τοῦτο,
δηλαδὴ ὅτι καὶ τολμηρότατοι εἴμε-
θα ἡμεῖς οἱ ἴδιοι
καὶ ἀκριβῶς ὑπολογίζομεν
περὶ τούτων, ἅτινα μέλλομεν νὰ ἐπι-
χειρήσωμεν.

ὡς πρὸς τοῦτο εἰς τοὺς ἄλλους
ἢ μὲν ἄγνοια φέρει παράλογον τόλ-
μην·
ὁ δὲ (σχολαστικὸς) ὑπολογισμὸς (φέ-
ρει) δισταγμὸν.

Εὐψυχόταται δὲ
δικαίως ἤθελον θεωρηθῆ
ὅσοι γνωρίζουν σαφέστατα
καὶ τὰ φοβερά (τοὺς κινδύνους τοῦ
πολέμου)
καὶ τὰ εὐχάριστα (τὰ ἀγαθὰ τῆς
εἰρήνης)
καὶ (ὁμως) ἐξ αἰτίας τούτων δὲν ἐπι-
ζητοῦν νὰ ἀποφύγουν τοὺς κινδύ-
νους.

Καὶ ὡς πρὸς τὸς ἀντιλήψεις περὶ
τῆς ἐκδηλώσεως τῆς καλωσύνης
διαφέρομεν πρὸς τοὺς πολλοὺς·
διότι προσπαθοῦμεν νὰ ἀποκτιῶμεν

πάσχοντες,

ἀλλὰ δρῶντες·

Βεβαιότερος δὲ
ὁ δράσας τὴν χάριν
ὥστε σφῆξιν (τὴν χάριν) ὀφειλο-
μένην δι' εὐνοίας

ἣ δέδωκεν (τὴν χάριν)·

ὁ δὲ ἀντοφείλων ἀμβλύτερος,

εἰδὼς ἀποδώσων τὴν ἀρετὴν

οὐκ ἐς χάριν,
ἀλλ' ὡς ὀφείλημα.
5. Καὶ μόνοι οὐ λογισμῷ τοῦ
ξυμφέροντος μᾶλλον
ἢ τῷ πιστῷ τῆς ἐλευθερίας

ἀδεῶς τινα ὠφελούμεν.

τοὺς φίλους οὐχὶ εὐεργετούμενοι
(παρ' αὐτῶν)

ἀλλ' (ἀντιθέτως) εὐεργετοῦντες (αὐ-
τούς).

Σταθερώτερος δὲ (φίλος εἶναι)
ὁ εὐεργετήσας (ὅχι ὁ εὐεργετηθεὶς,
διὰ τὰ διατηρητὴν (τὴν χάριν) ὀφειλο-
μένην διὰ τῆς συμπαθείας πρὸς αὐ-
τόν,

εἰς ὃν ἔχει παράσχει (τὴν εὐεργε-
σίαν)·

ἀντιθέτως ὁ χρεωστῶν εἶναι ὀλιγό-
τερον (τοῦ εὐεργετοῦντος) πρόθυμος,
διότι γνωρίζει ὅτι θὰ παράσχη τὴν
εὐεργεσίαν

οὐχὶ πρὸς ἐκδήλωσιν εὐνοίας,
ἀλλ' εἰς ἐξόφλησιν ὑποχρεώσεως.
Καὶ μόνοι (ἡμεῖς) οὐχὶ ἐξ ὑπολογι-
σμοῦ τοῦ συμφέροντος τόσον,
ὅσον ἀπὸ πεποιθήσων ὅτι εἴμεθα
ἐλεύθεροι (ἄνθρωποι)
πάντα τινὰ ἀδιστάκτως ὠφελούμεν.

Γραμματικὰ—Ἑρμηνευτικὰ. φιλοκαλῶ=ἀγαπῶ τὸ ὠραῖον, θερα-
πεύω τὰς λεγομένας καλὰς τέχνας.—εὐτέλ=ἀπλότης, λιτότης, μικρὰ δα-
πάνη.—φιλοσοφῶ=καλλιερῶ τὰς ἐπιστήμας, τὰ γράμματα.—μαλακία=μαλ-
θακότης, χαλνύσις, κωθρότης.—καιρὸς ἔργου=εὐκαιρία πρὸς ἐπιτέλεσιν
ἔργων.—κόμπος λόγου=καυχσιολογία. κομπορημοσύνη.—διαφεύγω=ἐνε-
στῶς τῆς προσπαθείας.—Ἐν=ἔνεστι=εἶναι δυνατὴ, εἶναι δυνατόν.—τὰ οἰ-
στῶς καὶ πολιτικὰ=αἱ οἰκογενεακαὶ καὶ πολιτικαὶ ὑποθέσεις.—τετραμμένοι
=μετοχὴ παρακειμένου (τέτραμμαί) τοῦ τρέπομαι.—μὴ ἐνδεῶς=οὐχὶ ἐλλιπῶς
ἢ ἐπαρκῶς.—ἦτοι=ἦ.—προδιδάσκομαι=διαφωτίζομαι ἐκ τῶν προτέρων.—
ἔρχομαι ἔργῳ=ἔρχομαι εἰς τὴν ἐκτέλεσιν.—ἐπὶ ἃ δεῖ=ἐπὶ ταῦτα, ἐφ' ἃ δεῖ.
διαφερόντως ἔχω=διαφέρω.—μάλιστα τολμῶ=εἰμαι τολμηροτάτος.—μάλι-
στα ἐκλογίζομαι=ἀκριβέστατα ὑπολογίζω.—κράτιστος τὴν ψυχὴν=ὁ εὐψυ-
χότατος.—ἐννητιώμεθα=παρακείμενος τοῦ ἐναντιοῦμαι=διαφέρω.—ἀρετὴ=
ἐκδήλωσις καλοσύνης.—εὐ πάσχω=εὐεργετοῦμαι.—ὀρεῖλημα=ὀφειλή, χρέος—

Συντακτικὰ. ἐν τούτοις, ἐν ἄλλοις=προσδ. αἰτίας.—πόλιν=ὑποκ. τοῦ
εἶναι ὅπερ ἄντικ. τοῦ νοουμένου λέγω ἢ οἶμαι.—ἀξίαν=κατηγ.—θαυμάζε-
σθαι=προσδ. τοῦ κατὰ τι—πλούτῳ=άντικ.—καιρῷ, κόμπῳ=κατηγορούμε-
να.—ἡ κόμπῳ=β' ὄρος συγκρίσεως.—ἔργου, λόγου=ἀντικειμενικαί.—αἰσ-
χόν=ἐνν. ἐστὶ (ἀπροσ. ἐκφρασίς) τινι (δοτ. προσωπική) δμολογεῖν (ὑποκ.
τοῦ αἰσχρόν ἐστὶ) τὸ πένησθαι (άντικ. τοῦ ὁμολογεῖν), ἀλλὰ αἰσχίον ἐνν. ἔργῳ
ἐστὶ (ἐνδοτικὴ) γνῶναι (άντικ. τοῦ ὁμολογεῖν), ἀλλὰ αἰσχίον ἐστὶ ἔργῳ
(ὄργανική).—ἐν καὶ ἐνὶ καὶ ἐνί=πρόθεσις μετὰ τοῦ νοουμένου ἐστὶ δίδουσα
τὸ ἀπρόσωπον ἐνεστι.—τοῖς αὐτοῖς=προσωπική ἐπιμέλεια=ὑποκ. τοῦ ἐνεστι
οἰκείων καὶ πολιτικῶν=(ἀντικειμενικαί) καὶ ἑτέροις=προσωπική.—τετραμμέ-
νοις (ἐνδοτικὴ) γνῶναι (ὑποκ. τοῦ ἐνεστι).—μόνοι=κατηγορ. προσδ.—μηδὲν=
προσδ. ποσοῦ.—τῶνδε=άντικ. τοῦ τὸν μετὰσχοντα, ὅπερ ἄντικ. τοῦ νομίζο-
μεν.—ἀπράγμονα, ἀρχεῖον=κατηγορ.—ὀρθῶς τὰ πράγματα=ἀνήκουσι καὶ
εἰς τὸ κρίνομεν καὶ εἰς τὸ ἐνθυμούμεθα.—ἡγούμενοι=αιτιολογική.—τοὺς
λόγους=ὑποκ. τοῦ νοουμένου εἶναι, ὅπερ ἄντικ. τοῦ δαστυχοῦ ἡγούμενοι,
βλάβην (κατηγορ.) προδιδάχθῆναι (ὑποκ. τοῦ εἶναι).—τοῖς ἔργοις=(ετερόπτοι-
τος προσδ. τοῦ βλάβην), λόγῳ (ὄργανική).—πρότερον ἢ ἐλθεῖν=χρονική πρῶ-

τασις ἀνωμάλως ἐκφερομένη.—*ἔργω* = ὄργανική.—*ἐπὶ ἃ δεῖ* ἀντὶ ἐπὶ ταῦτα, *ἐπὶ ἃ δεῖ* δηλαδή *ἐλθεῖν*.—*τόδε* = αἰτ. τοῦ κατὰ τι.—*ὥστε* *τολμᾶν*... = ἐπεξηγήσεις τοῦ τόδε.—*μάλιστα* = προσδιορίζει καὶ τὰ δύο ἀπαρέμφατα.—*περὶ ὧν ἐπιχειρήσομεν* = καθ' ἕλξιν καὶ ἀφημοίωσιν ἀντὶ *περὶ τούτων, οἷς ἐπιχειρήσομεν*.—*δ* = αἰτιατικὴ τοῦ κατὰ τι.—*θράσως τοῖς ἄλλοις* καὶ *ὄκνον τοῖς ἄλλοις* = ἄμεσον καὶ ἔμμεσον ἀντικ.—*οἱ γιγνώσκοντες* καὶ μὴ *ἀποτρεπόμενοι* = (ὑποκ. τοῦ *κρίθεῖν*) *κράτιστοι* (κατηγορ.) *τὴν ψυχὴν* (τοῦ κατὰ τι).—*τὰ εἰς ἀρετὴν* = προσδ. τοῦ κατὰ τι.—*τοῖς πολλοῖς* = ἀντικ.—*εὐ πάσχοντες, εὐ δρωῦντες* = τροπικαί.—*τὴν χάριν* = ἀντικ. τοῦ *δράσας, σώζειν δέδωκε*.—*ῶ* = ἔμμεσο. ἀντικ. τοῦ *δέδωκε*.—*δι' εὐνοίας* = ἐννοεῖται *τούτου* (ἀντικειμενική).—*ὄφειλομένην* = κατηγορ.—*εἰδώς* = αἰτιαλογική.—*ἀποδώσω* = κατηγορηματική.—*ἐς χάριν, ὡς ὄφειλμα* = προσδ. σκοποῦ.—*μόνοι* = κατηγορ. προσδ.—*λογισμῶ, πιστῶ* = δοτικαὶ τῆς αἰτίας.—*ξυμφρόντος, ἐλευθερίας* = γεν. ἀντικειμενικαί.—

Πραγματικά—Διασαφητικά. καὶ ἐν τε τούτοις: ταῦτα ἐετέθησαν ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου 37 καὶ ἕξης: εἶναι τὸ πολίτευμα, αἱ ἀπολαύσεις τῶν πολιτῶν, καὶ ἡ ὑπεροχὴ εἰς τὰ πολεμικά.—*μετ' εὐτελείας*: ὄντως ἐκ τοῦ εὐτελοῦς κοκκινωχώματος τοῦ Κεραιμεικοῦ εἶχον πλασθῆ τὰ ἀριστοουργηματικά ἀττικά ἄγγεα.—*ἀνευ μαλακίας*: οἱ Σπαρτιάται φοβούμενοι, μήπως αἱ τέχναι καὶ τὰ γράμματα καταστήσουν αὐτοὺς μαλθακοὺς. δὲν ἠσολοῦντο εἰς αὐτά.—*καιρῶ ἔργου*, ἦτοι ὡς κινήτηριον δύναμιν πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργων χρησιμοποιοῦμεν τὸν πλοῦτον.—*ἐν τε τοῖς αὐτοῖς ἐπιμέλεια* κ.τ.λ. οἱ περισσώτεροι τῶν Ἀθηναίων φροντίζουν διὰ τὰς ἰδιωτικὰς τῶν κ.ι διὰ τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις συγχρόνως, χωρὶς νὰ ἀσκοῦν βιοποριστικὴν ἐργασίαν.—*καὶ ἐτέροις πρὸς ἔργα τετραμμένους*: ἄλλοι ἔχουν τὰς ἐργασίας τῶν (τεχνῖται, ἐπαγγελματῖαι) καὶ ἐν τούτοις ἔχουν τὸν καιρὸν νὰ παρακολουθοῦν τὰ πολιτικά—*καὶ αὐτοὶ ἦτοι κρίνομεν*: πάντες οἱ Ἀθηναῖοι πολῖται οἱ ἄνω τῶν 30 ἐτῶν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ λάβουν τὸν λόγον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου.—*ἦτοι κρίνομεν*, ὡς λαὸς ἐκφερομεν τὴν γνώμην ἡμῶν ἐπὶ τῶν προτάσεων τῶν κριτῶν, ἢ *ἐνθυμούμεθα*, ὡς νομοθέται καὶ πολιτικοὶ ἄνδρες ὑποβάλλομεν τὰς σκέψεις ἡμῶν ὑπὸ τὴν κρίσιν τῶν ἄλλων.—*διαφερόντως γὰρ ἔχομεν*. διὰ τοῦ γὰρ δικαιολογεῖται τὸ διατὶ θεωρεῖται ἀναγκαῖα ἢ ἐκ τῶν προτέρων διαφώτισις.—*ὥστε* *τολμᾶν* *τε οἱ αὐτοὶ* καὶ *ἐκλογίζεσθαι*: μόνοι ἡμεῖς συνδυάζομεν τὴν σκέψιν καὶ τὴν δρᾶσιν. τὴν θεωρίαν καὶ τὴν πράξιν.—*ἀδεῶς τινα ὠφελόμενοι*: οἱ Ἀθηναῖοι ἀνιδιοτελῶς πράγματι 1) ἔσωσαν τοὺς Ἡρακλείδας καταδιωκομένους ὑπὸ τοῦ Εὐρυσθέως καὶ διὰ τοῦτο καταφυγόντας εἰς Ἀθήνας, 2) ἐπενέβησαν ὑπὲρ τῆς ταφῆς τῶν πτωμάτων τῶν Ἀργείων, οἵτινες ἔπεσον εἰς τὸν πόλεμον τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, 3) συνέδραμον τοὺς Ἴωνας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ Δαρείου, 4) ἔστειλαν ὑπὸ τὸν Κίμωνα βοήθειαν πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας κατὰ τὸν 3ον Μεσσηνιακὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Εἰλιωτῶν, 5) καὶ μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐπροστάτευσαν πόλεις, τῶν ὁποίων ἐκινδένευσεν ἡ ἐλευθερία, ὡς γνωρίζομεν ἐκ τοῦ Δημοσθένους (Β' Ὀλυμπιακός) *ε...ἴνα οἱ ἄλλοι τύχωσι τῶν δικαίων τὰ ὑμέτερα αὐτῶν ἀηλίσκετε*.—

Αἰσθητικά—Ρητορικά—Λογικά. τὸ κεφάλαιον 40 ἀποτελεῖ τὸ τέταρτον τμήμα τοῦ «επαίνου τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας καὶ τῶν τρόπων, καθ' οὓς ζῆ ὁ Ἀθηναῖος πολίτης, ἀναφέρεται δὲ εἰς τὰ πνευματικά, πολιτικά καὶ κοινωνικά χαρακτηριστικά, ἅτινα ἰδιάζουσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους πολίτας.—*φιλοκαλοῦμεν—φιλοσοφούμεν* (ἰσοσυλλαβία, παρονομία καὶ ὁμοιοκαταληξία τῶν ρημάτων).—*φιλοκαλοῦμεν μετ' εὐτελείας* (ἑσωτερικὴ ἀντιθετικὴ σχέσις τῶν ἐννοιῶν).—*φιλοσοφούμεν ἀνευ μαλακίας* (ἑσωτερικὴ ἀντιθετικὴ σχέσις τῶν ἐννοιῶν).—*μετ' εὐτελείας ἀνευ μαλακίας* (ἰσοσυλλαβία καὶ ὁμοιοκαταληξία τῶν οὐσιαστικῶν—τυπικὴ ἀντιθεσις θετικοῦ καὶ ἀρνητικοῦ

προσδιορισμοῦ).—*καιρῶ·κόμπω* (ἰσοσυλλαβία τῶν κατηγορουμένων).—*ἔργου·λόγου* (ὁμοιοκαταληξία, ἰσοσυλλαβία, ἀντίθεσις).—*μὴ ἐνδεῶς* (λιτότης).—*λόγω·ἔργω* (ἰσοσύλλαβα, ὁμοιοτέλεστα, ἀντίθετα).—*ἐνηντιώμεθα* (παρακείμενος πρὸς ἕξαρσιν τῆς μονιμότητος τῆς μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν πολλῶν ἀντιθέσεως).—*οὐ πάσχοντες εὖ, ἀλλὰ δοῶντες* (σχήμα ἐκ παραλλήλου καθ' ὃ ἐκφράζεται μία ἔννοια ἀρνητικῶς καὶ θετικῶς).—*τῷ πιστῷ* (οὐδέτερον ἐπιθέτου εἰς θέσιν οὐσιαστικοῦ).—

Νόημα. Ὅχι μόνον διὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἐπόμενα εἶναι ὄξια θαυμασμοῦ ἢ πόλις ἡμῶν. Εἴμεθα φίλοι τοῦ ὠραίου, ἀλλὰ συνδυάζομεν τὴν φιλοκαλίαν μὲ τὴν ἀπλότητα—ἐπιδιδόμεθα εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ γράμματα, ἀλλὰ δὲν παύομεν νὰ εἴμεθα δραστήριοι. Ἡ κατοχὴ τοῦ πλοῦτου δὲν εἶναι δι' ἡμᾶς ἀφορμὴ πρὸς καυχησιολογίας, ἀλλὰ εὐκαιρία πρὸς ἐπιτέλειαν ἔργων—δὲν θεωροῦμεν ἐντροπὴν τὴν πενίαν, ἀλλὰ μεγίστην ἐντροπὴν θεωροῦμεν τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἐργασίας, τὴν φυγοπονίαν. Φροντίζομεν περὶ τῶν οἰκογενειακῶν καὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν ὑποθέσεων ἡμῶν, ἀλλὰ παραλλήλως παρακολουθοῦμεν μετ' ἐνδιαφέροντος καὶ τὰ πολιτικά. Ὁ ἀδιαφορῶν περὶ τῶν πολιτικῶν δὲν θεωρεῖται φιλήσυχος πολίτης, ἀλλ' ὁ ἄχρηστος ἄνθρωπος—ἡμεῖς ὅμως εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἢ εἰς τὴν βουλὴν, ἄλλοι μὲν ὡς ῥήτορες, ἄλλοι δὲ ὡς κριταὶ τῶν προτάσεων τῶν ρητήρων, μετέχομεν τῶν πολιτικῶν καὶ πρὸ πάσης ἐνεργείας προηγείται διεξοδικὴ συζήτησις πρὸς λήψιν τῆς ὀρθότερας ἀποφάσεως. Συνδυάζομεν τὴν σκέψιν καὶ τὴν δράσιν, τὴν θεωρίαν καὶ τὴν πράξιν, μόνον ἡμεῖς ἐκ τῶν Ἑλλήνων. Ἐπιδιώκωμεν τὴν ἀπόκτησιν φίλων ἐυεργετούντων πρῶτον ἡμεῖς αὐτοὺς καὶ οὐχὶ εὐεργετούμενοι παρ' αὐτῶν. Δὲν εἴμεθα συμφεροντολόγοι καὶ ὑστερόβουλοι, ἀλλὰ ἀνιδιοτελεῖς—διὰ τοῦτο προθύμως παρέχομεν τὴν συνδρομὴν ἡμῶν εἰς τοὺς ἀδυνάτους καὶ ἔχοντας τὴν ἀνάγκην ἡμῶν.—

Ἐπιγραφή. Πνευματικά, πολιτικά καὶ κοινωνικά χαρακτηριστικά τοῦ Ἀθηναίου πολίτου.—

Περίληψις. Χαρακτηριστικά τοῦ Ἀθηναίου : 1) Φιλοκαλία μετὰ ἀπλότητος—ἀγάπη πρὸς τὰ γράμματα ἄνευ μαλθακότητος.—φιλοπλουτία οὐχὶ πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλὰ πρὸς ἐπιτέλειαν ἔργων—φιλοπονία—2) ἐνημερότης τῶν πολιτικῶν ζητημάτων—3) τόλμη καὶ δραστηριότης συνδυασμένη μὲ περισκεψιν—4) καλωσύνη πρὸς τοὺς φίλους—σαθερότης εἰς τὴν φιλίαν—5) ἀνιδιοτελεῖα καὶ ἔλλειψις ὑστεροβουλίας.—

Ἐρωτήσεις. Ποίας ἀποδείξεις ἔχομεν τῆς *φιλοκαλίας* τῶν Ἀθηναίων μετ' *εὐτελείας*; ὁ πλοῦτος ἐξρησιμοποιήθη πράγματι πρὸς ἐπιτέλειαν ἔργων; πῶς οἱ Ἀθηναῖοι πολεῖται κατ' ἄρθρον, ὥστε νὰ μετέχουν τῶν πολιτικῶν, χωρὶς νὰ παραμελοῦν τὰς ἰδιωτικὰς τῶν ὑποθέσεις; Ποῖος εἶχεν ἐπιβάλει τὴν ὑποχρεωτικὴν συμμετοχὴν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰ πολιτικά; Πῶς ἐσκέφθη καὶ ἐπέβαλε τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην; μήπως τοῦτο ἔχει καὶ δυσάρεστα ἀποτελέσματα; Ποῦ, καθ' ὅλον τὸ κεφάλαιον, συγκρίνονται δι' ὑπαινιγμῶν οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας;

Κεφάλαιον 41

1. Ξυνηλὼν τε λέγω

τὴν τε πᾶσαν πόλιν
εἶναι παιδευσιν τῆς Ἑλλάδος

Ὅθεν συγκαταβαλῶν (τὰ προεἰρη-
μένα) λέγω (ἰσχυρίζομαι)
καὶ ὅτι ὡς σύνολον ἢ πόλις (ἡμῶν)
εἶναι τὸ πνευματικὸν κέντρον τῆς
Ἑλλάδος

καὶ καθ' ἕκαστον ἄνδρα
παρ' ἡμῶν
τὸν αὐτὸν δοκεῖν μοι
παρέχεσθαι ἄν... ἄν... ἄν τὸ σω-
μα αὐταρκες
ἐπὶ πλείστα εἶδη
καὶ μετὰ χαρίτων μάλιστα
εὐτραπέλως.

2. Καὶ αὐτὴ ἡ δύναμις
τῆς πόλεως,
ἦν ἐκτισάμεθα ἀπὸ τῶνδε τῶν
τρόπων,
σημαίνει,
ὡς τάδε
οὐκ ἔστι κόμπος λόγων
ἐν τῷ παρόντι
μᾶλλον ἢ ἀλήθεια ἔργων.

3. Μόνη γὰρ τῶν νῦν ἐς πείραν
ἔρχεται (=ἐς πείραν ἐρχομένη ἐ-
λέγεται) κρείσσων ἀκοῆς,
καὶ μόνη οὔτε τῷ πολεμίῳ ἐπελ-
θόντι

ἀγανάκτησιν ἔχει
ὕφ' οἴων κακοπαθεῖ,
οὔτε τῷ ὑπηκόῳ
κατάμεμψιν
ὡς αὐχ' ὑπ' ἀξίων ἄρχεται.

4. Μετὰ μεγάλων δὲ σημείων καὶ
οὐ δὴ τοι ἀμάρτυρόν γε
παρασχόμενοι τὴν δύναμιν

θαυμασθηρόμεθα τοῖς τε νῦν καὶ
τοῖς ἔπειτα

καὶ οὐδὲν προσδεόμενοι
οὔτε Ὀμήρου ἐπαινέτου
οὔτε ὅστις τὸ αὐτίκα τέρψει

μὲν ἔπεισι,
τῶν δ' ἔργων τὴν ὑπόνοιαν

ἢ ἀλήθεια (τῶν ἔργων) βλάβει,

ἀλλὰ πᾶσαν μὲν θάλασσαν καὶ
γῆν
καταναγκάσαντες γενέσθαι ἐσβα-
τὸν τῇ ἡμετέρα τόλμῃ,
πανταχοῦ δὲ ξυγκατοικίσαντες ἀ-
δια μνημεῖα
κακῶν τε κάγαθῶν.

καὶ ὅτι εἷς ἕκαστος ἄνθρωπος
ἐκ τοῦ κύκλου τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν
ἀτρωκτικῶς μοῦ φαίνεται
ὅτι ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ παρουσιά-
σῃ τὸν εἰσαυτὸν του αὐτάρκη
εἰς πλείστας ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς
καὶ μετὰ ἐξαιρετικῆς χάριτος
καὶ εὐστροφίας (ἐπιδεξιότητος).
Καὶ ἡ ἴδια ἡ δύναμις
τῆς πόλεως,

τὴν ὁποίαν (δύναμιν) ἀπεκτέσαμεν
ἐξ αὐτῶν τῶν τρόπων τῆς ζωῆς,
φανερώνει (ἀπαδεικνύει),
ὅτι ταῦτα (τὰ ὅποια λέγω)
δὲν εἶναι καυχησιολογία
τῆς παρουσίας στιγμῆς

τόσον παρὰ ἀλήθεια πραγματική.
Διότι μόνη ἐκ τῶν συγχρόνων (πό-
λεων) δοκιμαζομένη (ἡ πόλις (ἡμῶν)
εὕρσκεται ἀνωτέρα τῆς φήμης της,
καὶ μόνη αὐτὴ οὔτε εἰς τὸν ἔχθρον,
ὅταν ἐπέλθῃ (ἐναντίον της),
παρέχει ἀφορμὴν πρὸς ἀγανάκτησιν,
διότι κακοπαθεῖ ὑπὸ τοιοῦτων,
οὔτε εἰς τὸν ὑπῆκοον (παρέχει)

ἀφορμὴν νὰ παραπονηῖται
ὅτι τάχα ἔξουσιάζεται ὑπὸ ἀναξίων.
Μετὰ συγκεκριμένον δὲ ἀποδείξεω
καὶ οὐχὶ βεβαίως ἄνευ μαρτύρων,
ἐπειδὴ παρουσιάσαμεν τὴν δύναμιν
(ἡμῶν),

θὰ προκαλῶμεν τὸν θαυμασμόν καὶ
τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενε-
στέρων,
καὶ μάλιστα χωρὶς νὰ χρειασθῶμεν
οὔτε (ἔνα) Ὀμηρον ὡς ἐγκωμιστὴν
οὔτε (κανένα ἄλλον), ὅστις προσω-
ρινῶς θὰ τέρψῃ (ἡμᾶς)
διὰ τῶν ὠραίων του φράσεων,
ἀλλὰ τὴν φανταστικὴν εἰκόνα διὰ
τὰ ἔργα

ἢ πραγματικὴ ἀλήθεια θὰ (τὴν) μει-
ώσῃ

ἀλλὰ πᾶσαν μὲν θάλασσαν καὶ ξη-
ρὰν,

ἐπειδὴ ἠναγκάσαμεν νὰ γίνῃ προσι-
τὴ εἰς τὴν ἰδικὴν μας τόλμην
καὶ ἐπειδὴ πανταχοῦ ἰδρύσαμεν ἀ-
θάνατα ἐνθύμια
καὶ τῶν ὀποτυχιῶν καὶ τῶν ἐπιτυχι-
ῶν [ἡμῶν].

Γραμματικά—Ἑρμηνευτικά. *ξυτελών*=ὑόριστος τοῦ *ξυναίρω* (ξυνεῖ-
λον)=συγκεφαλαίω. — *ἡ πᾶσα πόλις*=ἡ πόλις ὡς σύνολον. — *ἀλήθεια ἔρ-
γαν*=πραγματικὴ ἀλήθεια. — *αἱ νῦν*=αἱ τωριναί, σύγχρονοι. — *ἐρχομαι ἐς πεί-*

ραν=δοκιμάζομαι.—τὸ αὐτίκα=προσωρινῶς, πρὸς στιγμήν.—ἔπος=λόγος.—
ὑπόνοια=φανταστική εἰκόν.—ἐσβαστὸς=προσιτός.—

Συντακτικά. τὴν πᾶσαν (ἐπιθετ. προσδ.)³ πόλιν (ὑποκ. τοῦ εἶναι) ὅπερ ἀντικ. τοῦ λέγω.—παίδευσιν=κατηγορ.—Ἑλλάδος=ἀντικειμενική.—καὶ (λέγω) δοκεῖν=ἀντικ.—ἄνδρα=ὑποκ. παρέχεσθαι=ἀντικ. τοῦ δοκεῖν. ὅπερ ἐνταῦθα εἶναι δοξαστικόν, ἦτοι ὁ ἀνὴρ δοκεῖ παρέχεσθαι.—τὰ τρία ἄν εἰς τὸ παρέχεσθαι.—τὸ σῶμα=ἀντικ. τοῦ παρέχεσθαι. αὐταρκεις=κατηγορ.—αὐτὴ=κατηγ. προσδ.—πόλεως=κτητική.—ἀπὸ τῶν τρόπων=προσδ. ὄργανον.—ὡς τὰδε... εἰδικὴ πρότασις καὶ ἀντικ. τοῦ σημαίνει.—κίμπος=κατηγορ.—μόνη=κατηγορ. προσδ.—τῶν νῦν=διαριετική.—κρίσεων=κατηγ.—ἀκοῆς=συγκριτική.—ἐπ-ελθόντι=χρονική—ἀγανάκηναι τῷ πολέμῳ—κατάμεμνιν τῷ ὑπηρέτῳ=ἄμε-
σα καὶ ἔμμεσα ἀντικ. τοῦ ἔχει.—ὑφ' οἷων κακοπαθεῖ=ἀναφορική αἰτιολογική.—ὡς οὐχ... ἄρχεται=εἰδική—ἀμάρτυρον=κατηγορ.—παρασχόμενοι=καίκατωτέ-
ρω καταναγκάσαντες καὶ ξυγκατοικίσαντες αἰτιολογικαὶ εἰς τὸ θαυμασθησό-
μεθα.—τοὶ νῦν τοῖς—τοῖς ἔπειτα=ποιητικά αἷτια.—οὐδέν=προσδ. ποσοῦ.—
προσδοκόμενοι=τροπική.—Ὀμηρου=ἀντικ.—ἐπαιέτου=κατηγορ. οὔτε=ἐννο-
εῖται ἄλλου τινός.—ἔπαι=ὄργανική.—ἔργων=νοεῖται πληθυντ. τοῦ ὑπόνοια
—ἀλήθεια' ἐτέθη πλαγίᾳ κτίσιν· ἀντὶ ἐμπροσθέντου προσδιορισμοῦ, ἦτοι περὶ
τῶν ἔργων ὑπόνοια—ἀπὸ τῶν ἔργων ἀλήθεια (ὁμοίως λέγεται ἀπόβασις τῆς
γῆς—ἀντὶ εἰς τὴν γῆν—ἐπικούρημα τῆς χιόνος—ἀντὶ κατὰ τῆς χιόνος).—
ἐσβατὸν=κατηγορ.—κακῶν ἀγαθῶν=ἀντικειμενικά.—

Πραγματικά—Διασαφητικά. ξυελθὼν τὰ ἀπὸ κεφαλαίου 37-40 ἐκτεθέντα, ἦτοι «ἀπὸ οἷας ἐπιτηδεύσεως καὶ μεθ' οἷας πολιτείας καὶ τρό-
πων ἐξ οἷων μεγάλα ἐγένετο».—παίδευσιν καὶ πάντων ἀνθρώπων παιδευ-
τήριον καὶ πρυτανεῖον σοφίας καὶ ἐστίαν Ἑλλάδος καὶ δαιμόνιον πολιτε-
θρον ἐκάθον οἱ παλαιοὶ τὰς Ἀθήνας.—τὸ σῶμα αὐταρκεις ἐπὶ πλεῖστα
εἶδη· π.χ. ὁ Σόλων ὑπῆρξεν ἔμπορος, πολιτικός, στρατηγός, νομοθέτης,
ποιητής.—αὐτὴ ἡ δύναμις τῆς πόλεως τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν
ἐποχὴν ἐκείνην περιελάμβανε περίπου 1000 πόλεις, αἱ ἐστίασι πρόσοδοι αὐ-
τοῦ ὑπερέβαινον τὰ 1000 τάλαντα, μέγας δὲ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ὁ
ἀριθμὸς τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν στρατιωτικῶν δυνάμεων.—
ἐπ-ελθόντι' ἐννοεῖ τοὺς κατ' ἔτος εἰσβαλλόντας εἰς τὴν Ἀττικὴν Λακεδαι-
μονίους.—ἔπειτα τέρπει' ἐννοεῖ τοὺς παλαιότερους ἱστορικούς, ὡς τὸν Ἡρό-
δοτον, τοὺς καλουμένους λογογράφους (ἱστοριογράφους), οἵτινες διηγούντο
μυθώδη γεγονότα.—τῶν ἔργων τὴν ὑπόνοιαν ἢ ἀλήθειαν βλάψει' οἱ ποιηταὶ
καὶ λογογράφοι δίδουσι ὠραίαν εἰκόνα περὶ τῶν γεγονότων, ἀλλ' ἢ πραγμα-
τικότης περὶ αὐτῶν εἶναι ἄλλη.—πανταχοῦ δὲ μνημεῖα... ξυγκατοικίσαντες'
«πανταχοῦ, ὅπου μετέβημεν, ἀφήσαμεν ἀνεξάλειπτα τὰ ἴχνη τῆς διαβάσεώς
μας διὰ τὰ μαρτυροῦν αἰωνίως περὶ αὐτῆς, εἴτε πρὸς τὸ καλὸν εἴτε πρὸς τὸ
κακὸν ἀτέβη αὐτὴ ἢ διάβασεν δι' ἡμᾶς».—διὰ τοῦ κακῶν ὑπονοεῖται ἢ ἐναν-
τίον τῆς προσωκρατουμένης Αἰγύπτου ἀτυχῆς ἐκστρατείας τῶν Ἀθηναίων,
ἣτις εἶχε φέρει εἰς δύσκολον θεοῖν τὸν βασιλεῖα τῶν Περσῶν, τὸ δὲ ξυγκα-
τοικίσαντες=σὺν ταῖς ἀποικίαις κατοικίσαντες.—

Αἰσθητικά—Ρητορικά—Λογικά. εἰς τὸ κεφάλαιον 36,4 ἐδήλωσεν ὁ
Περικλῆς ὅτι θὰ ἐκθέσῃ πρῶτον «ἀπὸ οἷας ἐπιτηδεύσεως ἤλθομεν ἐπ' αὐτὰ
(δηλαδή εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς πόλεως) καὶ μεθ' οἷας πολιτείας καὶ ἐξ οἷων
τρόπων ἐγενετο μεγάλα» ὄντως εἰς τὰ ἐπόμενα κεφάλαια 37-40 ἐξέθεσε ἐν
πλάτει ὅσα πρόγραμματικῶς ἐδήλωσεν εἰς τὸ 36,4 καὶ ἤδη εἰς τὸ κεφ. 41
(παράγραφ. 1-4) συγκεφαλαιώνει τὸ περιεχόμενον τῶν κεφ. 37-40.—ἢ πα-
ράγραφος 5 τοῦ κεφ. 41 ἀνήκει λογικῶς εἰς τὸ κεφ. 42, μετὰ τοῦ ὁποίου
ἀποτελεῖ τὸ τρίτον μέρος τῆς ὑποθέσεως (36-45), ἦτοι «τὸν ἔπαινον τῶν νε-
φρῶν»—τὴν πᾶσαν πόλιν... καθ' ἕκαστον τὸν αὐτὸν ἄνδρα (ἀντίθεσις).—

ἐπί πλεῖστα εἶδη, ἡ χαρακτηριζούσα τὸν πολίτην αὐτάρκεια ὑπενθυμίζει εἰς ἡμᾶς καὶ τὴν χαρακτηριζούσαν τὴν πόλιν αὐτάρκειαν (36.3) «τὴν πόλιν τοῖς πᾶσι αὐταρκεστάτην». — λόγων... ἔργων (ἀντιθέσις). — μόνη... καὶ μόνη (ἀναφορά). — ἔρχεται... ἄρχεται (παρήχησις, ἰσοσυλλαβία, ὁμοιοκαταληξία). — κατὰ μεμνῆν, λέξις τοῦ Θουκυδίδου, ὅστις κατὰ τὸν ἀρχαῖον σχαλιαστὴν «εὐρέσης ἐστὶ καινῶν ὀνομάτων... ὅσα παρ' ἄλλης μὲν οὐκ ἔλεκται, παρὰ τοῦ τῷ δὲ κεῖται». — οὔτε τῷ πολεμῖφ ἀγανάκτησιν ἔχει... οὔτε τῷ ὑψηλῷ κατὰ μεμνῆν, τὸ νόημα πριτάσεως ἔχει, κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ Θουκυδίδου συμπτυχθῆ εἰς ὄνομα ἀντὶ οὔτε ὁ πολέμιος ἀγανακτεῖ... οὔτε ὁ ὑψηλὸς καταμέμενται — οὐχ ὑπ' ἀξίω (λιτότης). — μετὰ σημείων καὶ οὐκ ἀμάρτυρον (ἐκ παραλλήλου) οὐκ ἀμάρτυρον (λιτότης). — παρὰσχόμενοι... προσδεόμενοι καὶ κατωτέρω καταναγκάσαντες... ξυγκατοικίσαντες (αἱ μετοχαὶ ἀνά δύο ἰσοσυλλαβοῦν, ὁμοιοκαταληκτοῦν, ὅλαι δὲ εἶναι σύνθετοι). — οὔτε... οὔτε (ἀναφορά). — ἔπει... ἔργων (ἀντιθέσις). — τέρψει... βλάβει (παρήχησις, ὁμοιοκαταληξία, ἰσοσυλλαβία). — πᾶσαν... πανταχοῦ (ἀναφορά). —

Νόημα. Ἐν συντομίᾳ λέγῃ καὶ ὅτι ἡ πόλις ἡμῶν εἶναι πνευματικὸς φάρος τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅτι πᾶς πολίτης ὡς ἄτομον δύναται νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς καὶ νὰ διακριθῆ εἰς ὅλα τὰ εἶδη τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας καὶ μάλιστα μετὰ περισσῆς δεξιότητος. Τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων μου ἀποδεικνύει ἡ ἰδία ἡ δύναμις τῆς πόλεως, κτηθεῖσα ἐκ τῶν τρόπων. καθ' οὓς ζῶμεν. Μόνη ἐξ ὄλων τῶν συγχρόνων πόλεων ἡ ἰδικὴ μας πόλις ἔχει ὑπερβῆ τὴν φήμην τῆς καὶ τυγχάνει σεβασμοῦ παρ' ἐχθρῶν καὶ ὑψηλῶν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ σύγχρονοι θαυμάζουν ἡμᾶς καὶ εἰς τὸ μέλλον οἱ ἄνθρωποι θὰ ὀμιλοῦν μετὰ θαυμασμοῦ περὶ ἡμῶν, διότι πανταχοῦ ὑπάρχουν ἀθάνατα μνημεῖα, τὰ ὅποια ἡμεῖς ἰδρῦσαμεν, ἵνα σαλπίζου καὶ διαχυρῦνται εἰς τοὺς αἰῶνας τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐπιγραφή. Συγκριταίως τοῦ ἐπαίνου τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας καὶ τῶν τρόπων, καθ' οὓς ζῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι πολῖται.

Περίληψις. Αἱ Ἀθηναῖοι εἶναι τὸ πνευματικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος — πολυμερεστάτος ὁ Ἀθηναῖος πολίτης — 2) ἡ δύναμις τῆς μαρτυρεῖ περὶ τούτου — 3) ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἀνωτέρα τῆς φήμης τῆς καὶ σεβαστῆ παρ' ὄλων — 4) εἰς τοὺς αἰῶνας θὰ διαλαλῆται τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐρωτήσεις. Διὰ τί αἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἡ «καίδευσις» τῆς Ἑλλάδος; ἐπηλήθευσε τὸ «θαυμασθησόμεθα» τοῦ Περικλέους; ἀπὸ τῶνδε τῶν τρόπων — ποίων τρόπων; ἐς πείραν ἔρχεται ὑπὸ ποίων;

Κεφάλαιον 41,5 καὶ 42

41,5. Περί τοιαύτης οὖν πόλεως οἶδε τε μαχόμενοι γενναίως ἐτελεύτησαν δίκαιοι μὴ ἀφαιρεθῆναι αὐτήν,

καὶ εἰκὸς πάντα τινὰ τῶν λειπομένων ἐθέλειν ὑπὲρ αὐτῆς κάμνειν.

42,1. Δι' ὃ δὴ καὶ ἐμήκυνα τὰ περὶ τῆς πόλεως,

Ἐπὲρ τοιαύτης λοιπὸν πόλεως, καὶ οἱ προκείμενοι (νεκροὶ) γενναίως μαχόμενοι ἀπέθανον (ἐφονεύθησαν), διότι ἐνόμιζον ὅτι ἦτο δίκαιον νὰ μὴ τὴν στερηθοῦν, καὶ εἶναι εὐλογον πᾶς τις τῶν ἐπιζώντων νὰ εἶναι πρόθυμος πρὸς χάριν τῆς νὰ ὑφίσταται (οἰασθῆποτε) θυσίας. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ἐπέξεται τὰ περὶ τῆς πόλεως,

διδασκαλίαν τε ποιούμενος μὴ εἶ-
ναι τὸν ἀγῶνα περὶ Ἰησοῦ ἡμῖν καὶ
καὶ οἷς (=τούτοις, οἷς)
μηδὲν τῶνδε ὑπάρχει ὁμοίως,

καὶ ἅμα καθιστάς φανεράν σημεί-
οις τὴν εὐλογία

ἐφ' οἷς νῦν λέγω.
2. Καὶ εἴρηται
τὰ μέγιστα αὐτῆς·

τῶνδε γὰρ καὶ τῶν τοιῶνδε

αἱ ἀρεταὶ ἐκόσμησαν,
ἃ τὴν πόλιν ὕμνησα,

καὶ οὐ πολλοῖς τῶν Ἑλλήνων φα-
νεῖ ἂν ὁ λόγος ἰσόρροπος τῶν
ἔργων
ὡσπερ τῶνδε.

Δοκεῖ δέ μοι ἢ νῦν τῶνδε κατα-
στροφή
δηλοῦν ἀνδρὸς ἀρετὴν
πρώτη τε μηνύουσα
καὶ τελευταία βεβαιούσα.

Καὶ γὰρ τοῖς χεῖροσι τἄλλα

δίκαιον [ἐστὶ] προτίθεσθαι τὴν ἀν-
δραγαθίαν

εἰς τοὺς πολέμους ὑπὲρ τῆς πα-
τρίδος·
ἀφανίσαντες γὰρ
ἀγαθῶ

τὸ κακὸν
μᾶλλον ὠφέλησαν
κοινῶς
ἢ ἐβλαψαν
ἐκ τῶν ἰδίων.

4. Τῶνδε δέ οὔτε τις ἐμαλακίσθη

προτιμήσας τὴν " : ἀπόλαυσι
πλοῦτου οὔτε ἀναβ' λήν τοῦ δει-
νοῦ ἐποίησατο ἐλπί' ενίας,

ὡς κἄν ἔτι πλουτήσῃε

καὶ διότι ἤθελόν νά (σῆς) δεῖξω ὅτι
δὲν ἀγωνιζόμεθα διὰ Ἰησοῦ ἀξίας
πράγματα ἡμεῖς καὶ ἐκεῖνοι.
οἵτινες οὐδὲν ἐκ τούτων (τῶν πλεο-
νεκτημάτων) ἔχουν ἐν τῷ αὐτῷ βα-
θμῷ,

καὶ συγχρόνως διότι ἤθελον νά πα-
ρουσιάσω κεκρωμένον μὲ ἀπτάς
ἀποδείξεις τὸν ἔπαινον (τούτων),
πρὸς τιμὴν τῶν ὁποίων τῶρα ὁμιλῶ.
Καὶ ὄντως ἔχουν λεχθῆ
τὰ πλεῖστα καὶ σπουδαιότατα ση-
μεῖα αὐτοῦ (τοῦ ἐπαινοῦ)

διότι τούτων (τῶν προκειμένων νε-
κρῶν) καὶ τῶν ὁμοίων (μὲ οὗτους)
αἱ ἀρεταὶ ἐστόλισαν (τὴν πόλιν)
μὲ ἐκεῖνα, διὰ τὰ ὅποια ὕμνησα
τὴν πόλιν,

καὶ δι' ὀλίγους ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἤ-
θελον εὐρεθῆ ὁ λόγος ἀνάλογος
πρὸς τὰ ἔργα (αὐτῶν),
ὅπως ἀκριβῶς (ὁ λόγος) διὰ τοῦς
προκειμένους (νεκρούς).

Μοῦ φαίνεται δὲ ὁ θάνατος αὐτῶν
ἔδω τῶρα (τῶν νεκρῶν)
ὅτι ἀποδεικνύει ἀνδραγαθίαν
εἴτε (οὗτος) εἶναι τὸ πρῶτον δείγμα
εἴτε εἶναι ἡ τελευταία ἐπισφράγις
(τῆς ἀνδραγαθίας τῶν).

Διότι καὶ δι' ἐκείνους, οἵτινες εἶναι
κάπως κακοὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως,
εἶναι δίκαιον νά τίθεται εἰς τὴν πρῶ-
την γραμμὴν ὁ ἥρωισμός (τῶν) (ἢ
ἀνδραγαθία τῶν)

(ὁ ἐπιδειχθεὶς) εἰς τοὺς πολέμους
ὑπὲρ τῆς πατρίδος·
διότι ἐξαλείψαντες
μὲ τὴν καλὴν τῶν (πατριωτικὴν)
πρᾶξιν

τὸ κακὸν (τὰς ἠθικὰς τῶν κηλίδας)
περισσότερον γίνονται ὠφέλιμοι
εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον (ὑπόθεσιν)
παρ' ὅσον γίνονται ἐπιβλαβεῖς
μὲ τὴν κακὴν διαγωγὴν τῶν εἰς τὴν
ἰδιωτικὴν τῶν ζωῶν.

Ἐκ τούτων ὅμως (τῶν προκειμένων
νεκρῶν) οὔτε κανεῖς (πλούσιος) ἐφά-
νη δειλός,

διότι προετίμησε τὴν μακροτέραν
ἀπόλαυσιν τοῦ πλοῦτου, οὔτε (κα-
νεῖς πτωχός ἐπέδωξε νά ἀναβάλη
τὸν κίνδυνον (τοῦ πολέμου) (ἦτοι
τὸν θάνατον) ἕνεκα ἐλπίδος, (τινός)
περὶ τῆς πενίας (του),

ὅτι θὰ ἠδύνατο ἀκόμη νά πλουτή-

διαφυγών·
λαβόντες δὲ τὴν τιμωρίαν τῶν ἐναν-
τίων
ποθηνοτέραν αὐτῶν

καὶ νομίσαντες ἅμα τόνδε κάλλι-
στον κινδύνων
ἐβουλήθησαν μετ' αὐτοῦ
τοὺς μὲν τιμωρεῖσθαι,
τῶν δὲ ἀφίεσθαι,

ἐλπίδι μὲν ἐπιτρέψαντες
τὸ ἀφανὲς τοῦ κατορθώσῃν,

ἔργῳ δὲ
περὶ τοῦ ἤδη ὀρωμένου

ἀξιοῦντες πεποιθῆναι σφίσι αὐ-
τοῖς·
καὶ ἐν αὐτῷ
ἠγησάμενοι κάλλιον
τὸ ἀμύνεσθαι καὶ παθεῖν τὸ

ἢ ἐνδόντες σῶζεσθαι,

τὸ μὲν αἰσχρὸν τοῦ λόγου
ἔφυγον,
τὸ δὲ ἔργον τῷ σώματι
ὑπέμειναν,
καὶ δι' ἐλαχίστου καιροῦ
τύχης
ἅμα ἀκμῇ τῆς δόξης

μᾶλλον ἢ τοῦ δέους

ἀπῆλλάγησαν.

ση, ἐὰν διεύφευγε (τὸν κίνδυνον)·
ἀλλὰ κρίναντες τὴν τιμωρίαν τῶν
ἐχθρῶν
ποθηνοτέραν αὐτῶν (τῶν δύο σκο-
πῶν)

καὶ θεωρήσαντες συγχρόνως τοῦτο·
ὡς λαμπρότατον τῶν κινδύνων,
ἔλαβον τὴν ἀπόφασιν μαζὶ του
τοὺς μὲν (ἐχθρούς) νὰ ἐκδικηθοῦν
τῶν δὲ (ὀνειρῶν των) νὰ διατηροῦν
τὸν πόθον,

εἰς μὲν τὴν ἐλπίδα ἐμπιστευθέντες
τὸ ἄδηλον τῆς ἐπιτυχίας (τοῦ ἀγῶ-
νος),

ἀλλὰ κατὰ τὴν στιγμήν τῆς δράσεως
διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ πρό ὄ-
φθαλμῶν πλέον (κινδύνου)

θεωροῦντες καθήκον των νὰ στηρι-
χθοῦν εἰς τὰς ἰδικὰς των δυνάμεις,
καὶ εἰς αὐτὸν (τὸν κίνδυνον εὐρεθέν-
τες) ἐπειθεῖ ἐνόμιμον ὀραιότερον
τὸ νὰ ἀνισταθοῦν καὶ νὰ πάθουν
(δηλ. φονευθοῦν ἢ τραυματισθοῦν)
παρὰ τὸ νὰ ὑποχωρήσουν καὶ σω-
θοῦν.

τὴν μὲν δυσφημίαν (ἐπὶ δειλίᾳ) ἀπέ-
φυγον,

τὸν δὲ ἀγῶνα μὲ θυσίαν τῆς ζωῆς
των θαρραλέως ἀνέλαβον,
καὶ ἐν ἐλαχίστῃ (κρίσει) στιγμή,

τὴν ὅποιαν ρυθμίσει ἡ τύχη,
εἰς τὸ ὑψιστον σημεῖον τῆς ἐλπίδος
(ὅτι θὰ νικήσουν)

μᾶλλον παρὰ τὸ φόβου (ὅτι θὰ νι-
κηθοῦν)

ἀπεχαιρέτισαν τὴν ζωὴν.

Γραμματικά·—Ἑρμηνευτικά. δικαιῶ=νομίζω δίκαιον.—μηνύω=ἐπεκτείνω.—διδασκαλίαν ποιῶμαι=δεικνύω, διαφορτίζω.—δηλοῦν=ἀπαρέμφατον τοῦ δηλῶ—ἀνδρὸς ἀρετῆ=ἀνδραγαθία.—τὲ—καὶ=εἴτε—εἴτε.—μηνύω=φανερῶν.—χείρων=κακὸς πῶς.—προτίθεμαι=τίθεμαι εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν.—μαλακίζομαι=ἐπιδεικνύω δειλίαν.—ἢ ἔτι=ἢ μικροτέρα.—λαμβά-
νω=κρίνω.—τιμωροῦμαι=ἐκδικούμαι.—ἐπίμειναι=ἐπιθυμῶ, διατηρῶ τὸν πό-
θον.—ἐπιτρέπω=ἐμπιστεύομαι.—τὸ κατορθώσῃν=ἢ ἐπιτυχία.—τὸ ἤδη ὀρω-
μενον=τὸ πρό ὀφθαλμῶν πλέον.—ἀξιώ=θεωρῶ καθήκον.—πεποιθῆναι=πυ-
ρρικ. τοῦ πείθεμαι.—ἐνδόντες=ἀόριστ. τοῦ ἐνδίδωμι=ὑποχωρῶ.—τὸ αἰσ-
χρὸν τοῦ λόγου=δυσφημία.—ὑπόμενον τῷ σώματι=μὲ θάρρος ἀναλαμβάνω
μὲ τὴ ζωὴ μου.—ἀκμῇ=τὸ ὑψιστον σημεῖον.—δόξα=ἐλπίς, ἰδέα.—ἀπαλλάτ-
τομαι δηλαδὴ τοῦ ζῆν=ἀποχαιρεῖζω τὴν ζωὴν.—

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ. ἀφαιρεθῆναι ἀντικ. τοῦ δικαιοῦντες.—αὐτὴν=ἀντικ. τοῦ
ἀφαιρεθῆναι.—πάντα τινὰ=ὑποκ. τοῦ ἐθέλειν.—κάνειν.—ἐθέλειν=ὑποκ. τῆς
ἀπρὸς. ἐκφρ. εἰκός (ἔσσι).—κάνειν=ἀντικ. τοῦ ἐθέλειν.—δι' ὄ=προσδ. αἰ-
τίας.—ποιούμενος καὶ καθιστάς=στίτιολογικαὶ μὲ σημασίαν ἀποπειρατικὴν.—
τὸν ἀγῶνα=ὑποκ. τοῦ μὴ εἶναι, ὅπερ ἀντικ. τοῦ διδασκαλίαν ποιούμενος.—ἡμῖν

πλούτου (οἱ πλούσιοι) καὶ τῆς ἐλπίδος ὅτι ἦτο δυνατόν νά γίνουν μίαν ἡμέραν πλούσιοι (οἱ πτωχοί).— *τόνδε κάλλιστον*, τόν κίνδυνον καθ' ὃν ἔπεσον ὑπὲρ πατρίδος.— *τῶν δὲ ἐφίεσθαι*, διότι ἦτο δυνατόν καὶ νά νικήσουν· συνέπώς καὶ ὁ πλούσιος καὶ ὁ πτωχὸς εἶχον μὲν τοὺς πόθους των, τοὺς ὑποίους γνωρίζομεν ἐκ τῶν ἀνωτέρω, ἀλλὰ τὸ κύριον μέλημά των ἦτο ἡ τιμωρία τῶν ἐχθρῶν.—

Αἰσθητικά—Ρητορικά Λογικά. Εἰς τὸ κεφάλαιον 36,4 εἶπεν ὁ Περικλῆς «ταῦτα δηλώσας πρῶτον εἰμι καὶ ἐπὶ τὸν ἔπαινον τῶνδε» ἤδη ἔρχεται καὶ εἰς τὸν ἔπαινον τῶν νεκρῶν μὲ τὰ κεφάλαια (41,5 καὶ 42)· τὸ τμήμα δὲ τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ τρίτον μέρος τῆς ὑποθέσεως τοῦ ἐπιταφίου.— *περὶ τοιαύτης ἀντὶ ὑπὲρ τοιαύτης*.— *διδασκαλίαν ποιούμενος* περιφρασις μηδὲν τῶνδε ἀντὶ μηδὲν τούτων, διότι τὸ τῶνδε λέγεται ἐπὶ ἐπομένων καὶ οὐχὶ περὶ προηγουμένων.— *τῶνδε καὶ τοιῶνδε*, παρηγήσεις καὶ ὁμοιοκαταληξία.— *οὐ πολλοῖς*, λιτότης.— *λόγος.. ἔργων* ἀντίθεσις.— *ἰσόρροπος*, μεταφορὰ ἐκ τῶν ζυγῶν.— *οὐ πολλοῖς ὡσπερ* ἀντὶ οὐ πολλοῖς ὡσπερ τοῖσδε ἢ οὐ πολλῶν ὡσπερ τῶνδε.— *καταστροφή*, εὐφημισμός.— *μηνύουσα.. βεβαιούσα*, ἰσοσυλλαβία, ὁμοιοκαταληξία.— *πρῶτη τελευταία* ἀντίθεσις.— *ἐς τοὺς πολέμους* ἀντὶ *ἐν τοῖς πολέμοις*.— *ἀγαθῶ τὸ κακόν*, ἀντίθεσις.— *ὠφέλησαν ἔβλαψαν*, γνῶσις (ἀντίθεσις).— *κοινῶς.. ἐκ τῶν ἰδίων*, ἀντίθεσις.— *οὔτε τις.. οὔτε ἀναφορὰ*.— *τοῦ δεινοῦ* εὐφημισμός.— *πλούτου.. πενίας* ἀντίθεσις.— *λαβόντες.. νομίσαντες* συνωνμία.— *παθεῖν* εὐφημισμός.— *λόγου.. ἔργου* καὶ κατωτέρω *ἔφυγον.. ὑπέμειναν* ἀντιθέσεις.— *καιροῦ.. τύχης.. ἀκμῆ.. δόξης.. δέους* ἰσοσυλλαβία λέξεων.— *ἀηλλάγησαν* εὐφημισμός.—

Νόημα. Ὑπὲρ τοιαύτης λοιπὸν πόλεως γενναίως μαχομένοι οἱ προκείμενοι νεκροὶ ἔπεσον ἐνδόξως, ἡμεῖς δὲ οἱ ἐπιζῶντες ἔχομεν καθήκον, ὅπως ἀγογγύσως ὑποβαλλόμεθα εἰς πᾶσαν θυσίαν πρὸς χάριν τῆς. Καὶ ἂν ὠμίλησα διὰ μακρῶν περὶ τῆς πόλεως, ἔπραξα τοῦτο, διὰ νά δείξω ὅτι δὲν πολεμοῦμεν δι' ἴσης ἀξίας ἔπαθλα ἡμεῖς καὶ οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν, προσέτι δὲ ἵνα δι' ἀπτῶν ἀποδείξωσαν κυρώσω τὸν ἔπαινον τῶν νεκρῶν τοῦ πολέμου· διότι ἰδικόν των δημιουργημα εἶναι τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ δύναμις τῆς πατρίδος ἡμῶν. Ἰσχυρίζομαι μάλιστα, ὅτι ὁ παρῶν λόγος εἶναι ὁ μόνος ἐγκωμιστικὸς λόγος, τοῦ ὁποίου τὸ περιεχόμενον ἀνταποκρίνεται πλήρως εἰς τὴν ἀλήθειαν. Οἱ προκείμενοι νεκροὶ, πλούσιοι ἢ πτωχοί, ἐπέδειξαν ἀφθαστον ἥρωισμὸν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ διὰ τῆς ἀνδραγαθίας των ἀπέπλυναν πᾶσαν ἠθικὴ κηλίδα διὸ παραπτώματα τοῦ ἰδιωτικοῦ των βίου. Ἀδιαφοροῦντες δὲ διὰ τὰ θέλγητρα τῆς ζωῆς καὶ ποθοῦντες τὴν τιμωρίαν τῶν ἐχθρῶν ἐρρίφθησαν εἰς τὸν κίνδυνον τοῦ πολέμου καὶ εὖρον ἐνδοξον θάνατον.

Ἐπιγραφή. Ἐπαινος τῶν νεκρῶν.

Περὶ λήψεως. 41, 5—δικαιοσύνης τῆς θυσίας τῶν νεκρῶν—χρέος τῶν ἐπιζώντων—42,1—δικαιολογία τοῦ ρήτορος διὰ τὴν περὶ τῆς πόλεως μακρογορίαν—2—τὸ μεγαλεῖον τῆς πόλεως εἶναι ἔργον τῆς ἀρετῆς τῶν νεκρῶν—ὁ ὕμνος τῆς πόλεως ἀποτελεῖ τὸν ἔπαινον τῶν νεκρῶν—ἀνδραγαθία τῶν νεκρῶν—2 ἢ ἀνδραγαθία εἰς τὸν πόλεμον ἐξαλείφει τὰς ἠθικὰς κηλίδας τοῦ πολεμιστοῦ διὰ παραπτώματα εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον—4—οἱ προκείμενοι νεκροὶ ἔπεσον, ἔχοντες ὡς σύνθημα «ἡ πατρίς ὑπεράνω ὅλων».—

Ἐρωτήσεις. Εἰς τί ἔγκειται ὁ ἔπαινος τῶν προκειμένων νεκρῶν;

Κεφάλαιον 43

1. Καὶ οὔτε μὲν προσηκόντως τῇ πόλει τοιοῖδε ἐγένοντο·

τοὺς δὲ λοιποὺς χρῆ μὲν εὐχεσθαι ἔχειν τὴν διάνοιαν ἐς τοὺς πολεμίους ἀσφαλεστέραν,

ἀξιοῖν δὲ

(ἔχειν τὴν διάνοιαν) μηδὲν ἀτολμοτέραν,

σκοποῦντας

μὴ λόγῳ μόνῳ τὴν ὠφελίαν,

— ἦν τί

μηκύνει ἂν τις πρὸς ὑμᾶς εἰδόμενος αὐτοὺς οὐδὲν χεῖρον,

λέγων ὅσα ἀγαθὰ ἔνεστιν ἐν τῷ ἀμύνεσθαι τοὺς πολεμίους—,

ἀλλὰ μᾶλλον θεωμένους τὴν τῆς πόλεως δύναμιν καθ' ἡμέραν ἔργῳ

καὶ γιγνομένων ἐραστάς αὐτῆς,

καὶ ὅταν δόξῃ ὑμῖν εἶναι μεγάλη,

ἐνθυμουμένους,

ὅτι ἐκτήσαντο αὐτὰ ἄνδρες τολμῶντας καὶ γινώσκοντες τὰ δέοντα

καὶ ἀσχυρόμενοι ἐν τοῖς ἔργοις,

καὶ ὅποτε καὶ σφαλεῖεν πείρα του,

οὐκ οὖν γε ἀξιοῦντες στερίσκειν καὶ τὴν πόλιν τῆς σφετέρας ἀρετῆς,

προϊέμενοι δὲ αὐτῇ

κάλλιστον ἔρανον,

2. Διδόντες γὰρ κοινῇ τὰ σώματα

ἐλάβανον ἰδίᾳ τὸν ἀγῆρων ἔπαινον καὶ τὸν τάφον ἐπισημότατον,

οὐκ ἐν τῷ κείνται μᾶλλον,

ἀλλ' ἐν τῷ ἢ δόξα αὐτῶν αἰμίνητος καταλείπεται

παρὰ τῷ αἰεὶ ἐντυχόντι καιρῷ καὶ

Καὶ οὗτοι μὲν ἀνταξίως τῆς πόλεως τοιοῦτοι ἀνεδείχθησαν·

(σεῖς) δὲ οἱ ἐπιζῶντες πρέπει νὰ εὐχεσθῆτε μὲν νὰ ἔχετε τὸ φρόνημα ἀπειναντιδῶν ἐχθρῶν τυχερότερον (ὑπὸ ἔποψιν σωματικῆς ἀσφαλείας), ἀλλὰ (παραλλήλως) νὰ ἀξιῶντε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν σας (νὰ θεωρῆτε καθῆκόν σας)

(νὰ ἔχετε τὸ φρόνημα αὐτὸ), οὐδὲν ὀλιγώτερον τολμηρὸν (ἀπὸ τὸ φρόνημα τῶν θαπτομένων), ὑπολογίζοντες

οὐ μόνον ἐκ τοῦ λόγου (τοῦ ρήτορος) τὴν ὠφέλειαν,

— τὴν ὅποιαν τίς ἢ ἀνάγκη νὰ ἐξάρη κανεὶς ἐνώπιον ὑμῶν, οὔτινες (τὴν) γνωρίζετε καὶ οἱ ἴδιοι οὐχὶ ὀλιγώτερον (τοῦ ρήτορος), ἀναπτύσσων (ἀπαριθμῶν) πόσα καλὰ πηγάζουν ἐκ τῆς ἀντιστάσεως ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν—,

ἀλλ' ἀντιθέτως βλέποντες τὴν δύναμιν τῆς πόλεως καθημερινῶς εἰς (μὲ) τὰ ἔργα (τῆς) καὶ ἀγαπῶντες μετὰ πάθους αὐτὴν ὡς ἐρασταὶ τῆς,

καί, ὅταν φανῇ (ἢ πόλις) εἰς σᾶς ὅτι εἶναι μεγάλη,

ἀναλογιζόμενοι,

ὅτι ἀπέκτησαν αὐτὰ (τὴν δύναμιν) ἄνδρες τολμηροὶ καὶ γνωρίζοντες τὸ καθῆκόν των

καὶ ἔχοντες φιλοτιμίαν (φιλότιμον) εἰς τὰ ἔργα (των),

καὶ (οὔτινες) καὶ δσάκις ἤθελον ἀποτύχει εἶς τινα προσπάθειάν (των).

ἐν τούτοις τοῦλάχιστον δὲν ἐθελῶρου ὀρθὸν νὰ στερήσουν καὶ τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν ἀνδρείαν των,

ἀλλ' (ἀντιθέτως) προσέφερον

διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς

τὴν ὠραιότεραν συνεισφορὰν.

Διότι ὅταν ἔδιδον ὅλοι μαζὶ τὴν ζωὴν (των),

ἐκέρδιζον προσωπικῶς ἕκαστος τὸν ἀγέραστον (αἰώνιον) ἔπαινον καὶ τὸν τάφον λαμπρότατον,

ὄχι αὐτόν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶναι θαμμένοι,

ἀλλ' ἐκεῖνον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἡ δόξα αὐτῶν παραμένει ἀείμνητος εἰς πᾶσαν ἐκάστοτε παρουσιαζομένην

λόγου και ἔργου.

3. Ἄνδρῶν γάρ ἐπιφανῶν πᾶσα
γῆ τάφος,
καὶ σημαίνει

οὐ μόνον ἐπιγραφή στηλῶν

ἐν τῇ οικείᾳ
ἀλλά καὶ ἐν τῇ μὴ προσηκούσῃ
ἐνδαισιτάται παρ' ἐκάστῳ

ἄγραφος μνήμη
τῆς γνώμης μᾶλλον ἢ τοῦ ἔργου.

4. Οὓς νῦν ὑμεῖς ζηλώσαντες

καὶ κρίναντες
τὸ εὐδαιμον τὸ ἐλεύθερον,
τὸ δ' ἐλεύθερον τὸ εὐψυχον,
μὴ περιορᾶσθε τοὺς πολεμικοὺς
κινδύνους.

5. Οὐ γάρ δικαιοτέρον ἀφειδοῖεν
ἂν τοῦ βίου οἱ κακοπραγοῦντες,

οἷς οὐκ ἔστιν ἐλπίς ἀγαθοῦ,

ἀλλ' οἷς ἐν τῷ ζῆν ἔτι κινδυνεύει
ται

ἢ ἐναντία μεταβολῇ

καὶ ἐν οἷς (ἔσται) μάλιστα μεγάλα
τὰ διαφέροντα,

ἦν τι πταίσωσιν.

6. Ἄνδρὶ γάρ ἔχοντί γε φρόνημα

ἀλγεινότερα ἢ κάκωσις μετὰ τοῦ
μαλακισθῆναι ἢ ὁ μετὰ ρώμης

καὶ κοινῆς ἐλπίδος ἄμα

θάνατος
γιγνόμενος ἀναίσθητος.

νην εὐκαιρίαν καὶ λόγου καὶ ἔργου.
Διότι τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ὅλη ἡ
γῆ εἶναι τάφος,
καὶ διαλαλεῖ τὸ ὄνομα τῶν (ἢ δια-
τηρεῖ τὴν μνήμην τῶν)
ὄχι μόνον ἢ ἐπιγραφή ἀναμνηστικῶν
στηλῶν (αἱ ἐνεπίγραφοι ἐπιτύμβιοι
στηλαί)

εἰς τὴν πατρίδα τῶν,
ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ξένας χώρας
ἐγκατοικεῖ εἰς τὴν ψυχὴν ἐκάστου
(ἐκ τῶν κατοίκων)

ἄγραφος ἀνάμνησις
τοῦ φρονήματος (τῶν ἐπιφανῶν)
μᾶλλον παρὰ τοῦ ἔργου (αὐτῶν).
Τοὺτους (λοιπὸν) τώρα ζηλεύσαντες
σεῖς πρὸς μίμησιν

καὶ σκεφθέντες
ὅτι εὐδαιμονία εἶναι ἢ ἐλευθερία,
καὶ ἐλευθερία εἶναι ἢ εὐψυχία,
μὴ βλέπετε ἐναγώνιοι (μὴ τρομάζε-
τε) πρὸς τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους.
Διότι δὲν θὰ ἦτο ὀρθότερον νὰ
ἀψηφοῦν τὴν ζωὴν τῶν οἱ δυστυ-
χοῦντες,

οἵτινες οὐδὲν καλὸν ἔχουν νὰ ἐλ-
πίζουσιν,

ἀλλὰ ἐκεῖνοι διὰ τοὺς ὁποίους εἰς
τὴν μετέπειτα ζωὴν τῶν ὑπάρχει
κίνδυνος νὰ λάβῃ χώραν
ἢ μετάπτωσις ἀπὸ τῆς εὐτυχίας εἰς
τὴν δυστυχίαν

καὶ ἐκεῖνοι διὰ τοὺς ὁποίους (θὰ
εἶναι) μεγίστη ἢ διαφορὰ (μεταξὺ
τῆς σημερινῆς καὶ τῆς μελλοντικῆς
καταστάσεώς τῶν),
ἂν ὑποστοῦν κανὲν ἀτύχημα.

Διότι δι' ἀνδρα ἔχοντα πράγματι
συναίσθημα τιμῆς

πικρότερος (εἶναι) ὁ ἐξευτελισμὸς
ὁ συνδεδεμένος μετὰ τῆς δουλίας
παρὰ ὁ μετὰ ψυχικοῦ καὶ σωματι-
κοῦ σθένους

καὶ τῆς ἐλπίδος περὶ τῆς σωτηρίας
ὅλων

θάνατος,
ὅστις ἐπέρχεται χωρὶς νὰ τὸν ἀλ-
σθανθῇ κανεὶς.

Γραμματικὰ—Ἑρμηνευτικὰ. τοιοῦδε=τοιοῦτος.—οἱ λοιποὶ=οἱ ἐπι-
ζῶντες.—διάνοια=φρόνημα.—ἀξιοῦν=ἀπαρμφ. τοῦ ἀξιώ.—μηνύνας=διὰ μα-
κρῶν λέγω, ἐξαίρω.—ἐνεμι=ἐνυπάρχω, ἐγκλιβίμαι.—τὸ ἐμύνεσθαι=ἡ ἀμυ-
να, ἀντίστασις.—σφαλεῖν=εὐκτικὴ παθητ. ἀορίστου τοῦ σφάλλομαι=ἀποτυγ-
χάνω, ἠτιῶμαι.—τοῦ καὶ τινὸς γενικὴ τοῦ τίς.—οὐκ οὖν γε=ἐν τούτοις
τοῦλάχιστον μὴ...—στερίσκω=στερῶ.—ὁ, ἡ ἀγήρω τὸ ἀγήρων=ἐπίθετον ἀτι-

κῆς β' κλίσεως.—*ἡ αἰεὶ ἐντυχῶν καιρὸς*=πᾶσα ἐκάστοτε παρουσιαζομένη εὐκαιρία.—*ἡ οἰκεία (γῆ)*=ἡ πατρίς.—*ἡ μὴ προσήκουσα (γῆ)*=ἡ ξένη χώρα.—*ζηλώ*=μιμοῦμαι τὸ καλόν, ἐν ᾧ *μιμοῦμαι*=μιμοῦμαι γενικῶς.—*περιορῶμαι*=βλέπω ἐναγώνιος, φοβοῦμαι.—*ἀφειδῶ*=δὲν φειδομαι, ἀψηφῶ.—*κακοπραγῶ*=δυστυχῶ.—*μάλιστα μεγάλα*=μέγιστα.—*τὰ διάφορα*=ἡ διαφορά.—*τὸ μαλακισθῆναι*=ἡ *μαλακία*=ἡ δειλία.—*ρῶμη*=σθένος σωματικῶν καὶ ψυχικῶν.—*κοινῇ ἐλπὶς*=ἐλπὶς περὶ κοινῆς σωτηρίας, περὶ σωτηρίας τοῦ ὅλου.—

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚᾶ. τοὺς λοιποὺς=ὑποκ. τοῦ εὐχεσθαι, ἀξιοῦν, ἔχειν σκοποῦντας, θεωμένους, γιγνόμενους, ἐνθυμουμένους.—*ἀσφαλεστέραν, ἀτολμοτέραν*=κατηγ. τοῦ διάνοιαν, ὁ ἄντικ. τοῦ ἔχειν.—*εὐχεσθαι, ἀξιοῦν*=ὑποκ. τοῦ χρῆ.—*ἐς τοὺς πολεμίους*=προσδ. ἀναφορ.—*ἔχειν*=ἄντικ. τοῦ εὐχεσθαι καὶ ἀξιοῦν.—*σκοποῦντας* καὶ κατοτέρω λέγων, θεωμένους, γιγνόμενους, ἐνθυμουμένους τροπικαί.—*λόγῳ*=ὄργανικῇ.—*μόνῳ*=κατ. προσδ.—*ἦν*=ἄντικ. τοῦ μηκύνει.—*τι*=αἰτιατικῇ αἰτίας.—*αὐτοὺς*=κατ. προσδ.—*εἰδότες*=ἐπιθετικῇ.—*ὅσα ἐν τῷ τοῦ πολεμίους*...=πλαγία ἐρώτησις ἐκ τοῦ λέγων.—*πολεμίους*=ἄντ. τοῦ ἀμύνεσθαι.—*ἔργῳ*=τροπικῇ.—*ἔρασεās*=κατηγορ.—*αὐτῆς*=ἀντικειμενικῇ (ἐρῶμαι τινος).—*τολμώντες, γιγνώσκοντες, αἰσχυνόμενοι, ἀξιοῦντες, προέμενοι*=ἐπιθετικά.—*τον*=ἀντικειμενικῇ (πειρῶμαι τινος).—*πίερα*=τροπικῇ (πειρῶμενοι).—*τὴν πόλιν τῆς ἀρετῆς*=ἄμεσον καὶ ἔμμεσον ἄντικ. (στερίσκω τινά τινος).—*στερίσκειν*=ἄντικ. τοῦ ἀξιοῦντες.—*κάλλιστον*=ἐπιθ. προσδ.—*αὐτῇ*=χαριστικῇ.—*διδόντες*=χρονικῇ.—*ἐπισημότατον*=κατ.—*αἰείμνηστος*=κατηγ.—*λόγου, ἔργου*=ὑποκειμενικά.—*ἀνδρῶν*=κτητικῇ.—*πᾶσα*=κατηγ. προσδ.—*τάφος*=κατηγ.—*ἄγραφος*=κατηγορ.—*γνώμης*=ἀντικειμενικῇ (μεμνημαι τῆς γνώμης).—*ἢ τοῦ ἔργου*=β' ὄρος συγκρ.—*ζηλώσαντες, κρίναντες*=χρονικά.—*τὸ εὐδαιμον* κατηγ. τοῦ ἐλεύθερον καὶ τὸ ἐλεύθερον κατηγ. τοῦ εὐπυρνον.—*οἷς*=προσωπικῇ κτητικῇ—*ἀγαθοῦ*=ἀντικειμενικῇ.—*ἦν πταιῶσαι*... (ἔσται)=ἴον εἶδος, προσδοκώμενον.—*μεγάλα*=κατηγορ.—*ἀλγεινότερα*=κατηγ.—*ἀνδρῶν*=δοτικῇ ἀναφορᾶς.—*ἔχοντι*=ἐπιθετικῇ.—*ἀναίσθητος* κατηγ.—

Πραγματικᾶ—Δισαφητικᾶ. *προσηκόντως τῇ πόλει*, ἧτις ἀνέθρεψεν αὐτούς.—*τοιοῖδε*, ὡς ἀνωτέρω περιεγράφησαν.—*εὐχεσθαι* εἰς τοὺς θεοὺς, διότι δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὸ «ἀσφαλεστέραν τὴν διάνοιαν ἔχειν».—*τὴν διάνοιαν*, τὸν πατριωτικὸν ἐγωισμόν, τὸ φρόνημα.—*ἀξιοῦν*, διότι τὸ κρηδὲν ἀτολμοτέραν τὴν διάνοιαν ἔχειν» ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοῦ πολιτᾶς—*μὴ λόγῳ*, οὐκ ἐκ τοῦ λόγου μου.—*τὴν ἀφελίαν* τοῦ «μηδὲν ἀτολμοτέραν τὴν διάνοιαν ἔχειν».—*εἰδότες οὐδὲν χειρόν*, τοῦ ρητορῶς, ἐμοῦ καὶ εἰς τὸ κεφ. 36 εἶπεν «οὐ βουλόμενος ἐν εἰδόσι μακρηγορεῖν».—*ἀλλὰ μάλλον θεωμένους*, συνεχίζει τὸν διασκοπέντα λόγον του ἔνεκα τῆς παρεμβολῆς *ἦν τι...πολεμίους*—*ἔργῳ*, ὅπως δηλαδὴ ἡ δύναμις ἐμφανίζεται ἐκ τῶν πραγμάτων.—*ἐν τοῖς ἔργοις*, κυρίως τοῖς πολεμικοῖς.—*κάλλιστον ἔρανον*, ἧτοι νεότης καὶ ζωὴν.—*γὰρ*, αἰτιολογεῖ τὸ *κάλλιστον ἔρανον*.—*καταλείπειτα*, ἡ δόξα, ἐν ᾧ οἱ νεκροὶ ἔχουν ἀπέλθει.—*καὶ λόγου*, ἧτοι ἐγκωμιστικῶν, *καὶ ἔργου*, ὡς συμβαίνει εἰς τὰς παρανομὰς μαχῶν, ὅταν οἱ πεσόντες προβάλλωνται ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ ὡς ὑπόδειγμα πρὸς μίμησιν.—*ἢ τοῦ ἔργου*, διότι τὰ ἔργα εἶναι δυνατὸν νὰ λησμονηθοῦν.—*οὓς ζηλώσαντες*, τοὺς ὑπὲρ πατρίδος πεσόντας, περὶ τῶν ὁποίων ὀμιλεῖ ὁ ρητωρ.—*καὶ κρίναντες*... ἡ εὐδαιμονία προϋποθέτει ἐλευθερίαν καὶ ἡ ἐλευθερία τὴν εὐψυχίαν, τὴν παλληκαριά.—*ἦν τι πταιῶσαι*, νικηθῶν.—*οὐ γὰρ οἱ κακοπραγοῦντες*...ὁ δυστυχῶν καὶ οὐδὲν ἔχων νὰ ἐλπίζῃ ἀψηφεῖ τὴν ζωὴν του, κατὰ οὐδὲν χειρότερον πρόκειται νὰ πόθῃ ἐάν νικηθῇ ὁ εὐτυχῶν ὅμως, κατὰ μείζονα λόγον, πρέπει νὰ ἀντιμετωπιζῇ μετὰ εὐψυχίας τὸν πολεμικὸν κίνδυνον, διότι, ἐάν νικηθῇ, μεταβάλλεται ἡ κατάστασις του ἀπὸ τῆς εὐτυχίας εἰς τὴν δυστυχίαν.—*ἢ μετὰ τοῦ μαλακισθῆναι κάκωσις*, ὁ ἐξευτελισμὸς εἶναι ἀναπόφρακτος συνέπεια τῆς δειλίας ἐν τῇ μάχῃ.—

Αισθητικά—Ρητορικά—Λογικά. Τὸ κεφάλαιον 43 ἀποτελεῖ τὸ τέταρτον μέρος τῆς ὑποθέσεως τοῦ λόγου καὶ περιλαμβάνει τὴν *παραίνεσιν πρὸς τοὺς πολίτας*.—*ὄψε... τοιοῖδε* (ὁμοιοτέλετον, ἰσοσυλλαβία).—*σκοποῦντας λόγῳ... θεωμένους ἔργῳ* (ἀντιθέσεις).—*θεωμένους... γιγνομένων... ἐνθυμουμένους* (ὁμοιοτέλετον, ἰσοσυλλαβία τῶν δύο πρώτων, παρήχησις).—*διδόντες... ἐλάμβανον—κοινῇ... ἰδίᾳ* (ἀντιθέσεις).—*αἰκεία... μὴ προσηκούσῃ* (ἀντιθέσεις).—*ἡ μνήμη ἐνδιαίτῃται* (προσωποποιία).—*εὐδαιμον, ἐλεύθερον, εὐψυχον* (ὁμοιοτέλετον, χηρῆσις ἐνάρθρου οὐδετέρου ἐπιθέτου εἰς θέσιν οὐσιαστικοῦ).—*ἦν τι περὶ σῶσιν* (εὐφημισμός).—*ἡ μετὰ τοῦ μαλακισθῆναι κάκωσις*—ἡ διὰ μαλακίαν κάκωσις (χηρῆσις Ρηματικοῦ τύπου εἰς θέσιν ὀνόματος).—

Νόημα. Τοιοῦτοι ἀνεδείχθησαν οἱ προκείμενοι νεκροί, ἀντάξια τέκνα μεγάλης μητρὸς—πατρίδος. Σεῖς δὲ οἱ ἐπιζῶντες ἔχετε ἱερὰν ὑποχρέωσιν νὰ ἐπιδείξετε ἐναντι τῶν ἔχθρῶν, ὅταν ἡ πατρίς σᾶς καλεσῇ φρόνημα ἐξ ἰσοῦ τολμηρῶν καὶ ἀκαρπῶν. Θὰ ἐνοήσετε δὲ τὸ κέρδος τὸ ἀπορρέον ἐκ τοῦ τοιοῦτου φρονήματος, ὅταν παρίστασθε καθημερινῶς θεαταί τῆς δυνάμεως τῆς πόλεως καὶ σκέπτεσθε ὅτι δημιουργοὶ τῆς δυνάμεως αὐτῆς ὑπῆρξαν ἄνθρωποι τολμηροί, ἔχοντες ἐπίγνωσιν τοῦ καθήκοντος πρὸς τὴν πατρίδα. Καὶ οἷα τὴν θυσίαν τῶν ταύτην ἔλαβον τὴν καλλίστην τῶν ἀμοιβῶν ἐκέρδισαν τὸν ἀμόραντον τῆς δόξης στέφανον καὶ περιλάμπρον τάφον, ὅστις εἶναι τὸ ἑνδιαίτημα τῆς ἀθανάτου δόξης· διότι ὅλη ἡ γῆ εἶναι τάφος τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ἐκάστου ἀνθρώπου, ἀδιάφορον εἰς ποίαν χώραν ἀνῆκει, ἐγκατοικεῖ ἡ ἀνάμνησις τῶν μεγάλων νεκρῶν, τὴν ὅποιαν ζωογονεῖ μᾶλλον ἢ ἄυλος πνευματικὴ ἐκτίμησις παρὰ ἡ θεὰ τεχνικοῦ μνημείου. Τοῦτους καὶ σεῖ μιμηθῆτε καὶ μὴ λησμονοῦντες ὅτι ἡ εὐδαιμονία σημαίνει ἐλευθερίαν καὶ ἐλευθερία σημαίνει εὐψυχίαν ἀντιμετωπίσατε μετὰ σθένους τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους. Διότι τὴν ζωὴν ὀφείλουτε νὰ θυσιάητε ὅχι δυστυχίαν, ἐὰν χίσουν ἓνα πόλεμον. Προτιμότερος ἐξ ἄλλου εἶναι ἀνωδύνως ἐπερχόμενος θάνατος κατὰ τὴν ὥραν τῆς μάχης παρὰ ἡ σωτηρία διὰ τῆς φυγῆς ἐκ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς καὶ ἡ ταπείνωσις καὶ ὁ ἐξευτελισμός διὰ δειλίαν ἐνόπιον τοῦ ἔχθρου.

Ἐπιγραφή. Παραίνεσις πρὸς τοὺς πολίτας ἐν γένει, ἵνα μιμηθοῦν τὸ φρόνημα τῶν νεκρῶν.

Περίληψις. 1) Θερμὴ ἐκκλήσις τοῦ ῥήτορος εἰς τοὺς ἐπιζῶντας, πρὸς μίμησιν τοῦ φρονήματος τῶν νεκρῶν 2) οὗτοι διὰ τῆς θυσίας τῶν ἐκέρδισαν τὸν ἀμόραντον στέφανον τῆς αἰωνίου δόξης 3) τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ὅλη ἡ γῆ εἶναι τάφος 4) ἡ εὐψυχία ἄγει εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἡ ἐλευθερία εἰς τὴν εὐδαιμονίαν 5) ταῦτα ἂς ἔχουν ὑπ' ὄψιν περὶ σῶσιν οἱ εὐτυχοῦντες παρὰ οἱ δυστυχοῦντες 6) προτιμότερος ὁ ἐνδοξος θάνατος παρὰ ἡ ἠθικὴ ταπείνωσις ἐνεκα ἀνανδρίας καὶ δειλίας.

***Ἐρωτήσεις.** ποῖα τὰ κέρδη ἐκ τῆς ἀντιστάσεως τῶν πολιτῶν ἐναντίον τῶν ἔχθρῶν; ἀναπτύξατε τὴν γνώμην «ἀνδρῶν ἐπιφανῶν πᾶσαι γῆ τάφος» ἐπίσης τὴν γνώμην «τὸ εὐδαιμον τὸ ἐλεύθερον, τὸ δ' ἐλεύθερον τὸ εὐψυχον».

Κεφάλαιον 44

1. Δι' ὅπερ
καὶ τοὺς τοκέας τῶνδε, ὅσοι πά-
ρεστε,
οὐκ ὀλοφύρομαι νῦν μᾶλλον ἢ
παραμυθῆσομαι.

Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς
καὶ τοὺς γονεῖς αὐτῶν ἐδῶ (τῶν νε-
κρῶν) ὅσοι εἰσθε παρόντες,
δέν (σᾶς) κλαίω τῶρα τόσον, ὅσον
θέλω νὰ (σᾶς) παρηγορήσω.

*Επίστανται γάρ τραφέντες ἐν πο-
λυτρόποις ξυμφοραῖς,

τὸ δ' εὐτυχές (ἐστὶ τούτοις),
οἷ ἂν λάχῃσι τῆς εὐπρεπεστάτης
μὲν τελευτῆς,
ὥσπερ νῦν οἷδε,

ὁμῆς δὲ λύπης (=τῆς εὐπρεπε-
στάτης δὲ λύπης, ὥσπερ ὁμῆς),
καὶ (τούτοις) οἷς ὁ βίος ξυνεμετρή-
θη ἐνευδοσίμονησά τε καὶ ἐντελευ-
τῆσσι ὁμοίως.

2. Οἷδα μὲν οὖν χαλεπὸν ὄν πεί-
θειν,

ὄν καὶ πολλάκις ἔξετε ὑπομνήμα-
τα ἐν εὐτυχίαις ἄλλων,

αἷς ποτε καὶ αὐτοὶ ἠγάλλεσθε·

καὶ λύπη (ἐστὶ τι) οὐκ ἀγαθὸν
ὄν ἂν τις στερίσκηται μὴ πειρα-
σάμενος,
ἀλλ' οὖ (=τούτου, δ)
ἂν ἀφαιρεθῆ ἔθας γενόμενος.

3. Χρῆ δὲ καρτερεῖν ἐλπίδι καὶ ἄλ-
λων παίδων οἷς ἔτι ἠλικία (ἐστὶ)
τέκνωσιν ποιεῖσθαι·

ἰδίᾳ τε γὰρ οἷ ἐπιγινόμενοι ἔσου-
ταῖ τι οἷ λήθη τῶν οὐκ ὄντων,

καὶ τῆ πόλει διχῶθεν ξυνοίσει,

ἔκ τε τοῦ μὴ ἐρημοῦσθαι

καὶ ἀσφαλείᾳ·

οὐ γὰρ οἷόν τε βουλευέσθαι ἴσον
τι ἢ δίκαιον (τούτους) οἷ ἂν

(μὴ) καὶ παῖδας παραβαλλόμενοι

ἐκ τοῦ ὁμοίου
μὴ κινδυνεύουσιν (ἐκ τοῦ ὁμοίου).

4. *Οσοὶ δι' αὖ παρηβήκατε,

Διότι γνωρίζουν καλῶς ὅτι διήλθον
τὴν ζωὴν των (οἷ γονεῖς) ἐν μέσῳ
ποικιλοτρόπων περιπετειῶν,
ἢ δὲ εὐτυχία (ἀνήκει εἰς τούτους),
οἷτινες ἤθελον εὐρεῖ τὸν ἐντιμότη-
τον μὲν θάνατον,
ὅπως ἀκριβῶς τῶρα οἷ προκείμενοι
νεκροί,

ἢ τὸ ἐντιμότερον πένθος, ὅπως σεῖς,

καὶ (εἰς τούτους) εἰς τοὺς ὁποίους ἡ
ζωὴ ἔκανονίσθη μὲ συμμετρίαν καὶ
νὰ ζῆσουν εὐτυχεῖς καὶ νὰ ἀποθά-
νουν ὁμοίως (εὐτυχεῖς).

Γνωρίζω μὲν βεβαίως ὅτι εἶναι δύ-
σκολον (πρᾶγμα) τὸ νὰ (σᾶς) κα-
σηγορήσω,

διότι τούτους (τούς νεκρούς) καὶ
πολλάκις μάλιστα θὰ λαμβάνετε ἀ-
φορμᾶς νὰ ἐνθυμησθε κατὰ τὰς εὐ-
τυχίας τῶν ἄλλων,

διὰ τὰς ὁποίας κάποτε καὶ σεῖς οἷ
ἴδιοι ἐθοκίμαζατε ἀγαλλίασιν·

καὶ λυπεῖται κανεὶς οὐχὶ διὰ ἀγαθᾶ,
τὰ ὁποῖα ἴσως στερεῖται (τις) χωρὶς
νὰ (τὸ) δοκιμάσῃ,
ἀλλὰ διὰ τοῦτο, τὸ ὁποῖον
ἤθελε χάσει, ἀφ' οὖ (πρῶτον τὸ)
ἔσυνήθισεν.

Πρέπει ὁμοῦ νὰ ἔχουν ὑπομονὴν μὲ
τὴν ἐλπίδα (τῆς ἀποκτήσεως) καὶ
ἄλλων (ἀρρένων) παίδων ὅσοι ἀκό-
μη εἶναι εἰς ἠλικίαν νὰ τεκνοποιοῦν·
διότι καὶ ἰδιαίτερως (εἰς ἕκαστην οἰ-
κογένειαν) ὅσοι (ἄρρενες) γεννηθῶν
κατόπιν θὰ γίνουσι εἰς μερικοὺς ἀ-
φορμᾶς νὰ λησμονήσουσι αὐτούς, οἷ
ὁποῖοι δὲν ὑπάρχουν (πλέον),

καὶ τὴν πόλιν διττῶς θὰ ὠφελήσῃ
(τοῦτο τὸ πρᾶγμα),

δηλαδὴ καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς
μὴ ἐρημώσεως (λόγῳ ἐλαττώσεως
τοῦ πληθυσμοῦ)

καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀσφαλείας·
διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποφα-
σίζουσιν (περὶ τῶν δημοσίων ὑποθέ-
σεων) ὁμοίως ἢ δικαίως (οἷτοι) οἷ-
τινες,

διότι δὲν ἔχουν καὶ αὐτοὶ παῖδας νὰ
ἐκθέσουσι εἰς κίνδυνον

ὁμοίως (ὡς οἷ ἔχοντες),

δὲν διατρέχουσιν κίνδυνον (νὰ χάσουσι
αὐτούς) (ὁμοίως—ὡς οἷ ἔχοντες).

Καὶ ὅσοι πάλιν εἶσθε προχωρημένοι
εἰς τὴν ἠλικίαν,

τόν τε πλείονα βίον ὄν ἠτύχεϊτε
κέρδος ἠγεῖσθε καὶ τόνδε (ἠγεῖ-
σθε) ἔσσεσθαι βραχύν,
καὶ τῆ εὐκλείᾳ τῶνδε κουφίζεσθε.

Μόνον γάρ τὸ φιλότιμον ἀγῆρων,
καὶ ἐν τῷ ἀχρείῳ τῆς ἡλικίας

οὐ τὸ κερδαίνειν τέρπει μάλλον,
ὥσπερ τινές φασι,
ἀλλὰ τὸ τιμᾶσθαι.

καὶ τὸ περισσότερο μέρος τῆς ζωῆς
(σας), τὸ ὁποῖον διήλθατε εὐτυχεῖς,
ἄς (τὸ) θεωρῆτε κέρδος καὶ διὰ τοῦτο
(ὅπερ ὑπολείπεται) θὰ εἶναι μικρόν
καὶ μὲ τὴν δόξαν αὐτῶν ἐδῶ (τῶν
νεκρῶν) νὰ ἀνακουφίζετε τὸν πόνον
(σας).

Διότι μόνη ἡ ἀγάπη τῆς τιμῆς (οὐ-
δέποτε) γηράσκει,
καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀχρήστου
ἡλικίας (κατὰ τὸ γῆρας)
δὲν εὐχαριστεῖ τὸ κέρδος τόσον, ὡς
μερικοὶ ἰσχυρίζονται,
ἀλλὰ ἡ τιμῆ.

Γραμματικὰ—Ἑρμηνευτικὰ.

τοκεὺς (τίκτω, τέτοκα)=γονεὺς.—
παρὰμυθοῦμαι=παρηγορῶ.—τρέφομαι=διέρχομαι τὴν ζωὴν.—πολύτροπος
=ποικιλότροπος.—λάχωσι=ἀόρ. τοῦ λαχάω.—ξυνεμετρήθη=παθ. ἀόριστ.
τοῦ ξυμετροῦμαι.—ἐνευδαιμονῆσαι, ἐντελευθῆσαι τῶν ἐνευδαιμονῶ ἐντε-
νευτῶ πείθω ἐδῶ=παρηγορῶ.—ὑπομνήματα=ἀφορμαὶ πρὸς ἐνθύμησιν.—
ἀγάλλομαι=δοκιμάζω ἀγαλλίασιν.—πειρασάμενος=ἀόρ. τοῦ πειρῶμαι.—ἐθάς,
ἐθάδος=ὁ συνηθισὰς κάτι.—τέκνωσιν ποιῶμαι=τεκνοποιοῦ.—λήθη=ἀφορ-
μὴ πρὸς λήθην.—ξυνοίσει=μέλλον τοῦ ξυμφέρει.—τὸ ἐρημοῦσθαι=ἡ ἐρή-
μωσι.—παρὰβάλλομαι=ἐκθέτω εἰς κίνδυνον.—παραβῆκατε παρακείμενος
τοῦ παραβῶ=εἶμαι περρασμένης ἡλικίας.—ἠγεῖσθε, κουφίζεσθε=προστακτι-
καί.—εὐκλεία=δόξα.—ἀγῆρων, ὡς, ὦν=ἐπίθειον ἀτιτικῆς β' κλίσεως.—τὸ
ἀχρεῖον τῆς ἡλικίας=τὸ γῆρας.

Συντακτικὰ. τῶνδε=ἀντικειμενική.—τραφέντες=κατηγορηματική.—τὸ εὐ-
τυχές=ὑποκ. τοῦ (ἔστί), ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐξαργτάται ἡ νοουμένη προσωπική κτη-
τική (τούτοις).—τελευτῆς=λύτης ἀντικείμενα τοῦ λάχωσι.—καὶ οἷς=καὶ
τὸ εὐτυχές ἐστί τούτοις, οἷς.—ἐνευδαιμονῆσαι—ἐντελευθῆσαι καθαροὶ τε-
λικὰ ἀπαρθέματα.—χαλεπὸν ὄν=κατηγορηματική.—πείθειν=ὑποκ. τῆς ἀπρο-
σώπου ἐκφράσεως χαλεπὸν ὄν.—ὄν...=ἀναφορική αἰτιολογική πρότασις.—ὄν
=ἀντικειμενική.—αἷς τῆς αἰτίας.—αὐτοί=κατηγ. προσδ. ἀγαθῶν=τῆς αἰτίας.
—ὄν=ἀντικ. τοῦ στεροσκηταὶ καὶ πειρασάμενος.—πειρασάμενος=τροπική.—
ἀλλ' οὐ=ἀλλὰ τούτου (τῆς αἰτίας) ὁ (ἀντικ.).—ἐθάς=κατηγορ.—γενόμενος
χρονική.—ἐλλίδι=τῆς αἰτίας.—παίδων=ἀντικειμενική.—ὡς ὑποκείμενον τοῦ
καρτερεῖν νοεῖται τὸ (τούτους).—οἷς=προσωπική κτητική.—λήθη=κατηγορ.—
τῶν οὐκ ὄντων=ἀντικειμενική.—τῆ πόλει=ἀντικ.—ἐκ τοῦ μὴ ἐρημοῦσθαι—
ἀσφαλεία=ἐπεξηγήσεις τοῦ διχόθεν καὶ προσδιορ. τῆς αἰτίας.—βουλεύεσθαι
ὑποκ. τοῦ οἶόν τε (ἔστί).—παραβάλλομενοι=αἰτιολογική.—κέρδος=κατηγορ.
τοῦ βίον, ὅπερ ἀντικ. τοῦ ἠγεῖσθε.—ὄν=αἰτιατική χρόνου.—τόνδε=ὑποκ. τοῦ
ἔσσεσθαι, ὅπερ ἀντικ. τοῦ ἠγεῖσθε.—βραχύν=κατηγορ.—εὐκλεία=τῆς αἰτίας.—
τῶνδε=κτητική καὶ ὑποκειμενική.—μόνον=κατηγορ. προσδ. καὶ ἀγῆρων=κα-
τηγορ. τοῦ φιλότιμον.—τῆς ἡλικίας διαιρητική.

Πραγματικὰ - Διασαφηνιστικὰ. Δι' ὅπερ, ἐπειδὴ οἱ πεσόντες ὡς γεν-
ναῖοι δὲν ἐφείσθησαν τῆς ζωῆς των.—ἐπίστανται τραφέντες, οἱ γονεῖς τῶν
πεσόντων.—ὁ βίος ξυνεμετρήθη, ὑπὸ τῆς μοίρας.—ἐν εὐτυχίαις ἄλλων, ἐχόν-
των ἄρροιας παῖδας.—ἠγάλλεσθε ποτε, ὅτε ἔζων οἱ υἱοὶ ὑμῶν.—καὶ ἀσφαλεία,
διότι οἱ ἔχοντες παῖδας ἐνδραφερόνται διὰ τὴν τύχην τῆς πόλεως καὶ τοῦτο
εἶναι ἐγγύθις περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς.—τῆ εὐκλείᾳ τῶνδε κουφίζεσθε,
διότι ἡ δόξα τῶν τέκνων ἀνανακλᾷ καὶ ἐπὶ τῶν γονέων.—ὥσπερ τινές φασι
ὑπαινιγμὸς ἀναφερόμενος εἰς τὸν λυρικὸν ποιητὴν Σιμωνίδην τὸν Κεῖον

(556 - 468 π.Χ.), διαβόητον διὰ τὴν φιλαργυρίαν τοῦ ἰδίως κατὰ τὴν γεροντικήν τοῦ ἡλικίαν· περὶ τούτου ὁ Πλούταρχος ('Ἠθικά 786 Β) γράφει: *Σιμωνίδης ἔλεγε πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας αὐτῷ φιλαργυρίαν, ὅτι τῶν ἄλλων ἀπεστερημένος διὰ τὸ γῆρας ἡδονῶν ὑπὸ μιᾶς ἔτι γρηροσκειται, τῆς ἀπὸ τοῦ κερδαίνειν.*

Αἰσθητικὰ—Ρητορικὰ—Λογικὰ. τὸ κεφάλαιον 44 ἀποτελεῖ μετὰ τοῦ κεφαλαίου 45 τὸ πέμπτον μέρος τῆς ὑποθέσεως τοῦ λόγου, τὴν *παρὰμυθίαν*—οἱ παρηγορητικοὶ τοῦ ρήτορος λόγοι πρὸς τοὺς γονεῖς τῶν πεσόντων εἶναι *λίαν σοβαροί, οὐσιαστικοί, ἀπηλλαγμένοι κενολογιῶν*, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον εὐρίσκουν ἀπήχησιν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν τεθλιμμένων γονέων.—*πάρεστε... ἐπίστανται... ὑμεῖς δέ... ἐναλλαγὴ εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ προσώπου (β·γ·β).—ὀλοφύρομαι... παρὰμυθῆσομαι... διαφορά εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ χροῦνου.—τὸ εὐτυχές ἐστιν τούτοις, ὃ ἂν λάχῃσι λύπης... σχῆμα δῆξυμωρον, διότι ἡ εὐτυχία ἐγκείται ἐν τῇ λύπῃ.—ἐνευδαιμονῆσαι... ἐνταλευτῆσαι... παρανομοσία.—τέκνωσιν ποιεῖσθαι... περιφρασις.—τέκνωσις, λέξις πλασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θουκιδίδου.—*ἰδίᾳ τε... καὶ τῇ πόλει... ἀντίθεσις.—τῶν οὐκ ὄντων... λιτότης.—**

Νόημα. Δὲν κλαίω τὴν μοῖραν τῶν γονέων τῶν προκειμένων νεκρῶν, διότι αὐτοὶ ἔπεσον ὡς γενναῖοι· θὰ προσπαθῆσω ὅμως νὰ παρηγορήσω αὐτούς. Ἔχετε δοκιμάσει πολλὰς χαρὰς καὶ λύπας εἰς τὴν ζωὴν καὶ γνωρίζετε πολὺ καλῶς, ὅτι εὐτυχεῖς εἶναι ὅσοι τελειώνουν τὴν ζωὴν τῶν με ἐντιμον θάνατον, ὡς οἱ προκειμένοι νεκροί, καὶ ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους ἡ μοῖρα ἐπεφύλαξεν ἐντιμοτάτην λύπην, ὡς συμβαίνει τώρα με σὰς. Ἀναγνωρίζω βεβαίως, ὅτι εἶναι δύσκολον πρᾶγμα νὰ σὰς παρηγορήσω, διότι ἀνά πᾶσαν στιγμήν αἱ εὐτυχίαι τῶν ἄλλων θὰ σὰς φέρουν εἰς τὴν μνήμην τοὺς προσφιλεῖς σὰς νεκρούς. Πρέπει ὅμως νὰ ἔχετε ὑπομονήν, οἱ μὲν νεώτεροι ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ἀποκτήσεως ἄλλων τέκνων, οἱ δὲ μεγαλύτεροι με τὴν σκέψιν ὅτι διήλθον τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ βίου τῶν ἐν εὐτυχίᾳ καὶ ὅτι εἶναι γεννήτορες εὐκλεῶν νεκρῶν.

Ἐπιγραφή. Παρηγορητικοὶ λόγοι τοῦ ρήτορος πρὸς τοὺς γονεῖς τῶν νεκρῶν.

Περίληψις. Δὲν κλαίω τὴν μοῖραν τῶν γονέων τῶν νεκρῶν, ἀλλὰ θὰ προσπαθῆσω νὰ τοὺς παρηγορήσω μόνον—δὲν ἄγνωθ βεβαίως ὅτι τοῦτο εἶναι δύσκολον πρᾶγμα—συνιστῶ ὅμως εἰς αὐτούς ὑπομονήν με τὴν ἐλπίδα τῆς ἀποκτήσεως ἄλλων παίδων—ἀλλὰ καὶ οἱ προχωρημένης ἡλικίας γονεῖς θὰ ἀνακουφίζουν τὸν πόνον τῶν με τὴν δόξαν τῶν πεσόντων υἱῶν τῶν καὶ θὰ ἀπολαύουν γενικῆς τιμῆς.—

Ἐρωτήσεις. Διατί οἱ ἔχοντες τέκνα γονεῖς εἶναι ἐγγύησις ἀσφαλείας τῆς πολιτείας; ἀληθεύει ἡ γνώμη τοῦ ρήτορος ὅτι κατὰ τὸ γῆρας «οὐ τὸ κερδαίνειν τέρπει μᾶλλον, ἀλλὰ τὸ τιμᾶσθαι»;

Κεφάλαιον 45

1. Παισὶ δ' αὖ τῶνδε,
ἄσοι πάρεστε,
ἢ ἀδελφοῖς
ὄρω μέγαν τὸν ἀγῶνα—

Διὰ τοὺς υἱοὺς δὲ πάλιν αὐτῶν ἐδῶ
(τῶν νεκρῶν), ἄσοι εἴσθε παρόντες,
ἢ διὰ τοὺς ἀδελφούς (τῶν)
βλέπω βαρὺν (δύσκολον) τὸν ἀγῶ-
να—

τὸν γὰρ οὐκ ὄντα
 ἄσπας εἴωθεν ἐπαινεῖν—

καὶ μόλις
 κριθεῖτε ἂν
 καθ' ὑπερβολὴν ἀρετῆς

οὐχ ὁμοῖοι,
 ἀλλ' ὀλίγῳ χείρους.
 Φθόνος γὰρ τοῖς ζῶσι
 πρὸς τὸ ἀντίπαλον
 τὸ δὲ μὴ ἐμποδῶν

τετίμηται
 ἀνανταγωνίστῳ εὐνοίᾳ.
 2. Εἰ δὲ δεῖ με
 μνησθῆναί τι
 καὶ γυναικείας ἀρετῆς,
 ὅσοι νῦν ἐν χρεῖᾳ ἔσονται,
 βραχεῖα παραινεῖσι
 ἅπαν σημανῶ.
 ἦ τε γὰρ δόξα (ἔσται)
 μεγάλη ὑμῖν
 γενέσθαι μὴ χείροσι
 τῆς ὑπαρχούσης φύσεως
 καὶ ἧς (= ταύτης. ἦς)
 ἐπ' ἐλάχιστον
 κλέος ἂν ἦ
 ἐν τοῖς ἄρσει
 περὶ ἀρετῆς ἢ ψόγου.

διότι τὸν θανόντα
 ἄλλος (ὁ κόσμος) συνιθίζει νὰ ἐπαι-
 νῇ—
 καὶ μετὰ δυσκολίας
 πιθανὸν νὰ χαρακτηρισθῆτε
 λόγῳ (ἐπίδειξεως) ἐξαιρετικῆς ἀν-
 δρείας
 οὐχὶ ὁμοῖοι (πρὸς τοὺς νεκροὺς,
 ἀλλ' ὀλίγον κατώτεροι (αὐτῶν).
 Διότι οἱ ζῶντες φθονοῦν
 τοὺς ἀντιζήλους (ἀντιπάλους των),
 ὅσοι ὅμως δὲν εἶναι ἐμπόδιον (εἰς
 τὸν δρόμον αὐτῶν— τῶν ζώντων)
 ἀνέκαθεν τιμῶνται
 δι' ἀσυναγωνίστου εὐνοίας.
 Καὶ ἂν πρέπη ἐγὼ
 νὰ κάμω μνεῖαν τιᾶν (κάποιοι λόγον)
 καὶ περὶ τῆς ἀρετῆς τῶν γυναικῶν,
 ὅσοι τώρα θὰ μείνουν χῆροι,
 διὰ συντόμου συστάσεως
 θὰ ἐκφράσω ὅλας τὰς σκέψεις μου.
 καὶ ἡ τιμὴ δηλαδὴ (θὰ εἶναι)
 μεγάλη διὰ οἶς
 νὰ φανῆτε οὐχὶ κατώτερα
 τῆς ἐμφύτου (εἰς γυναῖκας) φύσεως
 καὶ δι' ἐκείνην, περὶ τῆς ὁποίας
 ἐλάχιστα
 θὰ γίνεται λόγος
 μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν
 διὰ καλὸν ἢ κακόν.

Γραμματικὰ—Ἑρμηνευτικὰ. ὁ οὐκ ὄν=ὁ θανών.—μόλις καὶ μό-
 ρις=μετὰ δυσκολίας.—κριθεῖται=εὐκτική παθ. ἀορ. τοῦ κρίνομαι=χαρακτη-
 ρίζουμαι.—ὁμοῖος=ὁμοιος.—χείρους καὶ χείρονες=συγκριτικός τοῦ κακός.—
 τὸ ἀντίπαλον=οἱ ἀντίπλοι.—ἐμποδῶν=ἐπίρρημα (ἐν ποσὶν ὄν), τὸ ἐμπο-
 δῶν δηλαδὴ ὄν=ὄ, τι εἶναι ἐμπόδιον, ὅσοι εἶναι ἐμπόδιον.—ἀνανταγωνίστος,
 ος, ον=ἀσυναγωνίστος.—μνησθῆναι=παθ. ἀορ. (ἐμνήσθην) τοῦ μινῆσκο-
 μαι=ποιῶμαι μνεῖαν, κάμνω λόγον.—σημανῶ=μέλλον τοῦ σημαίνο.—δόξα=
 τιμή.—χείροσι=συγκριτ. τοῦ κακός.—κλέος=φήμη, λόγος.—ἄρσην=ἰωνικός
 τύπος τοῦ ἄρρην, ἔν.—ῖ

Συντακτικὰ. ὁρῶ τὸν ἀγῶνα (ἀντικ.) ἔννοεῖται ὄντα (κατηγορηματικὴ)
 μέγαν (κατηγ.) παισὶ ἢ ἀδελφοῖς (προσωπικαί).—καθ' ὑπερβολὴν προσδ.
 αἰτίας.—ἀρετῆς ἀντικειμενική.—ὁμοῖοι, χείρους=κατηγορ.—φθόνος (ὑποκ.)
 τοῦ νοουμένου (ἔστι) τοῖς ζῶσι (προσωπική).—εὐνοία τροπική.—εἰ δὲ δεῖ...
 σημανῶ... α' εἰδος τοῦ πραγματικόν.—ἀρετῆς=ἀντικ.—παραινεῖσι τροπική.—
 μεγάλη κατηγ.—χείροσι=κατηγ.—φύσεως συγκριτική.—ἧς.—ντικειμενική.—
 ἐπ' ἐλάχιστον προσδ. ποσοῦ.—

Πραγματικὰ—Διασαφητικὰ. τὸν ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον ἀναλαμβάνετε.—
 μέγαν, διότι δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ὑπερβάλετε τοὺς προκειμένους νεκροὺς
 εἰς τὴν ἐπίδειξιν τῆς ἀρετῆς.—ὅσοι πάρεστε, δηλαδὴ παῖδες καὶ ἀδελφοί.—
 τὸ μὴ ἐμποδῶν, τοιοῦτοι εἶναι μόνον, ὅσοι ἀποθνήσκουν.—τετίμηται ἀνα-
 γωνίστῳ εὐνοίᾳ, ἐν τούτοις ἐν κεφαλ. 35 εἶπε τὰ ἀντίθετα ε...φθονοῦντες ἤδη
 καὶ ἀπιστοῦσιν>.—φθόνος γὰρ τοῖς ζῶσι... ὁμοίως λέγει ὁ Δημοσθένης (18,

315) «...τοῖς μὲν ζῶσι πᾶσι ὑπεστί τις ἢ πλείων ἢ ἐλάττων φθόνος. τοὺς τεθνεώτας δὲ οὐδὲ τῶν ἐχθρῶν τις μισεῖ»—καὶ ὁ Στοβαῖος (125, 12) «...δεικείας ἀρετῆς, ποία δηλαδὴ ὀφείλει νὰ εἶναι ἡ ἀρετὴ τῶν γυναικῶν.—τῆς ὑπαρχούσης φύσεως, ἡ ἀποστολὴ τῆς γυναικός, κατὰ τὸν ῥήτορα, εἶναι ὁ περιορισμὸς αὐτῆς εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἡ ἀσχολία εἰς τὰ οἰκιακά.—κλέος ἐν ἄρσεσι ἐπ' ἐλάχιστον, ἐν τούτοις ἡ σύζυγος τοῦ Περικλέους, ἡ Ἀσπασία, ἐδημιουργεῖ πολὺν θόρυβον περὶ τὸ ὄνομά της.—

Αἰσθητικά—Ρητορικά—Λογικά. τὸ κεφάλαιον 45 εἶναι τὸ δευτέρον. τμῆμα τῆς παραμυθίας (44-45) καὶ τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τῆς ὑποθέσεως (36-45).—τὸν οὐκ ὄντα=λιτότης.—τὸ ἀντίπαλον, τὸ μὴ ἐμποδῶν=περιληπτικῆς σημασίας.—γυναικείας ἀρετῆς, δεῖν εἶναι σχῆμα κατὰ σύνεσιν ἢ κατὰ τὸ νοούμενον, διότι γυναικείας=γυναικῶν.—βραχεία...ἀπαν...=ἀντίθεσις—μεγάλῃ δόξᾳ...κλέος ἐπ' ἐλάχιστον=ὁμόμορον σχῆμα.—ἀρετῆς περι=ἐπικὴ χρῆσις τῆς προθέσεως.—

Νόημα. Δύσκολος εἶναι ὁ ἀγὼν, τὸν ὁποῖον ἀναλαμβάνουν ἤδη οἱ παῖδες καὶ οἱ ἀδελφοὶ τῶν προκειμένων νεκρῶν· διότι ὅστιν ἀνδρείαν καὶ ἂν ἐπιδείξουν, εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ χαρακτηρισθοῦν ὑπὸ τῶν συνανθρώπων τῶν ἐφάμιλλοι πρὸς τοὺς σήμερον ταφέντας νεκρούς. Τοῦτο εἶναι ἴσχυος ἀνθρώπινος, νὰ τιμᾶται δηλαδὴ κανεὶς εὐκολώτερον, ὅταν, ἀποθάνῃ δυσκολώτερον δέ, ἐφ' ὅσον ζῆ. Πρὸς δὲ τὰς χήρας συνιστᾷ νὰ περιορισθοῦν εἰς τὸν οἶκόν των, ἀσχολοῦμεναι μὲ ἔργα ἀρμόζοντα εἰς τὴν γυναικείαν φύσιν, καὶ νὰ προσπαθῆσιν νὰ μὴ δώσουν διὰ τῆς συμπεριφορᾶς των λαβὴν εἰς τοὺς ἀνδρας, διὰ νὰ ἀναφέρουν τὸ ὄνομά των κατὰ τὰς συζητήσεις των· ἢ συμμόρφωσις τῶν χηρῶν πρὸς τὰς δύο αὐτὰς συστάσεις μου θὰ προσάψῃ τιμὴν εἰς αὐτάς.—

***Επιγραφή.** Παραμυθία πρὸς τοὺς υἱοὺς, ἀδελφοὺς καὶ χήρας τῶν πεσόντων.

Περίληψις. Προτροπὴ πρὸς τοὺς υἱοὺς καὶ ἀδελφοὺς τῶν πεσόντων, ὅπως προσπαθῆσιν νὰ φθάσουν τὴν δόξαν αὐτῶν—σύστασις πρὸς τὰς χήρας τῶν πεσόντων, ἵνα διάγουν κατὰ τρόπον σύμφωνον πρὸς τὴν γυναικείαν φύσιν.

***Ερωτήσεις.** Ἡ ἀρχαία Ἀθηναία συνέβαλε εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ Ἀθηναίου πολιτισμοῦ; τίνας αἱ ἀντιλήψεις τῶν ἀρχαίων περὶ προορισμὸν τῆς γυναικός; τίς ἡ θέσις ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς ἀρχαίας Ἀθηναίας καὶ τῆς σημερινῆς Ἑλληνίδος;

Κεφάλαιον 46

1. Εἴρηται καὶ ἐμοὶ
λόγῳ
κατὰ τὸν νόμον
ὅσα εἶχον πρόσφορα,

καὶ οἱ θαπτόμενοι
τὰ μὲν ἤδη κεκόσμηνται
ἔργῳ,
τὰ δὲ

Ἔχουν λέχθη καὶ ὑπ' ἐμοῦ
διὰ τοῦ (παρόντος) λόγου
συμφώνως πρὸς τὸν νόμον
ὅσα εἶχον ἀρμόζοντα (εἰς τὴν περι-
στασιν αὐτὴν),
καὶ οἱ θαπτόμενοι,
ἄφ' ἐνός μὲν ἔχουν ἤδη τιμηθῆ
δι' ἔργων,
ἄφ' ἐτέρου δὲ

τοὺς παῖδας αὐτῶν
θρέψει ἢ πόλις δημοσίᾳ

τὸ ἀπὸ τοῦδε
μέχρι ἡβῆς
προτιθεῖσα
τοῖσδέ τε
καὶ τοῖς λειπομένοις
ὠφέλιμον στέφανον
τῶν τοιῶνδε ἀγῶνων·
οἷς γὰρ κεῖται
μέγιστα ἄθλα ἀρετῆς,
τοῖς δὲ πολιτεύουσι
καὶ ἄριστοι ἄνδρες.
2. Νῦν δὲ ἀπολοφυράμενοι
ἕκαστος ὄν προσήκει
ἀποχωρεῖτε.

τοὺς παῖδας αὐτῶν
θὰ ἀναλάβῃ νὰ ἀναθρέψῃ ἢ πολι-
τεία διὸ δημοσίας φροντίδος
ἀπὸ σήμερον
μέχρι ἐφηβικῆς ἡλικίας,
ὀρίζουσα
καὶ διὰ τοὺς προκειμένους νεκροὺς
καὶ διὰ τοὺς ἐπιζῶντας
ὠφέλιμον βραβεῖον
διὰ τοὺς τοιοῦτου εἴδους ἀγῶνας·
διότι ὅπου ἔχουν καθιερωθῆ
μέγιστα βραβεῖα τῆς ἀρετῆς,
ἐκεῖ ζῶσι
καὶ οἱ ἄριστοι πολῖται.
Καὶ τῶρα, ἀφ' οὗ ἀποκλαύσετε
ἕκαστος (ὁμῶν), τὸν ἰδικόν του,
ἀπέλθετε.—

Γραμματικὰ—Ἑρμηνευτικὰ. *πρόσφορος*=ἀρμόζων, κατάλληλος.—τὰ
μέν... τὰ δὲ=ἀφ' ἑνὸς μὲν., ἀφ' ἑτέρου δέ.—τὸ ἀπὸ τοῦδε (χρόνον)=ἀπὸ
σήμερον.—*προτίθημι*=προβάλλω, ὀρίζω.—*κεῖται* παρακειμ. τοῦ *τίθεμαι*.—

Συντακτικὰ. *ἐμοί*=ποιητικὸν αἷτιον.—*λόγῳ*=ὀργανική.—*δσαεῖχον πρόσφο-
ρα*=ὑποκ. τοῦ *εἴρηται*.—*ἔργῳ*=ὀργανική.—*πρόσφορα*=κατηγορ.—*στέφανον
τοῖσδε* καὶ *τοῖς λειπομένοις*=ἄμεσον καὶ ἔμμεσα ἀντικείμενα.—*ὠφέλιμον
ἐπιθ.* προσδ.—*ἀγῶνων*=ἀντικειμενική.—*μέγιστα*=κατηγορ.—*ἀρετῆς*=ἀντικει-
μενική.—*τοῖς δὲ* (τούτοις δὲ) ἄρθρον ἀντιδεικτικῆς ἀντωνυμίας, ὡς εἰς
τοὺς ποιητάς.—*ὄν προσήκει* δηλαδή *ὀλοφύρεσθαι*.—

Πραγματικὰ—Διασαφητικὰ. καὶ ἐμοί, καθὼς καὶ ὑπὸ τῶν πρὸ ἐμοῦ
ὀμιλησάντων ἄλλοτε ἐδῶ.—*κατὰ τὸν νόμον*, τὸν προβλέποντα τὴν ἐκφώνησιν
ἐπιταφίου λόγου.—*κεκόσμηται ἔργῳ*, μὲ τὴν μεγαλοπρεπῆ τελετὴν τῆς τα-
φῆς.—*δημοσίᾳ ἢ πόλις θρέψει τοὺς παῖδας*, διότι τοὺς γονεῖς, γυναῖκας καὶ
παῖδας τῶν πεσόντων ἐν Γρανικῷ ἀναλόγους φροντίδας εἶχεν ὁμοίως, ἀνα-
λάβει τὸ κράτος, κατόπιν διαταγῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου.—*μέχρι ἡβῆς*, ἤτοι μέ-
χρι 18 ἐτῶν.—*τῶν τοιῶνδε ἀγῶνων*=ὑπὲρ πατριδος.—

Αἰσθητικὰ—Ρητορικὰ—Λογικὰ. τὸ κεφάλαιον 46 εἶναι ὁ ἐπίλογος
τοῦ ἐπιταφίου.—*εἴρηται λόγῳ*=πλεονασμός.—*λόγῳ εἴρηται*... *ἔργῳ κεκόσμη-
ται* ἢ συνήθης ἀντίθεσις *λόγου*—*ἔργου*.—*στέφανον* μεταφορικῶς ἐκ τῶν
ἀγῶνων.—

Νόημα. Διὰ τοῦ λόγου ἐτιμήθησαν οἱ νεκροὶ προσηκόντως καὶ δι' ἔργων
ἐτιμήθησαν ὑπὸ τῆς πολιτείας, ἧτις καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν θὰ τρέφῃ μέχρι
ἐνηλικιώσεως. Καὶ ἤδη ἐπιστρέψατε εἰς τὰς οἰκίας σας.

***Επιγραφή.** Αἱ περετέρω ὑποχρεώσεις τῆς πολιτείας πρὸς τοὺς νεκροὺς.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ - ΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ - ΝΙΚΟΛΑΟΥ & ΣΟΦΟΚΛΗ Ι. ΡΩΣΣΗ

Κατάστημα: Ὀδὸς Σοφοκλέους 5 — Τηλ. 236.584

Λιθογραφεῖον: Ὀδὸς Εὐαγγελιστρίας 96 — Καλλιθέα — Τηλ. 960.522

ΝΕΩΤΑΤΑΙ ΣΧΟΛΙΚΑΙ ΒΟΗΘΗΤΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ : Ι. Θ. ΡΩΣΣΗ Γυμνασιάρχου

1. Ἀναγν. Ἀρχ. Ἑλλήν. Γλώσσης	(Α)	19. Καίσαρος de bello civili	(Δ)
2. Ξενοφ. Κύρου Ἀνάβασις I-II	(Β)	20. Πλάτωνος Κρίτων	(Ε)
3. Ξενοφώντος Ἑλληνικά I-II	(Β)	21. Θουκυδίδου Δημογορία	
4. Ξενοφώντος Ἑλληνικά III-IV	(Β)	Πλαταιῶν-Θηβαίων	(Ε)
5. Ἀρριανοῦ Ἀλεξ. Ἀνάβασις I-II	(Γ)	22. Ἴφιγένεια ἐν Ταύροις	(Ε)
6. Λυσίου Λόγοι (ὑπὲρ Ἀδυνάτου)	(Γ)	23. Ἴφιγένεια ἐν Αἰδίδι	(Ε)
7. Λυσίου Λόγοι (κατὰ Σιτοπωλῶν)	(Γ)	24. Ὀμήρου Ἰλιάς Α'	(Ε)
8. Ἰσοκράτους Λόγοι (πρὸς Δημόνικ.)	(Γ)	25. Κικέρων Γ' Κατιλίνας	(Ε)
9. Ἰσοκράτους πρὸς Νικοκλέα	(Γ)	26. Ὑπὲρ Ἀρχίου τοῦ ποιητοῦ	(Ε)
10. Λατινικὸν Ἀναγνωσματάριον	(Γ)	27. Ὄβιδίου Μεταμορφώσεις	(Ε)
11. Lhomond de viris illustribus	(Γ)	28. Ἀντιγόνη Σοφοκλέους	(ΣΤ)
12. Δημοσθένους Α' Ὀλυμπιακός	(Δ)	29. Αἰνείας Βεργίλιου Α'	(ΣΤ)
13. Δημοσθένους Α' Φιλιππικός	(Δ)	30. Αἰνείας Βεργίλιου Β'	(ΣΤ)
14. Λυκούργου κατὰ Λεωκράτους καὶ Ἐπιστολαὶ πρὸς Φίλιππον	(Δ)	31. Ἐπιτάφιος Περικλέους	(ΣΤ)
15. Ἡροδότου Μῦθοι (Ἐκλογαί)	(Δ)	32. Πλάτων Φαίδρος	(ΣΤ)
16. Θουκυδίδου Ξυγγραφῆς	(Δ)	33. Πλάτων Πρωταγόρας	(ΣΤ)
17. Ὀμήρου Ὀδύσσεια Α'	(Δ)	34. Somnium Scipionis	(ΣΤ)
18. Κορνηλίου Νέπωτος	(Δ)	35. Ὀρατίου Ὠδαί	(ΣΤ)
		36. Κικέρωνος de officiis	(ΣΤ)

Ι. Θ. ΡΩΣΣΗ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ Δ. Φ.

ΛΕΞΙΚΟΝ ΑΝΩΜΑΛΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

ΝΕΑ ΕΚΔΟΣΙΣ ΜΕΤΑ ΧΡΟΝΙΚΩΝ & ΕΓΚΛΙΤΙΚΩΝ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΥ Καθηγητοῦ Φιλολογίας

- * 75 ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑ ΕΚΘΕΣΕΩΝ μετὰ ὁδηγοῦ μελέτης Ν. Ἑλληνικῶν. Διὰ τὰς Α' Β' Γ' τάξεις Α' Βαθμίδος Γυμνασίων.
- * 85 ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΚΘΕΣΕΩΝ Διὰ Γ' καὶ Δ' τὰς. Ἐξασταξίου
- * 100 ΑΝΕΠΤΥΓΜΕΝΑ ΓΝΩΜΙΚΑ—ΡΗΤΑ—ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ—διὰ τοὺς μαθητὰς Γυμνασίων, Ἐμπορικῶν καὶ Ἀνωτ Σχολῶν.
- * ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΙΩΑΝ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ - ΜΙΧ. ΜΑΥΡΟΥΔΗ

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Ἐκδοσις νεωτάτη με μεθοδικὴν διάταξιν τῆς ὕλης καὶ πλήρη στοιχεῖα τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου τῶν λογοτεχνῶν πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν μέσης ἐκπαιδεύσεως.

Ι. Κολλάρου - Μαυρουδῆ Μ.: ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ (Ε' καὶ ΣΤ' Γυμν.)
Ν. Καχυμάνη - Κολλάρου Ι.: ΣΧΗΜ. ΛΟΓΟΥ (Μετὰ Παρ. Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς)Χ. ΝΙΝΤΑ: ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΤΥΠΩΝ (50 Ὑποδ. Ἐκθέσεων).
ΣΤ. ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΙΟΥ: ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΛΕΞ. ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΗΣ—ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ
Κ. ΚΑΣΚΑΜΠΑ: ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ ΠΕΡΙΚΟΠΩΝ ΠΑΛΑΙΑΣ—ΚΑΙΝΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ